Да[illegible]кам
Садівникам
Городникам

Дім сад город

8

2003

Гуньба голуба та інші маловідомі рослини

Ставок з джерельним водопостачанням

Догляд за персиками

Здорова вівця – здорове ягня

Валентина Іванівна та Дмитро Сидорович Яковенки,
м. Мерефа, Харківська обл.

Мої квіти

Найбільше моє захоплення — квіти. Ось як квітує у нашому садку південна красуня юка. Велика подяка за чудові журнали "Квіти України" та "Дім, сад, город", які ми передплачуємо з перших номерів випуску.

Катерина Павлішина,
с. Катеринівка, Харківська обл.

Шановна редакціє "Дім, сад, город"! Велике спасибі за гарний, практичний журнал. Завдяки Вашому виданню ми серйозніше почали займатися нашою присадибною ділянкою і маємо непогані результати.

Підростає молодий садок. Почали плодоносити кизил, айва, персики, смородина, порічки, агрус, малина. Заклали невеликий виноградник, вирощуємо ранні овочі в теплиці та у відкритому грунті. Як бачите, і на півночі України щедро родять персики.

Андрій Костюк,
м. Прилуки, Чернігівська обл.

Щира подяка

Дорогий журнале "Дім, сад, город"! Я вчителька, викладач німецької мови, але як усі, хто живе в селі, займаюсь городництвом. Особливе моє захоплення — помідори. Завдяки журналу я познайомилася з відомими городниками та селекціонерами. Вони мені допомагали підібрати сорти помідорів, надіслали повноцінне насіння, поради з вирощування розсади та догляду за помідорами. У моїй колекції понад 50 чудових сортів цих овочів.

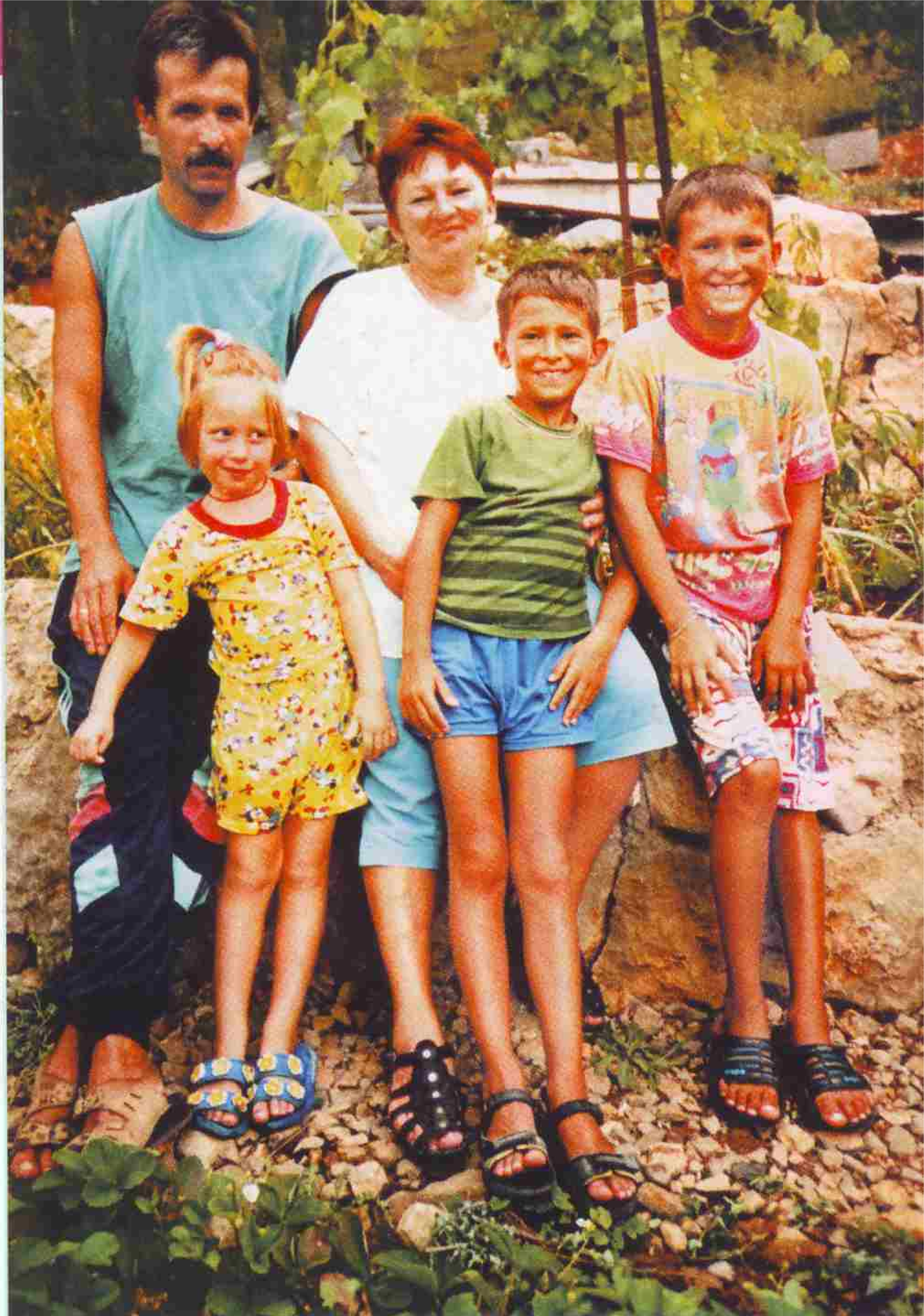
Я хочу через журнал щиро подякувати Г.Г.Васіну, П.М.Філімончука, В.В.Беспалого, А.О.Бесараб і побажати їм щедрих урожаїв і доброго здоров'я.

На знімку: Женя та Катруся Лутченки з кімнатними помідорами сорту Флорида Петтіт.

З повагою і найкращими побажаннями
Любов Лутченко,
с. Мньов, Чернігівська обл.

Червоні троянди

Доброго дня, шановна редакціє!

Декілька років тому ми з родиною були в Литві. Я милувалася ошатними приватними будинками, що були уквітчані виткими трояндами. Дуже хотілося такі посадити й собі. Коли у нас з'явилася ділянка землі, я відразу, ще до закінчення будівництва, спланувала квітник і посадила квіти. Минув час і мої троянди розрослися.

Мені дуже радісно від того, що помилуватися нашими квітами приходять не лише сусіди, а й мешканці села, де знаходиться наша садиба.

Катерина Павлівна Кравчук,
м. Київ

Садівники-городники

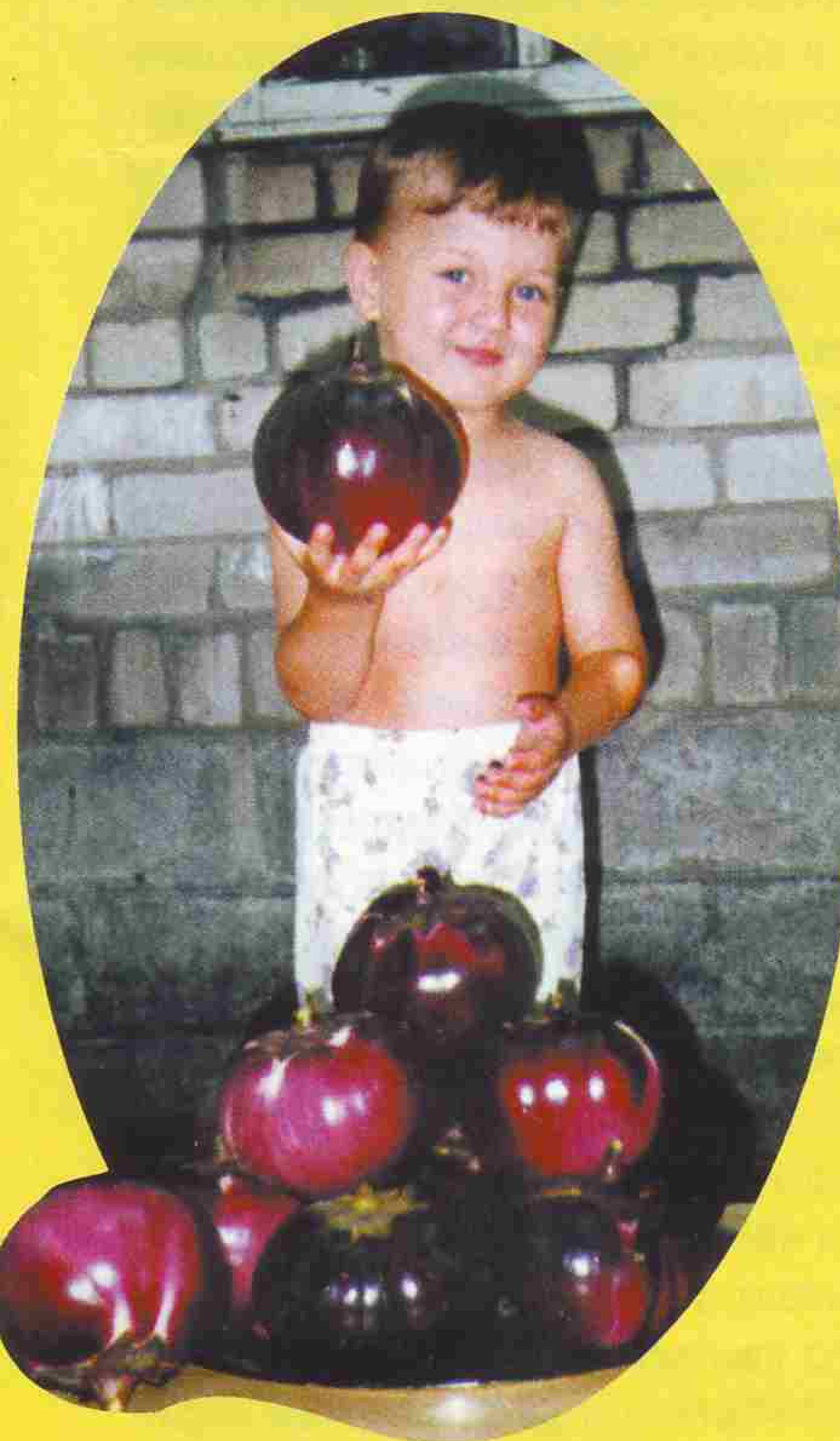
Зоя Петрівна та Валерій Петрович Федорови з синами Сергієм та Ігорем і племінницею Настусею на присадибній ділянці.

с. Гаспра, Ялта, АР Крим

Фотоконкурс

Урожай з моєї грядки

Надійка Руденко,
м. Запоріжжя

Баклажани

Доброго здоров'я всім працівникам редакції "Дім, сад, город"! Ваше видання ми передплачуємо з 1989 року і хочемо відзначити, що журнал з кожним роком стає цікавішим та змістовнішим. Нарешті і ми зважилися на участь у фотоконкурсі.

Минулого року ми вперше вирощували баклажани сорту "Геліос" і були задоволені щедрим урожаєм, плоди сягали 750 грамів!

На фото наш синок Андрійко з баклажаном "Геліос", що заважив 375 грамів.

З повагою родина
Солдатенків,
м. Краматорськ,
Донецька обл.

Живе у селищі Диканька на Полтавщині скромна жінка — Софія Олексіївна Олефір. Щодня їй надходить безліч листів з різних куточків України. Люди просять надіслати якісне насіння, дати кваліфіковану пораду.

У неї справді золоті руки, бо вміє вирощувати навіть у складних погодних умовах диво-сорти різних овочів — помідорів, огірків. Замилуєшся помідорами-гігантами Кардинал, Гулівер, Анна Герман, Ведмежа лапа, Канадський велетень, Російський богатир, плоди яких сягають 1 кг, солодким перцем Каліфорнійське диво, велетенськими столовими буряками. Ростуть на її городі й квасоля різних сортів, гірчиця, коріандр, дині, кавуни…

Всю свою душу вкладає Софія Олексіївна в улюблену справу, бо любить поратися біля землі. А земля їй щедро віддячує за цю любов рясними врожаями добірних овочів.

Своїми здобутками і секретами успіху Софія Олефір охоче ділиться на сторінках журналу, бо така вже в неї вдача — приносити людям радість і добро. Її життєве кредо: "Я людям, а Бог — мені".

Головне – добре доглядати за рослинами

Багато овочівників скаржаться на те, що вже кілька років залишаються без помідорів: плоди не достигають, гниють, низької якості. Щоб зібрати високий урожай з грядки, не потрібно прагнути посадити якомога більше рослин, а необхідно якнайкраще за ними доглянути.

Я щороку одержую добрий урожай, тож хочу поділитися досвідом. Насамперед необхідно потурбуватися про придбання насіння сортів помідорів, які найбільше придатні для того чи іншого регіону. Зокрема, для північних і західних областей України раджу мати насіння помідорів ранніх сортів, у тому числі японських: Мустанг, Помідори для всіх, Якірото, Тайяна, Момотару, Перемога, Юліана; середньоранніх: Чіо Сан, Купіте, Аризона, Глорія, Подарунок Полісся. Непогано приживуться тут і помідори-велетні: Бійська троянда, Мікадо, Делішес, Джелембер, Гулівер, Маршал Жуков, Сніжні, Малиновий шар, Ісідзукі та ряд інших. Пізніми ж сортами у цій зоні захоплюватися не варто.

Для решти областей підходять і пізні сорти: Комсомолець, Титан, Тріумф, Мархотське гроно, Де-Барао, різноманітні помідори-сливки, суперпізні сорти Жираф та Лонг Кіпер. До речі, помідори сорту Жираф зберігаються дуже довго. Перед приморозками я зриваю плоди і розкладаю у ящички тонким шаром, як яблука. Ще краще вони збережуться тоді, коли кожний плід загорнути у папір. Температура повітря має становити +2…+5°С. Цей сорт зберігається до 4—6 місяців, отож і взимку матимете свіжі овочі.

У моїй колекції майже 200 сортів помідорів. Вона постійно поповнюється чудовими новинками (наприклад, Юнона, Підсніжник, Корсар, Іоген тощо). Я повністю перейшла на вирощування ранніх і середньоранніх сортів, адже пізні часто підводять.

Помідори висаджую у відкритий грунт лише розсадою. З далекої давнини городники практикують розсадний спосіб вирощування овочевих культур. Таким способом зміщується вегетаційний період і ми "примушуємо" рослини плодоносити не в "свою пору". Про вирощування розсади написано багато, тому не буду зупинятися на цьому. Головне — одержати сильну розсаду, і тоді врожай зберете на 2—3 тижні раніше.

Хочу зосередити увагу городників на деяких важливих моментах. По-перше, не бійтеся заморозків і висаджуйте розсаду у грунт рано. Захистіть кожну рослину гілочками з дерев, які розпустилися. Не загущуйте насаджень. У рядку відстань між рослинами має становити не менше 70 см, а між рядками — і більше.

Висаджуючи розсаду на грядку, роблю глибоку лунку і добре заливаю водою. Протягом сезону помідори не поливаю. Звичайно, це не стосується південних областей, де вологи мало, а температура повітря висока. Мінеральних добрив також не застосовую, бо всі необхідні елементи живлення рослини беруть з грунту, в який я вношу органіку через кожних 2—3 роки.

Помідори вродять раніше і врожай буде значно вищий після того, як ви зробите два важливі агротехнічні заходи. По-перше, необхідно регулярно розпушувати міжряддя, особливо після дощу. Це сприяє затриманню вологи і повітря краще надходить до кореневої системи. По-друге, при появі бічних пагонів їх треба пасинкувати. Якщо цього не зробите, на рослині утвориться багато пагонів і на кожному будуть квітки. Чим їх більше, тим повільніше зав'язуються і достигають помідори. А коли з'явиться друге плодоносне суцвіття, залиште після нього ще два листочки і при-

...щипніть верхівку. Помідорний кущ сформовано. Ці нескладні роботи посилюють плодоношення основного стовбура. Завдяки цьому мені вдається одержати стиглі помідори значно раніше, ніж звичайно.

Найдоцільніше всі сформовані плоди зривати бурими і закладати їх на дозарювання. Це набагато прискорить наливання плодів, які залишилися на кущах, що збільшить урожай.

Раджу дотримуватися сівозміни на овочевій ділянці. Досвід показує, що вдале чергування культур сприяє зменшенню захворюваності рослин. Слід також подбати і про добір "сусідів" для помідорів та огірків. Вони добре "уживаються" з квасолею, кропом, коріандром, морквою, капустою.

А тепер щодо огірків. Обрана під них ділянка має бути захищена від холодних вітрів, не затінена, але й не відкрита для пекучого сонячного проміння. Тому огірки потрібно обсадити кукурудзою, квітами, бобами. Після появи сходів їх необхідно обов'язково проріджувати, бо коли рослини будуть загущені, переважатимуть чоловічі пагони з квітками-пустоцвітами. До речі, щоб було менше пустоцвітів, насіння слід зберігати в сухому прохолодному приміщенні.

У вирощуванні огірків дуже важливе правильне поливання. Ця культура надто чутлива до нестачі вологи у грунті і в повітрі. Але для неї згубне й надмірне зволоження. Велике значення має і час поливу. У спекотні сонячні дні поливати слід у другій половині дня, а за хмарної погоди — у першій. Бажано уникати поливу на ніч. Поливати слід під корінь, не допускаючи потрапляння води на листочки.

Велике значення має добір сортів і гібридів — високоврожайних, ранньостиглих, здатних сформувати основний врожай до масового прояву хвороби. Рослини краще розвиваються і плодоносять, менше хворіють, якщо пагони розмістите на шпалері з горизонтально натягнутим між двома стовпчиками дротом у два ряди. До дроту прив'яжіть шпагат від кілочка, розміщеного біля кожної рослини. Для захисту від "кислотних дощів" огірки на шпалері можна накрити поліетиленовою плівкою. На своєму городі я практикую сорти і гібриди — Конкурент, Миг, Каскад, Кущовий, Бригадний, Ніжинський. Особливої уваги заслуговує голландський гібрид огірків Паркер. Він високоврожайний і хворобостійкий.

На своєму городі знаходжу місце для різних сортів ранньої і пізньої капусти, моркви, коріандру, пастернаку, гірчиці, буряків.

Завжди готова поділитися за чисто символічну плату насінням різних овочевих культур з тими, хто побажає, але краще робити це з осені. Хочу дати можливість усім, хто любить землю, виростити чудові сорти різних овочевих культур.

С.О.Олефір,
городник-аматор,
вул. Фрунзе, 4-б, смт Диканька, Полтавська обл.

Чи можливо позбутися намулу?

Дорога редакціє журналу "Дім, сад, город"

Ми передплачуємо журнал вже багато років. Із задоволенням знайомимось із корисними порадами, які публікуються в ньому. Ось і самі вирішили звернутися за порадою: як позбутися намулу в колодязі? Викопали ми його навесні 2002 року, опустили 10 бетонних кілець. Щойно закінчили монтажні роботи, вода піднялася на висоту п'яти кілець. Згодом виявилося, що намулу було на висоту понад 2,5 кільця. Змушені були зробити повторне зачищення, тому що у воді було дуже багато осаду, хоча вона була доволі прозора і непогана на смак. У листопаді ще раз очистили колодязь від намулу, який піднявся на рівень двох кілець. Втім і загальний рівень води зменшився на одне кільце.

Ми зверталися до багатьох за допомогою, поради дають різні, зокрема зробити дно з дуба або з нержавійки, відсипати дно річковим піском тощо.

Ми не відважуємося скористатися цими порадами. Передусім вони дуже трудомісткі, а кінцеві результати викликають сумніви.

Можливо, читачі запропонують щось краще. І ця їхня порада стане в пригоді багатьом жителям України, адже колодязі є у багатьох господарів, особливо в селах.

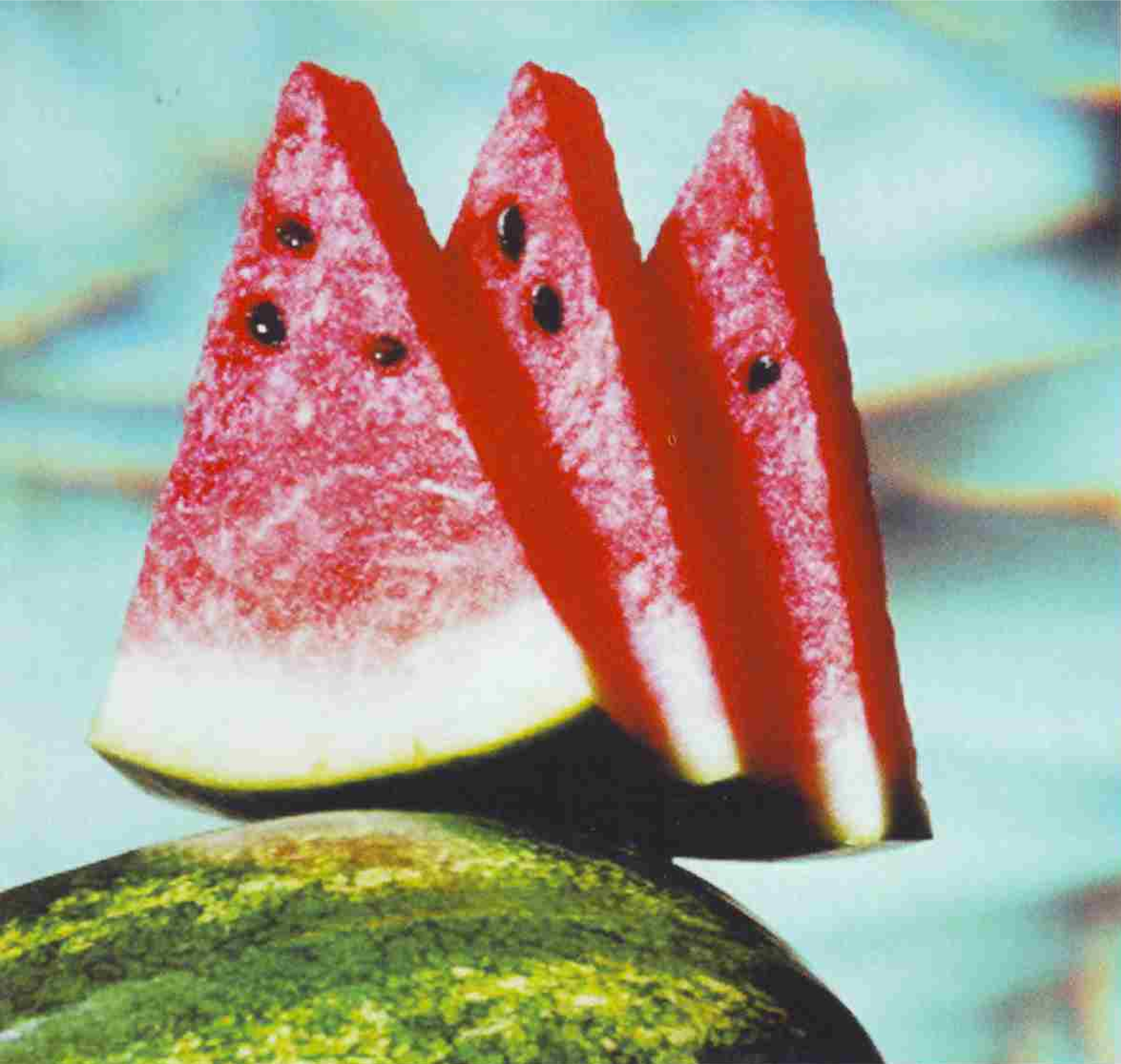
З повагою ***І.М.Антоняк,***
вул. Шептицьких, 28, с. Чишки,
Пустомитівський р-н, Львівська обл., 81144

Що то за окуляри?

Зір почав "падати". Вже й журнал Ваш доводиться читати в окулярах. Мені пропонують окуляри-тренажери "Relax" для відновлення зору. Розкажіть, будь ласка, про них на сторінках "ДСГ".

Л.М.Каменецька,
м. Вінниця

Дім • сад • город • 8
Щомісячний виробничо-практичний журнал
Засновник і видавець — КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України,
серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.
Видається з січня 1989 р.

Кавуни під плівкою

Журнал "Дім, сад, город" передплачуємо з початку його заснування. Для нашої сім'ї він протягом багатьох років великий порадник і помічник з питань садівництва та городництва. Саме завдяки журналу отримали чудову інформацію щодо сортів смородини, малини, агрусу, суниці та агротехніки вирощування фруктів та овочів. І тепер ми в своїй колекції, придбаній в Інституті садівництва та в аматорів, маємо непоганий набір перспективних сортів чорної смородини, малини, агрусу, порічок, суниць, картоплі. Завдяки цьому наша родина споживає вирощені власною працею вітаміни, готуємо варення, желе, компоти, а надлишки продукції реалізуємо на ринку.

Слід зауважити, що в городництві ми не новачки і займалися ним задовго до виходу в світ журналу "Дім, сад, город". Ще за радянських часів пробували вирощувати ранні сорти помідорів, огірків, капусти та кавунів, але влада чинила нам всілякі перешкоди.

Ми живемо в Кіровоградській області, а в той час у нашій місцевості населення не займалося городництвом так, як, скажімо, на Миколаївщині, Херсонщині чи Одещині. А ми були як більмо на оці у керівників району та міліції. Називали нас спекулянтами, виїздили додому з перевірками. Добре, що нині настали інші часи, коли можна реалізувати усе, що задумав, про що мріяв…

Власну присадибну ділянку ми використовуємо раціонально, враховуючи кожний квадратний метр. Дуже вигідно вирощувати ранню капусту та інші городні культури. Наприклад, після капусти висаджуємо ранню картоплю і в кінці вересня отримуємо другий урожай картоплі, яка зберігається набагато краще і до того ж є добрим садивним матеріалом.

Але акцентувати увагу хочемо на вирощуванні ранньої продукції кавунів. Не кожна сім'я може купити дітям ранній кавун, тому що ціни високі, та ще й ризикуємо своїм здоров'ям, з'ївши перенасичені нітратами плоди. Отож, хочемо розповісти, як самому виростити надранні кавуни.

Спочатку слід придбати (краще у спеціалізованих магазинах) насіння надраннього сорту — вітчизняної або зарубіжної селекції.

Насіння кавуна за тиждень до сівби треба замочити на 12—15 год. у воді (за бажанням можна обробити 1%-ним розчином марганцівки). Потім змочити ганчірку водою й замотати насіння, покласти в мілку тарілку, накривши зверху іншою тарілкою, аби насіння не пересохло і поставити у тепле місце (там воно має прорости на 1—2 мм). Після цього розміщуємо його в нижній частині холодильника для загартування. У ньому воно лежить до настання строку сівби. Після цього потрібно збити ящик заввишки 8—10 см, ширина і довжина — по розміру підвіконня. Бажано, щоб вікно було розміщене на сонячному боці. Стаканчики можна зробити з пластмасових пляшок місткістю 1,5 чи 2 л. Їх обрізують на висоті до 10 см, або купують торфоперегнійні горщечки.

Готуємо суміш: 2 частини дернової землі, 1 частина перегною, 1 частина піску.

Садіння

Насипаємо більше половини стаканчика суміші, поливаємо теплою водою, потім висіваємо насіння (вітчизняне — 3 насінини, зарубіжне — 1—2), зверху присипаємо сухою землею і теж легенько поливаємо. Стаканчики в ящику ставимо на підвіконні ближче до батарей водяного опалення або біля груби чи плити. Стежте, щоб вони були однакової висоти, тому що після сівби їх треба накрити склом або плівкою, аби не пересихала земля та були належні умови для дружних сходів. Строк сівби — 20—25 березня.

Після появи сім'ядолей необхідно зверху розмістити люмінесцентну лампу на висоті 2—3 см від рослин. Поливати потрібно не дуже часто.

На початку квітня готуємо земельну ділянку для вкриття плівкою, щоб зігрівся грунт. По краях ділянки ставимо дуги і натягуємо шпагат по обидва боки. Потім через 50 см вставляємо дуги з дроту діаметром 3—4 мм, довжиною 1,5 м, і накриваємо плівкою, обсипаємо землею з обох боків. Якщо садити більше одного рядка, то ширина міжряддя має становити 1,5 м.

У відкритий грунт пересаджуємо рослини з 10 по 20 квітня. До цього часу земля добре прогрівається під плівкою. Перед садінням відкриваємо її з одного боку, прополюємо від бур'яну та добре розпушуємо землю. Робимо ямку на відстані 70 см, коли плануємо залишити в стаканчику по одній рослинці, якщо ж по дві — 1 м.

Перед садінням грунт у стаканчиках треба полити невеликою кількістю теплої води, щоб легко витягти розсаду з ємкості, і відразу ж висаджувати в підготовлену ямку, пригорнути землю, полити теплою водою, замульчувати сухим грунтом або перегноєм до сім'ядолі. Перед тим, як накрити плівку і загорнути її землею, розміщуємо під плівкою саморобний шланг.

Ми створили власну систему поливу, не відкриваючи плівку, за допомогою поліетиленового шланга. Склеюється плівка діаметром 3—4 см праскою чи паяльником, довжина її повинна відповідати довжині каркаса. Потім з одного боку на відстані 15—20 см від висаджених рослин робимо в саморобному шлангу отвори розміром 2 мм. У будь-який час ви зможете приєднати плівковий шланг до звичайного і полити рослини теплою водою. Ефект вражаючий, до того ж дешево. Такий шланг можна використовувати і для поливання огірків, помідорів, кущів.

В середині травня треба відкрити з одного боку плівку і прополоти бур'ян. Наприкінці травня — на початку червня можна потихеньку загартовувати рослини,

Мої "секрети" картоплярства

Двадцятирічна практика вирощування картоплі на власній садово-городній ділянці засвідчує високу ефективність технології, яку я використовую. Маю надію, що вона сподобається іншим. Мої "секрети" для тих, хто має невеликі ділянки і обробляє землю вручну.

Про основний "секрет" пізніше, а почну з того, що перекопую землю, висаджую і викопую картоплю не лопатою, а копальними вилами з плоскими ріжками. Хто хоч раз спробує їх використати, назавжди забуде про лопату. Вила легко заглиблюються в землю, добре її розпушують і працювати ними набагато легше. Це оцінять насамперед люди похилого віку, які становлять переважну більшість садоводів-городників.

А тепер про основне. Землю перед садінням картоплі я не перекопую, як традиційно прийнято, а роблю це одночасно з висаджуванням бульб таким чином (див. фото 1). Копаю один ряд картопляного поля (назвемо його для зручності "нульовим"). Прокопую другий ряд, вилами розрівнюю заглиблення, що утворилося при цьому (назвемо цей ряд "основним"). Заглиблення після розрівнювання вилами буде невеликим, не більше 4—6 см. Розрівнюю землю в ряду кінцями ріжків вил, які тримаю майже вертикально (ріжки упоперек ряду), рукою вила повертаю вправо — вліво вздовж усього ряду. Лопатою це робити було б незручно. В утворене таким чином заглиблення кладу перегній (компост) і картоплю через 20—25 см. Копаючи наступний третій ряд, закриваю бульби (назвемо цей ряд "укривним"). Землю при цьому розрівнюю нижньою, пласкою стороною ріжків вил. Далі ряди чергуються в такому ж порядку: нульовий, основний, укривний і т.д. Кожен наступний ряд копаю, відступаючи від попереднього на 17—20 см. Відстань між картоплинами в ряду, а також між рядами я не вимірюю. На перших порах це можна проконтролювати вилами, у яких ширина по ріжках становить переважно 18—20 см, а набувши певного досвіду, цих відстаней можна дотримуватися і без контролю.

Таким чином, відстань між рядками картоплі становитиме 55—60 см, а звідси схема садіння 55—60 х 20—25 см.

На фото 1 для наочності показані незакінчені ряди, а фактично копаємо ряд за рядом до кінця.

За умов традиційного садіння під лопату на перекопаній землі ми затоптуємо землю перший раз, коли копаємо лунки, а другий — коли кладемо в них перегній, і третій раз — коли розкладаємо картоплю. За моєї технології вся земля залишається розпушеною.

Фото 1. Садіння картоплі.

Фото 2. Збирання врожаю.

Зрозуміло, що, використовуючи таку схему садіння, треба підгортати не кожний кущ картоплі, а суцільний ряд, отож коли літо сухе, це допомагає краще зберегти вологу, та й зручніше працювати, бо не треба "танцювати" навколо кожного куща. Протягом літа підгортаю ряди і розпушую міжряддя кілька разів за потреби.

Достиглу картоплю викопую вилами. Зауважу, що робити це легше й зручніше, ніж лопатою. Бульби менше пошкоджуються і менше перегортається землі.

Викопану картоплю відразу розкладаю у два дротяні кошики (див. фото 2). В один складаю тільки ті бульби, які наступного року буду використовувати для садіння, відбираю їх відповідних розмірів і тільки з урожайних кущів. У другий кошик складаю решту. Дротяні кошики використовую тому, що картоплю обмиваю в бочці з водою, опускаючи туди кошик з картоплею кілька разів. При цьому змивається не тільки земля, а й збудники хвороб.

Вимиту картоплю розсипаю для просушування. Насіннєву сушу на сонці і довго (можна до позеленіння), а решту — в тіні до висихання. Дрібну, не придатну для садіння і споживання картоплю можна одразу відкидати під час викопування або після миття й висихання, якщо є потреба використати її для годування птиці або домашніх тварин.

Чиста картопля краще зберігається, з нею приємніше працювати і менше засмічується місце зберігання.

Бажаю всім високих урожаїв і радості від праці.

Ю.Р.Нижник,
м. Київ

трохи відкривши плівку із затишного боку. А якщо погода хмарна, а ще краще, коли йде дощ, то можна відкривати повністю. На цей час рослини вже мають цвісти. Поливати потрібно в міру, бо кавун не любить перезволоження.

Урожай ви отримаєте 10—20 липня. Пам'ятайте, що врожайність кавунів, вирощених під плівкою, набагато більша, ніж у відкритому грунті. А їхній розмір вас приємно здивує.

Може скластися враження, що це дуже копітка праця. Однак ми таким способом вирощували кавуни на 20 сотках землі і втрьох справлялися, мали велике задоволення.

Виростивши таку якісну продукцію, ви будете впевнені, що це екологічно чистий продукт, який, крім того, має і лікувальні властивості. Зокрема, лікує нирки. А для дітей — смакота.

С.М.Гращенков,
Н.В.Гращенкова,
с. Сасівка, Компаніївський р-н, Кіровоградська обл., 28416

Микола Петрович Муц — досвідчений городник з с. Раків-Ліс Камінь-Каширського району Волинської області. На своєму городі він випробував понад 500 сортів помідорів, листувався з городниками і садівниками з Республіки Білорусь, Росії, експериментував і, нарешті, знайшов сорт, який найбільше підходить для Полісся за врожайністю та іншими показниками. Йдеться про сорт Ренет.

На одній сотці овочівник висаджує до тисячі кущів. Рослини формує в одне стебло з трьома суцвіттями. Щоб призупинити ріст, слід прищипнути верхівку рослини. За належного догляду з однієї сотки можна одержати більше тонни помідорів, а свіжі плоди мати вже в кінці червня — на початку липня.

У цій статті М.П.Муц ділиться досвідом вирощування помідорів сорту Ренет і дає відповідь на запитання, які найчастіше зустрічаються у надісланих йому листах.

Якщо не пошкодуєте зусиль — врожай буде щедрий

Хоча Ренет — надранній сорт, але він має універсальні властивості. Плоди його схожі на сорт Де-Барао, товстостінні, смачні. Коли різко змінюється температура (вдень 24—25°, вночі 3—4° тепла), плоди не розтріскуються, мають прекрасний товарний вигляд. Не зовсім стиглими їх консервують, з достиглих одержують томатний соус, сік, кетчуп.

Універсальність сорту ще й у тому, що насіння можна висівати у відкритий грунт 15—20 квітня, накриваючи плівкою, а це дуже зручно для жителів міст, які не мають можливості вирощувати розсаду в приміщенні. Щоправда, одержана таким чином розсада дасть плоди набагато пізніше, в третій декаді серпня. І останній аргумент: помідори сорту Ренет запилюються у будь-яку погоду, не уражуються "чорною ніжкою". Висота кущів — від 80 см до 1 м.

Про що найбільше запитують люди? Почну з сівби. Насіння помідорів сорту Ренет можна висівати у три строки. Вперше його висівають 8—10 березня, отримують ранні помідори у першій декаді липня. Другий раз сіють 20 квітня в парники на городі і одержують урожай 20 липня (плоди використовують для консервування, отримання насіння, переробки на томатний сік, соус, пасту тощо). Це вигідно робити в КСП, тому що розсаду в них завжди зможуть виростити, і у великих кількостях. Втретє насіння сорту Ренет висівають у відкритий грунт, починаючи з 10 травня. Достиглі плоди отримують, починаючи з 15—20 серпня, які використовують для переробки на приготування аджики, консервування в томатному соку солодкого перцю, корнішонів (маленьких огірочків), кабачків, патисонів, інших овочів. Як показує практика, помідори цього сорту в наших краях можна споживати стиглими більше трьох місяців. А це вигідно для кожної поліської сім'ї.

Багато замовників запитують: що таке штамбові помідори? Розсада помідорів сорту Ренет має стовбур завтовшки з великий палець, кущ не розлогий, а компактний. Це дає можливість на одній сотці висаджувати 1 тисячу кущів, які розміщують на відстані 20 см один від одного, ширина міжрядь — 50 см. Розсада сорту Ренет користувалася великим попитом на базарі. Багато жителів району змогли її купити й розмножити. І хто її придбав — залишився задоволеним.

Мене часто запитують, як правильно доглядати за посадженою розсадою? Перша умова: ці помідори, як і бульби, слід висаджувати під шнур. Після приживлення (а це приблизно через 12—14 днів) помідори підгортають так, щоб при цьому утворилася лунка, в яку кладуть кінський гній, коров'як, а ще краще — перегній, і засипають тирсою, торфом, перепрілою хвоєю тощо. Що це дає? Насамперед можливість поливати помідори по лунках один раз на 7 днів. Якщо цього не зробити, то поливати їх доводиться дуже часто, витрачаючи багато часу і сил. А цей агротехнічний захід дає змогу вирощувати помідори на будь-якому грунті, затримує вологу, дощова вода не потрапляє під корінь, а стікає в лунки, земля швидко висихає як під кущами, так і в лунках, а корені добре засвоюють поживні речовини завдяки затриманню вологи в мульчі.

Багатьох городників цікавить питання: чому помідори у мене не заростають бур'янами. Щоб їх не було, слід робити так. Висадивши розсаду помідорів, її добре поливають. На другий чи третій день у сонячну погоду міжряддя розпушують звичайними залізними граблями. Так роблять і після дощів. Цей захід зменшує випаровування вологи з грунту, не дає рости бур'янам, а також розпушує грунт, отож корені рослин "дихають". Витрачається дуже мало часу і доступно кожному городнику!

Людей цікавить, зокрема, питання про достигання помідорів. Воно значною мірою залежить від формування куща та пасинкування. Це головне. Якщо ви хочете отримати надранні помідори сорту Ренет, тоді слід його формувати в одне стебло з 3—4 суцвіттями, відриваючи всі пасинки, які є на стеблі, і прищипнути верхівку рослини, тобто зупинити ріст. Коли почне достигати друге гроно з помідорами, землю від рослин відгортають у лунки, оголюючи новоутворені корені, які виросли після підгортання. Щоб отримати вищий урожай, помідори формують у 2—3 стебла з 7—8 суцвіттями. Цього достатньо.

Помідори сорту Ренет обов'язково потрібно підв'язувати. Це прискорює достигання плодів, рослини краще провітрюються. Але якщо такої можливості немає і людина вирощує 2—3 тисячі кущів, тоді рослини обережно викладають у лунки або на гребені, які утворилися під час підгортання. Цю операцію слід проводити в сонячну погоду, тому що зранку стовбури кущів дуже крихкі і можуть ламатися. Це необхідно зробити й тому, що під час сильного вітру їх розкидає в різні боки, один на одного.

Одне наболіле питання — зараження помідорів фітофторою. Проти цієї хвороби помідори обробляють 3—4 рази за сезон через 10—12 днів. Для цього використовують засоби захисту рослин, фунгіциди браво-75В, ридоміл Голд МЦ, чергуючи їх. Якщо помідори вже почали достигати, обробку припиняють, обрізують сухі і уражені хворобою листки.

Городників зацікавило питання, чому в мене такі високі кущі помідорів сорту Ренет, а плоди дуже великі... Це залежить від догляду за рослинами. І тут не можна не згадати про те, що упродовж багатьох років я відбирав помідори, плоди яких були повністю схожі на плоди пізнього високорослого сорту Де-Барао (червоні). Сорт Ренет перезапилився з цим сортом. Коли я висівав це насіння, кущі виросли дуже могутні, врожайність значно вища, плоди краще зберігаються, тверді та м'ясисті, але достигають трохи пізніше. Проте це не біда, тому що такі кущі значно менше уражуються хворобою. Висота кущів сягає 1 м.

Багато городників запитують: як правильно зібрати насіння, щоб було якнайменше відходів?

Помідори розрізують, акуратно дерев'яною лопаткою вибирають насіння, частково з соком, і залишають для бродіння на 2 дні. Його слід помішувати 5—6 разів. Після цього беруть стару капронову панчоху, зв'язують внизу, виливають і вичавлюють сік. Через 3—4 дні знову вибирають насіння (використовують зброджений сік замість свіжого). Сік вичавлюють через панчоху, потім його консервують, а насіння після цього заливають уже збродженим соком. Так роблять і пізніше, маючи неабиякий прибуток у процесі переробки помідорів на насіння. Але насіння слід витримувати (зброджувати) лише один день, тому що воно може прорости.

Навіть досвідчені городники не вміють зберігати насіння. Після того, як воно висохне на папері в кімнаті, його перетирають і висипають у майонезні баночки, кришки яких пробивають шилом товщиною 2—3 мм по 4—5 кругах, наклеюють етикетки з назвою сорту, вказуючи рік збирання. Зберігають у сухому прохолодному місці. Термін зберігання насіння помідорів — 4—5 років.

Багато хто, прочитавши про помідори сорту Ренет, все ще будуть сумніватися: вирощувати їх чи ні. Так, вирощувати! Якщо в кожному селі 40—50 городників займуться вирощуванням помідорів, то привозні вже не будуть потрібні.

Від городників України отримав до 100 нових сортів, частину яких випробував. На мою думку, латвійський сорт Нарвік може зацікавити тих людей, які продають помідори на ринку. Плоди у нього червоні, масою 120—150 г, дуже м'ясисті, круглі. Заслуговує на увагу і сорт з оранжевими плодами. Характеристика однакова, тільки ці — високорослі.

М.П.Муц,
вул. Миру, 20, с. Раків-Ліс, Камінь-Каширський р-н, Волинська обл.

Тригонелла, або грибна трава

Одного разу придбала насіння маловідомої пряносмакової рослини — тригонелли. Її ще називають грибною травою, але чомусь запаху сушених грибів я не відчула. Розкажіть, будь ласка, як вирощувати тригонеллу і які приправи можна з неї приготувати, чи має вона лікувальні властивості.

Ж.Н.Антонова, *м. Кіровоград*

Гуньба грецька

Якось, листуючись з овочівниками-аматорами, я отримав два види насіння з назвою тригонелла. Навесні висіяв обидва види. Сходи обох рослин були, справді, схожі між собою і нагадували листя конюшини. Мабуть, через цю схожість існує багато назв-синонімів цих рослин, їх часто плутають.

Найчастіше в культурі можна побачити два види гуньби: гуньба голуба і гуньба грецька.

Гуньба голуба

Латинська назва — Trigonella coeruleum; інші назви: гуньба синя, тригонелла, грибна трава. Батьківщиною гуньби голубої є країни Середземномор'я, Кавказ, де вона росте на полях. Культивується зрідка. Це розгалужений кущ, бокові гілки відходять під гострим кутом. Листя трійчасте, квітки зібрані в головчасте суцвіття голубого кольору. Вся рослина має своєрідний грибний аромат, якого надає їй наявність кумарину. Тому найчастіше використовують гуньбу як приправу до супів, соусів, м'ясних та рибних страв, для ароматизації хлібо-булочних виробів. Кращі сорти швейцарського сиру виготовляють з додаванням порошку сухої трави тригонелли, яка надає йому не тільки приємного смаку, а й жовтого кольору. Молоді пагони гуньби додають до весняних салатів.

З лікувальною метою траву гуньби голубої застосовують як відхаркувальний і протизапальний засіб, при легеневих хворобах, для лікування гнійних ран та наривів.

Агротехніка вирощування досить проста. Висівають напровесні чи під зиму в удобрений органікою грунт. Догляд за рослинами полягає в регулярному прополюванні та розпушуванні грунту. Якщо стоїть посуха, доводиться поливати. Додаткових підживлень у період вегетації я не практикую.

Траву гуньби заготовляють на початку цвітіння і сушать у затінку. Із збиранням насіння важливо не запізнитися, тому що воно може прорости ще в плодах, особливо у вологе літо.

Гуньба грецька

Латинська назва — T. foenum-graecum (у перекладі — грецьке сіно); інші назви: фенугрек, грецька сочевиця, гуньба сінна. Її можна побачити в тих самих місцях, що й гуньбу голубу. Культивують цю рослину на більших площах. Особливо популярна вона на Кавказі, де є основним компонентом ароматичної приправи хмелі-сунелі і надає своєрідного аромату аджиці.

Гуньба грецька — слаборозгалужена рослина заввишки 30—40 см. Листя у неї трійчасте, квітки жовтувато-білі, розміщені по 1—2 у пазухах листя. Плід — біб завдовжки 6—10 см, всередині якого знаходиться 5—10 насінин.

Висівають гуньбу грецьку навесні. Подальший догляд за посівами аналогічний попередньому. Суха трава, плоди і насіння мають специфічний аромат і використовуються так само, як і гуньба голуба. Особисто я полюбляю молоте насіння фенугрека у м'ясних стравах та соусах, а також для надання специфічного грибного аромату кетчупу та аджиці.

На мою думку, гуньба — одна з найкращих пряносмакових рослин, яка, на жаль, ще мало відома широкому загалу городників. Проте, зважаючи на цінні властивості та широкий спектр практичного застосування, її можна вирощувати не тільки на присадибних ділянках, а й у в колективних та фермерських господарствах.

В.А.Делех,
м. Кузнецовськ, Рівненська обл.

Гуньба голуба та інші маловідомі рослини

На превеликий жаль, багато корисних і цінних рослин, завезених до нас з інших країн, належать до малопоширених, тому що городники мало обізнані з агротехнікою їх вирощування, способами використання, бракує насіння. До таких рослин належить і **тригонелла, або гуньба голуба, пажитник голубий.** В народі її називають грибною травою за приємний запах, що нагадує сушені гриби. Особливо цінують тригонеллу народи Закавказзя і використовують як пряносмакову рослину в усі страви: перші й другі, м'ясні й рибні. Вона є неодмінною складовою частиною приправи хмелі-сунелі. Тригонелла надає неповторного смаку й аромату підливам до каш, картопляних і овочевих пюре, різним юшкам, супам та іншим стравам.

Використовують тригонеллу і в харчовій промисловості. Порошок з гуньби голубої додають у процесі виготовлення сиру, приправ.

Тригонелла — чудовий медонос. Під час цвітіння її квітки охоче відвідують бджоли.

Має вона і цінні лікувальні властивості, бо містить багато різних вітамінів та інших корисних речовин, необхідних для організму людини. У народній медицині застосовують розмелений на кавомлинку порошок тригонелли для внутрішнього і зовнішнього вживання.

Стебла гуньби голубої охоче поїдають домашні тварини, кролі. Якщо ці стебла додати до корму дійним коровам, у них підвищується вміст жиру в молоці.

Отже, гуньба голуба — цінна пряносмакова, лікарська і медоносна рослина. Її може виростити кожний городник, тим більше, що до умов вирощування вона невибаглива, росте на всіх типах грунтів, але краще — на добре освітлюваних ділянках. Гуньба голуба — однорічна трав'яниста рослина з родини бобових. Розмножують її насінням, яке висівають безпосередньо в грунт рядковим способом рано навесні на глибину 1,5—2 см з шириною міжрядь 20—30 см. Сходи з'являються через 7—10 днів. Коли рослини матимуть 2—3 справжніх листочки, їх проривають, залишаючи рослину від рослини на відстані 5—6 см.

Особливого догляду тригонелла не потребує. За вегетаційний період 2—3 рази розпушують грунт, одночасно виполюючи бур'яни. У посушливе літо посіви бажано полити.

Добре реагує гуньба голуба на підживлення органічними та мінеральними добривами. Як бобова рослина, вона є гарним попередником для всіх городніх культур.

Для використання тригонелли як прянощів верхівки рослин зрізують, коли насіння у бобах набуде молочно-воскової стиглості. Стебла досушують, обмолочують, насіння відокремлюють від домішок, підсушують, перемелюють на кавомлинку і зберігають у щільно закритій посудині.

Щоб одержати насіння для сівби, стебла рослин зрізують, коли боби побуріють. Зрізані стебла досушують, обмолочують, насіння відокремлюють від домішок, добре просушують і зберігають у паперових пакетиках чи в полотняних торбинках у сухому приміщенні за кімнатної температури.

Хвороб і шкідників за час вирощування на тригонеллі я не помічала. Вона може розмножуватися і самосівом.

Я вирощую багато інших цікавих і корисних малопоширених рослин: скорцонеру, фенугрек, крес-салат, галбрі, змієголовник, нігелу, коріандр, кмин, нут, чину, сочевицю, сою, вігну, гірчицю, лаконос, руту лікарську, рідкісні види салатів з красивим гофрованим листям різного кольору (зеленим, червоним, салатним), пастернак, чумизу коломенську, фізаліс овочевий і суничний, лободу садову, шпинат, бораго.

А.Ф.Краснопольська,
вул. Молодіжна, 35, с. Рай-Олександрівка,
Слов'янський р-н, Донецька обл.

Служба взаємодопомоги

Як зберігати коренеплоди у погребі

Раніше моркву і буряки я складала в купи й засипала піском, але через певний час вони починали гнити. Потім нічим не засипала, але вони в'янули, зморщувалися, ставали непридатними для вжитку.

В останні роки викопую буряки перед самими морозами (бо коли вони підмерзнуть, то згниють, а для моркви мороз не страшний). Обчищаю й у погребі складаю в поліетиленові мішки, трохи їх згортаю, але не зав'язую, щоб морква і буряки дихали. Якщо мішки пропіленові, то можна закрити дужче. Перед закладанням на зберігання овочі сортую, щоб кращі з них окремо зберігалися довше. Тоді, коли беру з мішків овочі, вони ніби щойно з грядки.

О.О.Вербицька,
Херсонська обл.

Урожай, на який не сподівався

Вирощування овочів — моє давнє захоплення, яке чим далі, тим більше перетворюється в одне з основних занять.

Морква на моїй овочевій грядці — не з останніх культур. Вона і корисна, й урожайна, користується попитом на ринку, та ще й досить рентабельна. Висіваю її щороку до шести соток, вношу з осені гній з розрахунку 20 т/га, "присмачую" навесні рядки під час сівби нітроамофоскою з розрахунку центнер добрив на гектар посіву.

На фото: Морква у засіках і в руках мого сина Василя.

Останнім часом віддаю перевагу сорту Флакко. Купую насіння безпосередньо в компанії "Коуел" у Києві (будь-якому насінню з ринку віри не йму — часто-густо воно прострочене, з дуже поганою схожістю).

Та от минулого року мав з морквою велику, хоча і з щасливим кінцем, мороку, про яку й хочу повідати зі сторінок журналу — можливо, комусь знадобиться мій гірко набутий досвід.

Як я говорив, насіння моркви сорту Флакко придбав у компанії "Коуел". Висіяв його 14 квітня, прикоткував та й став чекати сходів. Минає тиждень, другий, минає місяць, дощу немає ані краплини. Насіння лежить у землі, не проявляючи жодних ознак життя. Сухо, полити грядку ніяк, бо ж чимала, та й від води дуже далеко. Тож одна надія на небо: а раптом змилується, бризне дощиком…

А бур'яни буяють. Знати б, де впадеш, підстелив би соломки. Чухав я потилицю, що не вкинув у рядки якоїсь зернини, аби вона зійшла та за кулісу-орієнтир правила і показала, де рядки, щоб хоч у міжряддях бур'яни звести. Ні, стоїть суцільна зелена стіна, а сходів моркви як не було, так і немає. Вже й на насіння почав грішити — неякісне, мовляв. Намірився в кінці травня перекультивувати грядку та щось з кормових посіяти, аби земля не гуляла.

Але не встиг з культиватором до горе-грядки добратися, як пішли дощі — з 31 травня і по 10 червня ледь не щодня лили, що годі до поля й підступитися. А як глянув на грядку після дощів! Суцільний мишій, куряче просо заввишки уже сантиметрів з 15, а над усім цим царством в пояс стояла суріпиця, затінюючи все під своїм шатром. Розгорнув я ці "джунглі", глянув униз і побачив кволий підлісок з лободи та щириці. Глянув ще нижче і — о, леле! Морква зійшла. Ще й одна в одну. От лиш халепа — надто пізно.

Як же визволити її з бур'яну? Смикнеш бур'ян, у якого корінь уже зміцнів, а він висмикується з грудкою землі, забираючи з собою і дуже тендітні рослини моркви. Сапати моркву також ніяк — дуже мокро, та й нічого не видно. Обробити шість соток при такій видимості — і за два тижні не впораєшся, ще й вирубаєш майже всі сходи…

Здавалося б — пропав урожай. Проте, надія вмирає останньою. Тож скосив я забур'янену грядку майже під корінь і прибрав зелену масу бур'яну, цілу хуру виніс.

Суріпиця після косовиці нових пагонів не пустила, її страшна й згубна тінь з грядки зникла. Натомість швидко пішли в ріст мишій і куряче просо, встеливши землю суцільним килимом. Отримати над ними перемогу сапою годі було й думати. Та все ж на цю біду є управа — гербіциди. Придбав я гербіцид "Тарга" і вніс його з розрахунку 2 л/га. Через 10 днів мишій і куряче просо загинули і нарешті замаячіли рядочки моркви, які до того часу спромоглися викинути по два справжніх листочки. Рядки моркви ледь просвічувалися своїм світло-зеленим відтінком серед темно-зеленого царства лободи й щириці. Тож лободу й щирицю вдалося прибрати з грядки за два дні роботи за допомогою сапи.

Аж на початку липня моя багатостраждальна морква нарешті викинула свій третій листок, не маючи жодного конкурента на грядці. Дещо пізніше, щоправда, довелося ще раз обробити грядку сапою, аби остаточно знищити другу хвилю сходів різноманітних бур'янів. А далі морква, добре вкорінившись та розпустивши листя, вже сама могла дати раду всім своїм поодиноким конкурентам, які вилізли із землі у другій половині літа.

Тож після численних "перипетій" у першій половині жовтня я зібрав свій довгоочікуваний урожай моркви, на який уже й не сподівався, урожай, так би мовити, витягнутий з того світу. Викопав близько 1,5 т коренеплодів з шести соток, тобто, урожайність у перерахунку на гектар становила близько 250 ц. Після реалізації моркви одержав 670 гривень чистого прибутку. Та ще й залишилося вдосталь коренеплодів як для потреб сім'ї, так і для годівлі кролів на увесь зимовий період. Показник рентабельності — 340 відсотків.

М.С.Нечитайло,
фермер,
с. Веселий Кут, Таращанський р-н,
Київська обл., 09553
Фото автора.

Потрібно було рятувати молоді насадження, особливо новопридбаних сортів: Ольвія, Присвята, Подолянка та інших. Виручило жито, яке висіяв ще 5 серпня, коли копав картоплю. До цього часу жито дуже добре розкущилося і мало густий травостій заввишки до 25—30 см. Самі рядочки з рослинками присипав шаром сухого листя, якого назгрібав у лісосмузі, а міжряддя суниці утеплив товстим шаром (20—30 см) скошеного жита. До речі, зеленою масою жита повтеплював пристовбурні круги персиків та інших дерев на вегетативній підщепі (яблунь і груш). Мерзле жито з памороззю було наче сіно, тобто не ущільнювалося під власною масою, а трималося розпушеним і захищало не тільки кореневу систему, а й стовбури дерев і нижні гілки. Суниця також була добре захищена від морозу і пронизливих північних вітрів.

Садити в серпні найвигідніше

Ще років 10—15 тому кращим строком садіння суниці беззаперечно вважали серпень. Згодом, коли нас почали зваблювати різними заморськими технологіями, зокрема голландськими, акцент у строках садіння змістили на раніше садіння — у липні і навіть наприкінці червня. Але ці строки садіння, вважаю, "вирвані" з голландської технології, про яку сьогодні мова не йтиме і нам не завжди і не повсюдно підходять. Голландці садять суницю у червні-липні, бо у них зовсім інші, ніж у нас кліматичні умови, технологія вирощування інша й строки заготівлі розсади.

Щоб переконатися, коли у наших умовах краще висаджувати суницю, я минулого 2002 року садив її у кілька літніх та осінніх строків.

У червні не садив, бо ще не було розсади. Адже відомо, що вуса у суниці інтенсивно ростуть і утворюють укорінені розетки (флянці) після плодоношення. Тому у липні вже можна було висаджувати. Тож і садив, починаючи з середини липня і до середини вересня. А розсаду нових сортів придбав лише в листопаді, то й висадив її 20 числа.

Що ж спостерігав за цей період? Садити у липні можна, але в цей період сильна спека і висаджені рослини треба часто поливати. Гарної (стандартної) розсади у цей час на власній грядці утворилося ще мало, на базарі її зовсім не продають. До того ж грядки за ранніх строків садіння встигають вкритися бур'яном і до осені доводиться ще кілька разів прополювати міжряддя.

У другій половині серпня і на початку вересня садити суницю, як на мій погляд, найліпше. У цей час на власному суничнику вдосталь добре розвинутої і вкоріненої розсади, не спекотно (тому можна обійтися лише поливом під час садіння) і новостворені грядки потребують менших затрат у боротьбі з бур'янами. До того ж і на ринку в цей час можна вже придбати розсаду.

Значної різниці в урожайності наступного року від рослин липневого і серпневого строків садіння я не спостерігав.

А що ж сталося з тією суницею, що я висадив 20 листопада? За неї мені довелося добре похвилюватися упродовж зими.

Як відомо, через 10 днів (1 грудня) розпочалися морози мінус 10—15°С і навіть сильніші. Снігу ще не було.

Зима була малосніжною. Земля промерзла глибоко (понад 80 см). І коли навесні пригріло сонце, то вода, що утворилася після танення снігу, стекла з мого й сусідського городу на мій молодий суничник. Суниця була під водою понад тиждень. Тоді вже всі сподівання на її виживання в мене остаточно зникли. Але коли грунт розмерзся і вода ввійшла в глибші горизонти, то я пішов розкривати суницю. У більшості рослин надземна маса відмерла і суничник мав вигляд вимерзлого і вимоклого.

Але коренева система була жива. Згодом рослинки почали оживати, відросло листя й у тих сортів, у яких розсада була повноцінна: мала по 3—4 добре розвинутих молодих листки і гарну кореневу систему, випадання рослин майже не було (Ольвія, Присвята). Більше того, майже всі рослинки зацвіли і дали врожай.

Тут, до речі, жито знову стало у пригоді. Частину площі, що була під житом, я переорав, попередньо скосивши зелену масу, ще у перших числах травня, і засадив картоплею. На решті площі жито до 20 травня виколосилося, наростивши багато вегетативної маси. І зеленою масою жита я замульчував усі міжряддя молодого суничника (всіх строків садіння). Така мульча не тільки сприяє збереженню вологи в грунті, а ще й захищає ягоди суниці від забруднення землею під час їхнього достигання.

Рештою зеленої маси жита замульчував пристовбурні круги дерев і міжряддя малини. Звільнену від жита площу можна використати по-різному: переорати й висадити помідори, капусту, інші овочі, або ж тримати під паром, щоб наступного року в оздоровлений грунт висадити картоплю.

Узагальнюючи вище сказане, я хотів би звернути увагу читачів на два моменти: як вигідно вирощувати жито проміжною культурою у період від збирання до садіння картоплі і в які строки на присадибних ділянках найвигідніше садити суницю за наших умов, а саме: вважаю, що серпень для нашої зони є найсприятливішим.

Б.К.Донгаш,
Васильківський р-н, Київська обл.

Догляд за персиками

Почнемо спочатку — садіння саджанців. Багато хто знає, що персик — культура самоплідна, тому запилювача наче б і не потребує. Однак навіть партенокарпічні огірки при розміщенні в теплиці вуликів з бджолами збільшують урожайність до 30%. Жодне господарство не ризикне посадити моносортовий сад — обов'язкові плодосмуги 3—4 сортів. Річ у тім, що місць, ідеальних для росту персика в Україні, в тому числі й у Криму, зовсім небагато. За критичних умов, що часто мають місце в останні роки, самоплідність втрачається, персик стає вибагливою перехреснозапильною культурою, тому садіть не менше двох сортів, а ще краще — 4—5 різного строку достигання, щоб дійсно збирати врожай від початку липня до середини жовтня.

Поділюся власним досвідом: сорти Колінз, Соковитий, Золотий ювілей, Ветеран, Турист, Чемпіон осені — розташовані в порядку достигання плодів. Кожен висадить собі те, що йому подобається. Обрізування під час садіння — обов'язкове. Ми повинні вкоротити крону, зменшити витрати вологи, бо як би акуратно не був викопаний саджанець, 90 % сисної кореневої системи залишиться там, у розсаднику. Саджанець підсох, втратив багато вологи, поки дійшов від розсадника до вашого саду, до того ж пролежав у прикопі до весни. Замочіть його хоча б на пару годин у воді, а ще краще — на добу. Корінь з ранами, він не може витримати високої концентрації грунтового розчину, тому в посадкову яму — ніякого гною (тим більше свіжого!) чи перегною, ніяких добрив, ніяких компонентів — тільки верхній шар грунту. Хочете удобрити? Будь ласка, але... за півроку. Для осіннього садіння заправте ямку навесні, для весняного — восени.

Грунт вбере поживні речовини і буде віддавати їх поступово, не обпалюючи коренів. Скажете — поливає дощ. Це нічого не означає — відро води віддай кожному "новоселу".

У наших південних районах досить часто запас вологи невеликий навіть після зимових опадів, а весняні суховії зазвичай зводять їх нанівець. Після садіння саджанець, витрачаючи небагаті запаси поживних речовин, прагне залікувати рани і наростити молоді корені. Якщо не полити, то заодно йому доведеться боротися ще й із посухою... Чи вистачить у нього сили, щоб прижитися?

Прийшла весна, відкрилися "лютневі" вікна. Садіть персик, хто не встиг це зробити з осені — ще є запаси вологи в грунті. В саду саме час провести ранньовесняне обприскування, яке позбавить сад від 80 % шкідників і хвороб. Затим — обрізування.

Обрізують персик перед цвітінням, по рожевому бутону, що дає змогу регулювати врожай. Існують різні способи обрізування, але загальний підхід такий: максимальне освітлення крони. Чашоподібне формування, коли видаляють усе, що спрямоване до середини крони; обрізування за типом виноградного, тобто з формуванням плодових ланок; у власному саду ми зупинилися на короткому обрізуванні на 1—2 бруньки, хоча, залежно від локалізації квіткових бруньок, можливі й інші варіанти.

Морозна зима вносить суттєві корективи. Необхідно видалити всі мертві та сильно підмерзлі пагони, інакше вони стануть розсадником грибних захворювань, приваблюватимуть шкідників, що живуть у відмерлій деревині. Крім того, сухі пагони працюють як фітіль — тягнуть і випаровують вологу, збільшуючи непродуктивне навантаження на кореневу систему, заважають догляду за деревами. У фазі рожевого бутону вже добре помітні живі і мертві тканини.

Кучерявість листків — одна з найперших і найшкодочинніших хвороб персика, яка проявляється відразу після розвивання листків і дуже сильно послаблює дерево, знижуючи його продуктивність. За перших ознак захворювання поспішіть обприскати дерева препаратами, ліпше всього топазом, 10% к.е. або купроксатом, 34,5% к.с.

Не враховуючи постійного, в міру необхідності, захисту від шкідників і хвороб, наступний етап — зелені операції, що включають обламування, обрізування, проріджування зав'язі. При обламуванні видаляють зелені нездерев'янілі пагони, що ростуть до середини крони і загущують її, "двійники", зайві пагони, що порушують формування.

Під час обрізування виправляють недоліки весняного обрізування; використовуючи високу пагоноутворювальну здатність персика, виконують прискорене формування: обрізаний напівздерев'янілий пагін поточного року тут же дасть бокові пагони наступного порядку, які до осені встигнуть визріти і увійдуть у зиму повноцінною плодовою деревиною.

Проріджування зав'язі — операція досить рідкісна, у нас її практично ніхто не застосовує, хоч у сусідній Туреччині це обов'язковий технологічний прийом. Плоди мають розташовуватися на відстані 20—25 см один від одного, грубо кажучи — на довжину секатора. Що це нам дає?

По-перше, нормування врожаю забезпечить одержання великих, красивих і смачних плодів.

По-друге, не виснажується дерево, яке спочатку "годує" силу-силенну "зайвих ротів", а потім не в силах з ними впоратися, осипає левову частку разом з поживними речовинами, затраченими на їх розвиток.

І по-третє, агротехнічний захід боротьби з шкідниками і хворобами. Всі плодожерки відкладають яйця в місці доторкання плоду з плодом; поодинокі плоди уражуються набагато рідше. Те ж стосується й плодової гнилі: висять плоди гроном — згниє все гроно, а один загине сам, не заражуючи сусідів. Ось завдяки чому зменшується пестицидне навантаження та покращується екологія.

І після збирання врожаю не слід забувати про наші дерева-годувальники. Попелиці, кліщі, борошниста та несправжня борошниста роса, кокомікоз, клястеріоз — немає їм числа. Вони виснажують дерево, заважають закладанню нового врожаю, вони накопичуються, щоб з новими силами накинутися на персик у наступному сезоні. Захистіть! Допоможіть йому вижити в спеку і посуху, полийте, підживіть, обприскайте за необхідності. Він вам віддячить. Але дуже добре — також не зовсім добре. Не переборщіть з азотом. У другій половині серпня скоротіть, а затим відмініть полив — хай визріває деревина, готується до зимового спокою, щоб дерево не підмерзло взимку, зустріло весну рясним цвітінням і порадувало щедрим урожаєм.

Якщо ви зуміли зберегти здоровий листковий апарат — не варто згрібати і видаляти листя після осипання, хай воно удобрює грунт, але дуже уражене ліпше зібрати і спалити. При великому запасі хвороб і шкідників добре було б з осені обприскати дерева 3%-ною бордоською рідиною — знезаразити сад перед зимівлею. І все. Хай відпочиває до весни.

Н.П.Волкова,
вул. 60 років СРСР, 26, с. Донське, Сімферопольський р-н, Крим, 97523

Посадив ГУМІ і не шкодую

На початку 90-х років, коли вже Союз розпався, маховик інфляції набрав обертів, мені нестерпно захотілося мати на своїй ділянці гумі.

На жаль, популярність гумі в ту пору (та й зараз також) була невеликою. В Україні всього четверо людей мали його в своїх колекціях. А з близького зарубіжжя вже не пропускали посилок з саджанцями та насінням.

Двоє з власників цієї унікальної рослини на мій запит відгукнулися негайно — раніше мав з ними стосунки, — але садивний матеріал, надісланий ними, або не сходив, або сходило зовсім не те.

Третій — В.О.Зарахович з м. Львова — відповів, що садивний матеріал гумі не надсилає. А четвертий, незважаючи на те, що шанована мною людина, запросив ціну за два саджанці, яка дорівнювала половині моє зарплати на той час.

Монополія — вона і є монополія, змушений був іти на запропоновані умови, але повірте мені — жодного разу не пошкодував за витраченими грошима.

Були, правда, сумніви щодо того, як приживеться і акліматизується гумі з Полтавщини у нас на Західному Поліссі. Але пригадав, що гумі є південносахалінським ендеміком і якщо розселилося по всій території колишнього Союзу, то Західне Полісся за кліматичними умовами йому ближче, ніж Полтавщина. Тож і проблем у цьому плані не виникло.

Якщо почати з цілющих властивостей, то плоди гумі містять багатющий комплекс вітамінів та мікроелементів, а вітаміну С навіть у листках гумі вдвічі більше, ніж в ягодах чорної смородини. Багаті плоди гумі на антиоксиданти. А якщо згадати, що гумі належать до родини маслинкових і його близьким родичем є обліпиха, то гумі ще й корисне при захворюваннях шлунково-кишкового тракту, стимулює кровообіг, має тонізуючі властивості.

За смаковими якостями з плодами гумі можуть зрівнятися рідко які ягоди чи фрукти.

Гарні яскраво-червоні плоди достигають з середини липня. Одним з достоїнств гумі є те, що достигають плоди не одночасно, а свіжозібрані чудово зберігаються в холодильнику до 10 днів. Усе це разом дає змогу розтягнути смакування свіжими плодами гумі ледь не на місяць.

У середині плоду міститься одне веретеноподібне зернятко з поздовжніми канавками.

Рослина однодомна. Завдячуючи поверхневій кореневій системі максимально використовує вологу короткочасних опадів. Правда, за тривалого спекотного періоду не обійтися без поливу (раз на тиждень 2—3 відра води на кущ).

Увага! Родючих та щедро удобрених грунтів не любить.

Шкідників і хвороб, які б шкодили гумі, в наших краях не спостерігав. За 10 років кущі жодного разу нічим не хворіли, не селилися на них шкідники.

Місце для садіння бажано вибирати захищеним від вітрів і так, щоб опівдні кущі були притінені від полуденного сонця.

Споживаємо ягоди щодня винятково свіжими, а також пригощаємо сусідів. Переробляти не пробували, ягоди прекрасно розходяться свіжими.

Розмножується гумі двома способами: відсадками, як чорна смородина, і насінням. Свіжозібраному насінню даю підсохнути і поміщаю в холодильник у герметичному посуді. Наприкінці жовтня в цю посудину додаю вологого піску і закопую на глибину близько 1 м.

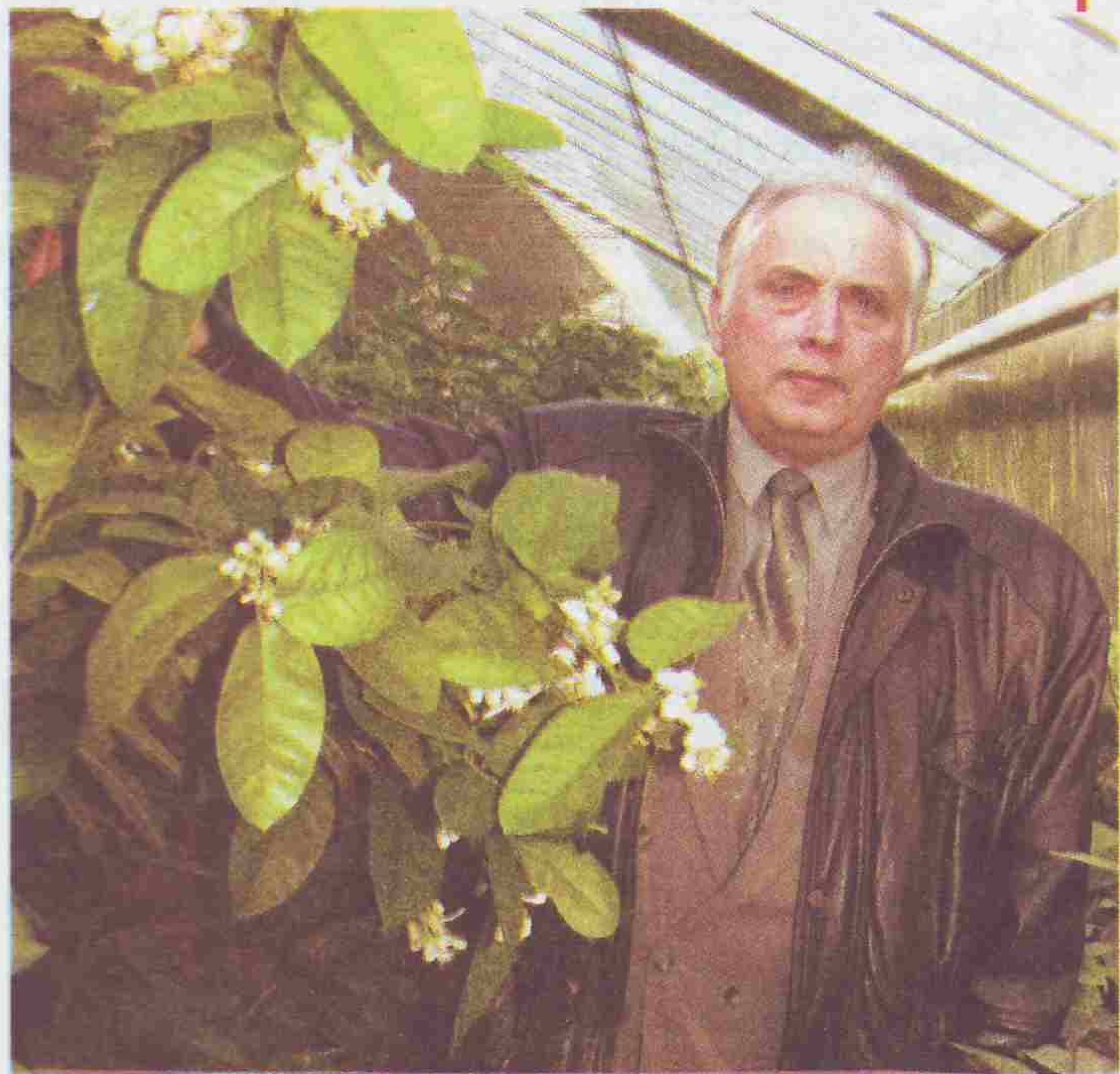
Навесні (на початку квітня) відкопую, висіваю в щедро политі канавки на глибину 2—3 см. У травні з'являються сходи. Схожість 30—40 %.

До вищесказаного можна ще додати, що кущі гумі досить декоративні і можуть прикрасити будь-який куточок вашого саду чи городу. Гадаю, що після всього сказаного ви переконалися, що й у вашому саду така рослина буде не зайвою.

В.А.Ярмольчук,
вул. І.Франка, 3, смт Рафалівка, Рівненська обл., 34371

ГІЛКОЮ – ДО СОНЦЯ, СЕРЦЕМ – ДО ЛЮДЕЙ

Машина мчить асфальтованою трасою. Ось знак Чернігівської області, ще трохи і дорога бере лівобіч — до села. Вражає контраст — щойно ти була в цивілізованому світі і раптом час ніби зупинився: тиша, гнізда лелек, непоказні селянські хати, в яких доживають свій вік одинокі пенсіонери, старенькі паркани, сумнозвісне бездоріжжя. І це за кілька десятків кілометрів від Києва!.. Але мусимо дістатися до місця призначення. Зупиняємося біля охайної хатинки, прямуємо до двору і, раптом, знову контраст — через усю ділянку пролягла вкопана в землю споруда з металу і скла — немов позапланетна станція.

Селекціонер-аматор, киянин **Анатолій Патій** запрошує до хати, а звідти маленькими сходами до підземелля зі скляним дахом. На мить сонце осліплює очі, а голова паморочиться від п'янкого солодкувато-гіркого запаху. Перше враження — неначе потрапила до тропічного раю — з усіх боків протягують до тебе свої гілки, обліплені рясним цвітом та плодами, лимонні деревця. Поруч з ними квітують і плодоносять апельсини і мандарини, а там далі — банановий гай. З кожного м'ясистого стовбура звисає диво-квітка, яка поступово перетворюється на башту з маленькими плодиками — бананами.

— Коли починав будувати свою унікальну для України теплицю-"термос", місцеві жителі збентежились — звикли ж бо до спокійного життя, були навіть невдоволені, — розповідає Анатолій Васильович. — А тепер щоразу просяться на "екскурсію", адже старенькі зроду не бачили таких екзотичних рослин.

Що ж, відверто кажучи, ця екскурсія і для мене виявилася справжнім відкриттям. Ще донедавна здавалося, що виростити в наших широтах банан чи мандарин — фантастика. Але не для цитрусовода-ентузіаста, який задля досягнення мети не зупиняється ні перед чим. Завдяки таким людям, як Анатолій Васильович, лимонні та бананові дерева в Україні сьогодні стали цілковитою реальністю.

Шлях до здійснення своєї мрії — вивести нові сорти цитрусових та банану для кімнатного вирощування — був тривалим і непростим. 27 років пішли на експерименти та дослідження, ретельний генетичний аналіз сортів. Одночасно зрів проект нового типу теплиці — такої, щоб навіть у 30-градусний мороз тримала тепло +3° без опалення. І тут стали в пригоді дві освіти — агронома та інженера. Недарма кажуть, що на стику двох наук народжуються геніальні ідеї. Теплиця-"термос" була збудована влітку 2001 року, а вже у квітні 2002 року в ній буйно розквітли усі висаджені деревця. Досвід показав, що така теплиця споживає у 15 разів менше енергії, ніж звичайна.

— Але не тільки своєю енергозберігаючою спроможністю унікальна ця споруда, — зауважує Анатолій Патій. — Ще Тімірязєв у свій час наголошував, що не кількість тепла, вологи чи добрив, а кількість світла насправді впливає на плодоношення рослини. Ось чому будував теплицю за принципом не пропускання, а відображення світла. Лише інтенсивність процесу фотосинтезу здатна збільшити врожайність рослини. Аби підняти рівень світлопоглинальної здатності листя, я виявив унікальний для України сорт лимону — Київський, з надзвичайно широким листям. У природі лимон починає цвісти та плодоносити на 4—7-му році життя, мій лимон цвіте на першому місяці життя. Лише за одне літо він дає сім приростів, в умовах субтропіків — тільки чотири. За рік рослина дарує 50 соковитих плодів масою від 0,5 до 1 кілограма кожний. Але головна перевага цього сорту — він не потребує вечірнього підсвічування.

У Анатолія Васильовича багато однодумців та шанувальників його таланту. Ця щира, закохана у свою справу людина привертає до себе серця простих людей і можновладців. Бідній людині він може навіть подарувати саджанець. Ростуть його дерева і у звичайних тісних "хрущовках", і в офісах, і у зимових садах відомих людей. Були надзвичайно спокусливі запрошення до співробітництва і від закордонних бізнесменів, але з єдиною умовою — на території замовника. Залишати Україну та "продаватися" іноземцям Анатолій Патій відмовився категорично. Якось почула про диво-селекціонера директор однієї з шкіл Дніпровського району міста Києва. Знайшла його і запропонувала відродити уже майже зруйновану шкільну теплицю. Разом з учнями Анатолій Васильович дав раду покаліченій споруді, висадив молоді саджанці тропічних рослин і ...став улюбленцем шкільної дітлашні. Уроки цитрусовода для деяких старшокласників визначили подальшу їхню долю — юнаки та дівчата обрали професію агронома, навчаються в аграрному університеті.

Хоч і присвятив Анатолій Патій половину свого життя вирощуванню та селекції лимонів, зупинятися на досягнутому не збирається. Так народились нові

унікальні для України сорти бананів. Сьогодні вже нікого де здивуєш цими плодами на полицях магазинів, але банан у квартирі — це справжнє диво.

— У 1998 році, — продовжує свою розповідь Анатолій Васильович, — мені вдалося отримати два нових сорти плодового банана (закордонні, які тоннами завозять до нашої країни, належать до кормового різновиду з високим вмістом крохмалю. За смаком вони набагато гірші від плодових сортів і тому на батьківщині використовуються лише для виробництва борошна) висотою 1,5—1,7 м (Київський карлик) та 0,8—1 м (Суперкарлик). Такі рослини чудово ростуть і плодоносять навіть у малогабаритних квартирах, даруючи дбайливим господарям до 150 запашних та смачних плодів. У зимовому саду або теплиці одна рослина банана Київський карлик може давати 400, а Суперкарлик — до 300 плодів! І все це в умовах середньої кліматичної зони, де тривалі та суворі зими з коротким світловим днем, до того ж без додаткового підсвічування.

Душа невгамовного селекціонера-аматора повсякчас прагне чогось нового і надзвичайного. На черзі — розробки нових сортів інжиру, папайї, ананасу. І ось вже вирощує Анатолій Патій дерева-сади. Те, про що колись можна було прочитати лише у дитячих казках — сьогодні реально росте у звичайній шкільній теплиці. Уявіть диво — на різних гілках деревця одночасно ростуть лимони, мандарини та кінкани! Аби виростити таку рослину, потрібні роки, тому й догляд за нею особливий.

На прощання подарував Майстер і мені маленький саджанець лимона Київського. Поставила я його біля широкого балконного вікна, ретельно виконувала всі рекомендації щодо підживлення та поливу рослини і вже через місяць лимон викинув перші квіти! Радощам не було меж! Поспішила повідомити про це Анатолія Васильовича. "Негайно обірвати!", — таким був суворий вердикт. Виявляється, маленькому саджанцю лимона можна буде дозволяти цвісти та плодоносити лише тоді, коли на ньому розів'ється 50 міцних темно-зелених листочків. В іншому разі рослина зацвіте, зав'яже один плід і … виснажиться. Хочете мати гарний урожай — наберіться терпіння та мудрості. Дерева, як діти, — без любові й турботи навряд чи можна розраховувати на добрі плоди. Якщо ж вам не бракує цих якостей — автор унікальних сортів тропічних рослин Анатолій Патій гарантує їхню життєстійкість та родючість.

На екскурсії до "тропічного раю" побувала
Тетяна Бердник

Чи знаєте ви?

- Перша згадка про цитрусові з'явилася близько 2000 років до н. е., до того ж про апельсин раніше, ніж про лимон та мандарин.
- Мореплавці, здійснюючи навколосвітні подорожі, запасалися цитрусовими та рятувалися таким чином від цинги. 300 років тому Джеймс Кук наказав брати плоди цитрусових на корабель і видавати їх матросам. Не знав про це португальський мореплавець Васко да Гама і у 1497 році під час відкриття водного шляху навколо Африки сто його матросів загинули від цинги.
- Перші згадки про лимон знаходять у Теофаста (близько 300 років до н. е.), щоправда, тоді лимон називали цитроном. Така назва і досі збереглася в деяких країнах Західної Європи, наприклад у Німеччині.
- Оранжерейне (тепличне) вирощування цитрусових відоме з 1654 року в Європі, а в другій половині XVII ст. з Голландії вперше були завезені деревця лимона та помаранчу до Москви, а потім і в Україну (м. Умань).В Україні, в Софіївці (м. Умань) вперше у 1796 — 1805 рр. спорудили спеціальні теплиці для промислового вирощування ананаса, інжиру, апельсина й лимона. За петровських часів у Санкт-Петербурзі були збудовані графом Меньшиковим теплиці загальною довжиною близько 5 км, які називалися "оранжереями".
- До революції не вважалося за розкіш поставити на панський стіл в ніч на Різдво деревце вишні, яблуні, персика, лимона зі стиглими плодами.
- Плоди лимона мають цікаву особливість: вони можуть висіти на дереві до трьох років, навесні змінюючи жовте забарвлення на зелене і знову достигати до осені. Через це шкіра плоду потовщується, а м'якуш втрачає вітаміни та смакові якості.
- Рослина банана, яку часто помилково називають "деревом", насправді — трава-велетень, з міцним соковитим стеблом. А корінь банана — невтомний трудівник — протягом 40 років безперервно утворює кореневі паростки, які можна викопувати та пересаджувати. Саме так розмножується плодовий банан. Листя банана з високим вмістом фітонцидів та флавоноїдів чудово освіжає повітря у приміщенні, а квітка здатна милувати око протягом 1,5 року.
- "Музою сафієнтум" (що означає "музою мудреців") назвав банан Карл Лінней. У цій влучній назві — вся природна сутність цієї дивовижної рослини.

Нещодавно передплатники комплекту журналів "Дім, сад, город" та "Дім, сад, город" — плюс" отримали книжку А.Патія "Лимон у квартирі". Ця серія започаткована редакцією журналу "Дім, сад, город" і буде виходити й наступного року. Ми плануємо висвітлювати питання, які цікавлять наших читачів, а саме: про щеплення дерев, агротехніку плодових рослин, квітів, винограду, про дієтичне харчування, а також про утримання різних свійських тварин.

Запрошуємо бажаючих передплатити цю цікаву серію. Наш передплатний індекс 01223. Передплату можна зробити у поштових відділеннях з будь-якого місяця. Протягом року ви отримаєте дванадцять журналів та шість книжок.

Моя картоплесаджалка

Я — сільський житель і до будь-якої роботи на землі мені не звикати. Та останні три роки здоров'я погіршилось: остеохондроз, сколіоз хребта. Біда, як кажуть, навчить. Тож і сконструював власноруч пристрій для висаджування картоплі. Основна його перевага в тому, що під час роботи не треба нахилятися і копати.

Хочу розповісти про принцип дії картоплесаджалки на сторінках журналу "Дім, сад, город", сподіваюсь, він багатьом городникам стане в пригоді. Тож, головна деталь пристрою — труба діаметром 75—82 мм і довжиною 300 мм (див. рис.). На ній я зробив навскісний зріз довжиною 150 мм. Зверху зрізу приварив втулки на трубі і на клапані та закріпив болтом М 10. До клапана приварив пластину довжиною 60 мм. Ця пластина з'єднана з коромислом (важелем), закріпленим рухомо по обидва боки труби. За допомогою важеля (правої його частини) саджалка заглиблюється в грунт, а натискаючи на важіль зліва відкривається клапан, що регулює надходження бульб. Між болтами 8 і 11 монтується пружина, яка утримує клапан завжди у закритому стані, щоб у сошник при висаджуванні не потрапила земля.

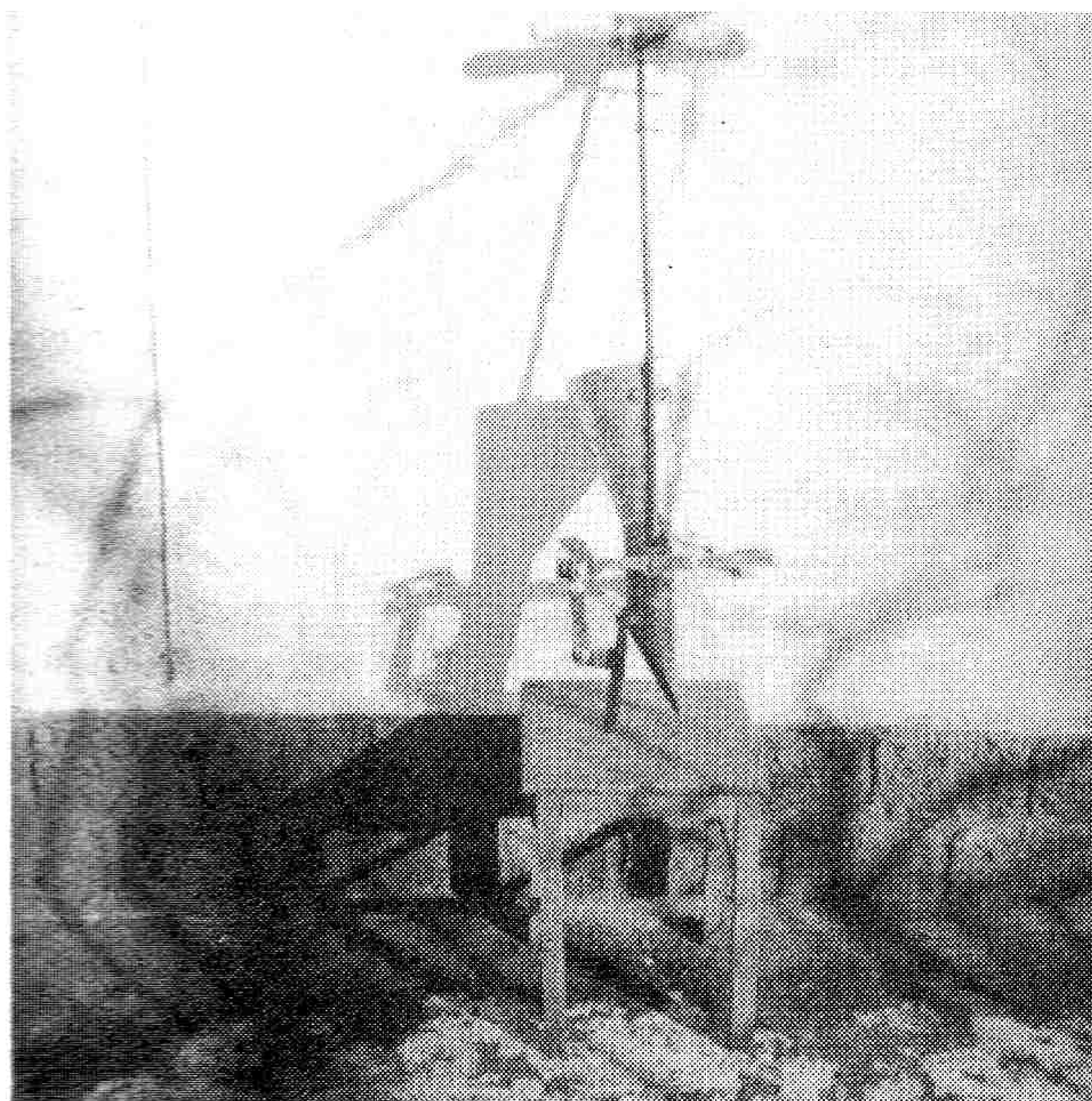
Працює саджалка дуже просто. Наступаємо на коромисло (важіль) з лівого боку сошника і заглиблюємо його в землю на 10—12 см (можна і глибше). Картоплина з бункера потрапляє в сошник. Тепер наступаємо на коромисло з правого боку, відкриваємо клапан і бульба (можна дві) випадає в ямку, зроблену сошником. Щоб клапан під тиском землі не закривсь і картоплина не залишилась у сошнику, фіксатор 6 потрапляє у виріз на коромислі 3. Аби клапан знову закрився, натискуємо на важіль 12, який тросиком піднімає фіксатор 6, а пружина 9 піднімає клапан до труби (сошника).

Надсилаю фотографію виготовленої мною картоплесаджалки. Якщо будете вважати за доцільне, надрукуйте цей матеріал.

Щиро дякую за те, що журнал навчив мене, як у багатьох випадках полегшити землеробську працю, без якої зараз просто не вижити.

З повагою

А.Ф.Якименко,
пров. Піонерський, 6, с. Чорнобай, Черкаська обл, 19900

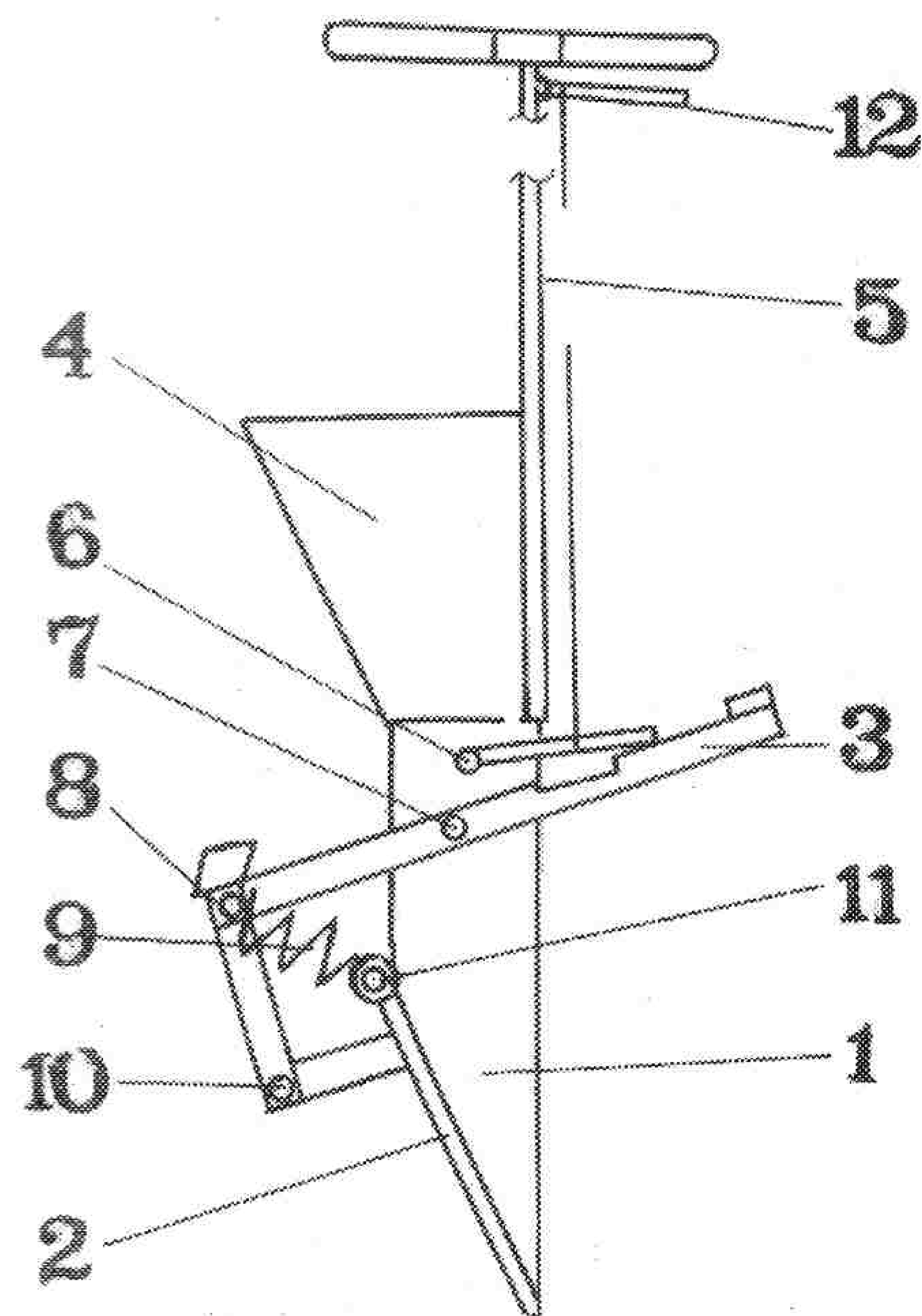

Схема картоплесаджалки: 1 — труба перерізом 75—82 мм; 2 — клапан з металу завтовшки 2 мм; 3 — важіль (коромисло) для заглиблення пристрою в грунт і відкривання клапана; 4 — бункерок для картоплі; 5 — ручка; 6 — фіксатор, що вільно падає; 9 — пружина для притискання клапана; 7—10 — болти; 12 — важіль, з'єднаний тросиком з фіксатором, що вільно падає.

Як виготовити бетонні кільця для колодязя

Зруби шахтних колодязів (тобто викопаних у землі) роблять з дерева, каменю, цегли. Найбільш міцними і найдовговічнішими є бетонні колодязі. На прохання читачів вміщуємо конкретні поради щодо того, як виготовити бетонні кільця для таких колодязів.

Бетон — це, власне, штучний камінь, який одержують у результаті затвердіння бетонної маси. Вона складається із суміші цементу і заповнювачів, тобто піску, гравію або щебеню і води. Густота бетону регулюється водою. Якщо в бетон вкласти сталеву арматуру чи каркас, — то це вже залізобетон, який міцніший від бетону. Тому ми зупинимось на виготовленні кілець для колодязя із залізобетону.

Пісок, гравій і щебінь, які для цього використовують, мають бути чистими, тому що всілякі домішки і забруднення знижують міцність бетону чи залізобетону. Забруднені матеріали необхідно добре промити. Цемент застосовують тієї марки, яка дає змогу одержати бетон потрібної міцності, — але не нижче 300.

Бетонна маса повинна бути однакової консистенції, яка залежить від кількості доданої води. Тверда маса при укладанні вимагає сильного ущільнення; пластична (відносно густа і більш рухома) потребує меншого ущільнення; лита — рухлива маса, що майже самопливом заповнює форму, але її також треба ущільнювати. За надлишку води бетонна маса розшаровується, а міцність бетону знижується. Якщо одночасно додавати воду і цемент, не змінюючи співвідношення між ними, то міцність бетону залишається без зміни. Чим густіша маса бетону і чим краще вона ущільнюється (трамбується), тим вища міцність бетону, і навпаки.

Бажано готувати й укладати густішу масу. Однак укласти й ретельно ущільнити її можна лише у великих конструкціях з рідко розташованою арматурою. Чим тонша конструкція і чим частіше розташована в ній арматура, тим пластичнішою повинна бути бетонна маса. Отже, для кожної конкретної конструкції підбирають відповідну їй консистенцію бетонної маси. Консистенція маси залежить ще й від того, як розташована арматура в конструкції: часто чи рідко.

Консистенцію, чи рухливість бетонної маси, вимірюють стандартним спеціальним металевим конусом з дуже гладенькою внутрішньою поверхнею (без швів). Висота цього конуса 30 см, ширина нижньої основи 20 см, верхньої — 10 см. Збоку конуса є дві ручки, а внизу до нього прикріплені два упори у вигляді лапок чи скоб (рис. 1), на які стають ногами, притискаючи тим самим конус до горизонтальної площадки (широкої дошки, фанери, листа сталі чи пластмаси).

Щоб перевірити бетонну масу, площадку змочують водою, ставлять на неї конус, притискують ногами і наповнюють його трьома шарами (по 10 см кожний) бетонної маси, причому кожен шар протикають 15 разів стержнем-багнетом із круглої сталі діаметром 1,5 см. Таке ущільнення називається штикуванням. Наповнивши конус бетонною масою, надлишки зрізують урівень із краями конуса. Після цього конус беруть за ручки і повільно піднімають вертикально. Звільнена від нього бетонна маса починає повільно осідати, змінюючи свою форму. Як тільки бетонна маса перестане осідати, поруч з нею ставлять конус, кладуть на його верхню основу рейку і вимірюють лінійкою відстань від рейки до осілої маси. Лінійка має бути із сантиметровими позначками. Чим рідша бетонна маса, тим більше вона осідає, і навпаки. Пластична бетонна маса осідає від 6 до 14 см, напівлита — від 15 до 16, лита — від 17 до 22 см. При цьому бетонна маса не повинна виділяти воду і розшаровуватися.

Дуже бажано, виготовляючи бетонні деталі для колодязя, бетонну масу готувати однакової пластичності та складу. Тобто, якщо ви виготовляєте такі деталі упродовж кількох днів, то кожного дня бетон повинен бути однакового складу.

Підбираючи заповнювачі для приготування бетонної маси треба прагнути до того, щоб гравій, щебінь і пісок мали зерна різного розміру. В цьому разі у заповнювачі майже не буде порожнин, що знижують міцність бетону. Вважається, що об'єм порожнин у піску не повинен перевищувати 37%, у гравії — 45%, а в щебені — 50%. Чим менше порожнин у крупному заповнювачі (гравії чи щебені), тим менше потрібно піску і цементу.

Порожнину в заповнювачі можна перевірити досить простим способом. Підібрану суміш чи окремо гравій, щебінь або пісок насипають у 10-літрове відро. Не ущільнюючи, їх вирівнюють з краями і наливають у відро до країв тонким струменем воду. За об'ємом налитої води визначають порожнину. Якщо, наприклад, у відро ввійшло 4,5 л води, значить порожнина становить 45% і т.д.

Склад заповнювача підбирають за допомогою стандартних сит. Гравій і щебінь просівають через сита з вічками діаметром 80, 40, 20, 10 і 5 мм; пісок — 5; 2,5; 0,5; 0,3 і 0,15 мм. Зерна, що залишаються на кожному ситі, називають фракцією заповнювача.

Розглянемо два способи підбору заповнювача.

1. Найбільша величина заповнювача 40 мм. Просівають гравій чи щебінь через сито з вічками діаметром 40 мм. Залишок заповнювача на ситі називають верхнім залишком. Потім те, що пройшло через сито з вічками 40 мм, просівають через сито з вічками 20 мм. Залишок заповнювача на цьому ситі називається першою фракцією з зернами розміром 21—40 мм. Те, що пройшло через сито з вічками 20 мм і залишилося на ситі просівають через сито 10 мм, а те, що залишилося на ситі 10 мм, є другою фракцією з зернами розміром 11—

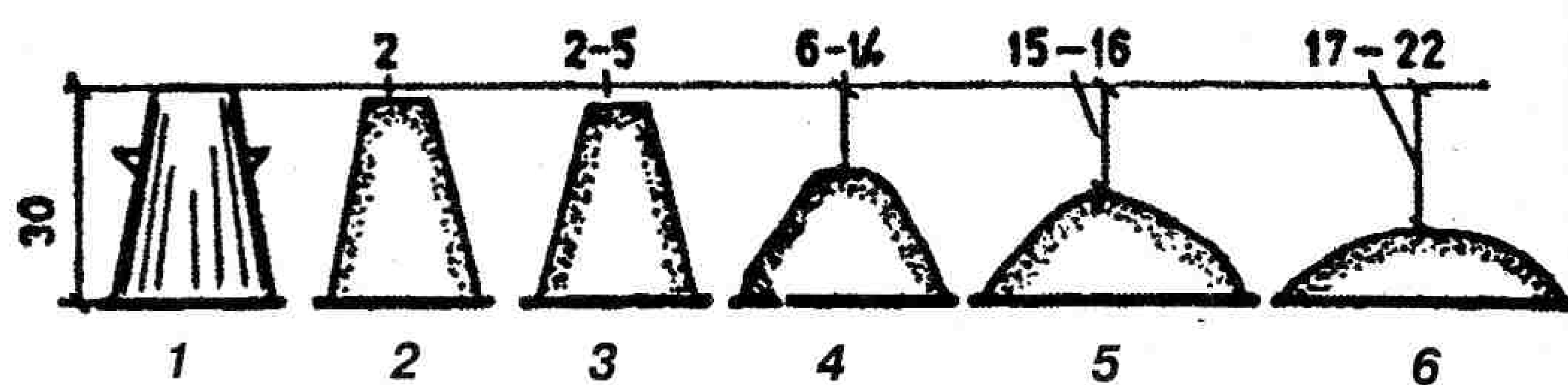

Рис. 1. *Перевірка бетонної маси за допомогою спеціального конуса: 1 — конус, 2 — жорстка бетонна маса; 3 — напівжорстка; 4 — пластична; 5 — напівлита; 6 — лита.*

20 мм. Те, що пройшло через сито з вічками 10 мм, просівають через сито з вічками 5 мм. Залишок дає третю фракцію з зернами розміром 6—10 мм. Те, що пройшло крізь сито з вічками 5 мм, називається нижнім залишком.

Для приготування грубозернистої суміші часто беруть по 5% верхнього і нижнього залишку і по 30% першої, другої і третьої фракцій. Верхній залишок можна замінити першою фракцією в кількості 5%.

Грубозернисту суміш можна приготувати з двох фракцій: 50—65% першої та 35—50% третьої чи з трьох фракцій: 40—45% першої, 20—30 % другої і 25—30% третьої.

2. Найбільша величина заповнювача 20 мм. Просівають заповнювач через сито з вічками діаметром 20 мм, а те, що пройшло через нього, — через сито з вічками 10 мм, одержують першу фракцію з розміром зерен 11—20 мм. Потім те, що пройшло через сито з вічками 10 мм, просівають через сито яке має вічка 5 мм і одержують другу фракцію з зернами розміром 6—10 мм. Нарешті те, що пройшло через сито з розміром вічок 5 мм, просівають через сито з вічками 3 мм і одержують третю фракцію з зернами 4—5 мм. Пісок спочатку просівають через сито з розміром вічок 2,5 мм, а те, що пройшло через нього, — через сито з вічками 1,2 мм, потім через сито 0,3 мм і одержують другу фракцію. Для приготування піщаної суміші беруть 20—50% першої фракції та 50—80% другої.

У такий спосіб підбирають заповнювачі з гравію, щебеню і піску. Відмірявши потрібну кількість заповнювача різних фракцій, їх ретельно перемішують, щоб зерна рівномірно розподілилися по всій масі.

Цемент треба застосовувати такої марки, яка перевищувала б задану марку бетону в 2—3 рази, портландцементу — удвічі, інших цементів — утричі. Наприклад, для бетону марки 150 кгс/см^2 треба застосовувати цемент марки не нижче 400 кгс/см^2.

Варто знати, що надлишок цементу в бетоні призводить до перевитрат останнього, а недостатня кількість зменшує його щільність, водонепроникність, морозостійкість, призводить до іржавіння покладеної арматури.

Пам'ятайте, що під час приготування бетонної маси суміш помітно зменшується в об'ємі. З 1 м^3 сухої суміші виходить 0,59—0,71 м^3 бетонної маси. Тому для приготування 1 м^3 бетонної маси треба брати значно більше сухих матеріалів. Наприклад, для бетону одного складу потрібно 0,445 м^3 піску, 0,870 м^3 гравію, 0,193 м^3 цементу (250 кг), 178 л води; для іншого—0,395 м^3 піску, 0,880 м^3 гравію, 0,198 м^3 цементу (260 кг), 185 л води; для третього — 0,445 м^3 піску, 0,880 м^3 гравію, 0,204 м^3 цементу (265 кг), 189 л води.

Таким чином, умілий підбір складу заповнювача дає змогу одержати бетон однієї й тієї ж марки, але з різним вмістом цементу.

Підібравши великі заповнювачі, їх відмірюють об'ємними частинами і перемішують. Пісок також відмірюють у потрібній кількості і насипають на бойок (дерев'яний щит) рівним шаром у вигляді грядки. На грядку насипають цемент і все ретельно перемішують (гарцюють) до одержання однорідної суміші. Далі цементно-піщану суміш гарцюють з гравієм чи щебенем до повної однорідності спершу в сухому вигляді, потім поступово поливають з лійки відміряним об'ємом води і багаторазово перелопачують до одержання абсолютно однорідної бетонної маси, яку відразу ж і використовують (не пізніше ніж через 1 годину).

Колодязі з залізобетонних чи бетонних кілець (рис. 2) монтувати легше, ніж з цегли, каменю чи із силікатних елементів. Залежно від умов можна влаштовувати і монолітні колодязі, але під час їх спорудження доводиться робити тривалі перерви в роботі, необхідні для затвердіння бетонної маси.

Бетонні кільця можуть бути найпростіші, без так званого замка. Щоб при монтуванні вони не зрушили з місця, їх скріплюють між собою в 4—6 місцях сталевими скобами. Для цього в кільцях залишають отвори, а кінці скоб, що виступають, загинають чи закріплюють гайками з шайбами.

Залежно від глибини колодязя бетонні кільця роблять висотою 70—100 см, діаметром 80—100 см. Товщина стінок з бетону 9—12 см, а з залізобетону 5—9 см. Маса кілець дуже велика: залізобетонні кільця діаметром 100 см і такої ж висоти, товщиною 5 см важать 380 кг. Для зручності збирання в шахті такі кільця роблять заввишки 30—50 см і відповідно меншої маси.

Кільця армують сталевою арматурою різної товщини. Для вертикальних стержнів, яких треба 4—10, беруть арматуру діаметром 8—12 мм або товщу, а для горизонтальних, яких треба 12—15 штук, діаметр арматури 6—8 мм, тобто з неї роблять дротяні кільця. Розміщують по колу через 60—80 мм.

На вертикальних стержнях мають бути два вушка, за які піднімають кільця. Тому ці стержні роблять довшими, щоб їх можна було зігнути всередині навпіл, зробити вушка і загнути кінці дужкою. У місці перетинання кілець з вертикальними стержнями їх скріплюють між собою м'яким (в'язальним) дротом діаметром до 2 мм або зварюють.

ВИГОТОВЛЕННЯ БЕТОННИХ І ЗАЛІЗОБЕТОННИХ КІЛЕЦЬ (ТРУБ)

Найпростіше кільце (труба). Це кільце з двома вушками (рис. 2, *а*), за які його піднімають і опускають. Пунктиром показані вставлені арматурні стержні, кінці яких загнуті дужками. Дужки надійніше утримують стержні в товщі бетонних стінок кільця. Після того, як кільце поставили на місце, вушка спилюють, або зрізують газозварювальним апаратом, щоб вони не заважали встановлювати на місце наступне кільце.

Щоб виконана з кілець труба була монолітною, окремі кільця скріплюють між собою в 4—6 місцях сталевими скобами. Для цього в кільцях роблять відповідні отвори потрібного діаметра, на відстані не менше 10 см від кромок. Довжина скоб до 20 см з такими кінцями, щоб їх можна було загнути. Скоби ставлять із зовнішнього боку труби з загинанням кінців усередину труб, чи навпаки (що краще). Скоби заздалегідь фарбують олійною водостійкою фарбою і добре просушують.

Щоб вушка не спилювати, у кільцях влаштовують пазухи з отворами з зовнішнього боку, через які потім ці пазухи заповнюють цементним розчином, ретельно ущільнюють його дротом і замазують відкритий отвір (рис. 2, *б*).

Кільця можна піднімати й опускати і без влаштування вушок, лише залишаючи у їх верхній частині отвори

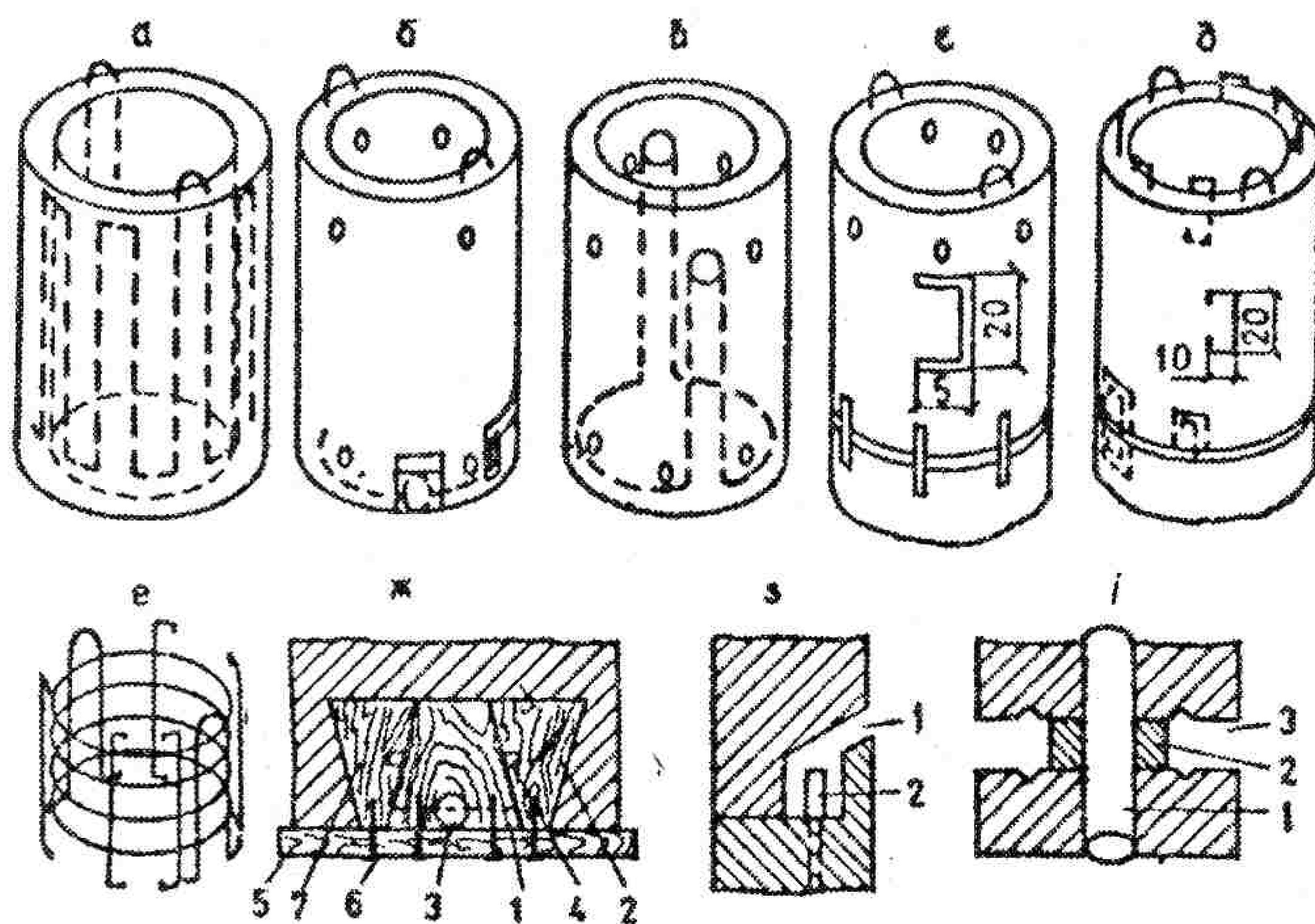

Рис. 2. *Залізобетонні та бетонні кільця для колодязів: а — найпростіше кільце з двома вушками; б — кільце з пазухами; в — кільце з отворами; г — два кільця, з'єднані скобами з розмірами і формою скоби; д — кільце з вкладишем; е — загальний вигляд арматури у кільці; ж — конструкція вкладиша для кільця; з — форма пазухи з отвором для заповнення бетонним розчином; і — замок для бетонного кільця.*

діаметром 10—15 см, але так, щоб ці отвори перекривалися вигнутим вертикальним стержнем, що утворює вушка. Ці отвори повинні бути розташовані на 10 см нижче кромки кільця (рис. 2, *в*). На рис. 2, г показані два кільця, з'єднані скобами, а також форма і розміри скоб.

Між кільцями для ущільнення швів поміщають прокладку з просмоленого каната чи інших волокнистих матеріалів, що не піддаються гниттю. Тому шов виходить ширшим, а через це відстань між отворами для скоб відповідно змінюється. В одному кільці отвори рекомендується робити круглими, вставляючи при відлитті кілець з бетонної маси у форму круглі сталеві стержні такого ж діаметра, що і скоби. В іншому кільці ці отвори роблять не круглими, а у вигляді еліпса довжиною, рівною двом діаметрам скоби. Зазори між скобами і стінками кільця заповнюють цементним розчином складу 1:2 чи 1:3, але найчастіше їх розклинюють шматками арматури і тільки потім замазують розчином.

Отвори для скоб просвердлюють електродрилем із свердлами з надміцним наконечником після встановлення кільця на місце, розмічаючи центри для свердлення отворів для кожної скоби окремо.

Іноді кільця скріплюють скобами із загнутими дужками кінцями. В одному кільці ці скоби ставлять під час бетонування, а в іншому навпроти цих скоб влаштовують пазухи такої ж форми, що й для вушок, застосовуючи для цього вкладиш (рис. 2, *д*). Щоб надати більшої міцності бетонним кільцям, їх армують сталевою арматурою, загальний вигляд якої показаний на (рис. 2, *е*). Вкладиші можуть бути круглими, виконаними з деревини (дощок), чи прямокутними.

Вкладиші для вушок чи скоб вибити неможливо, тому що вони відкриті тільки з одного боку, інші сторони знаходяться в товщі бетону. Роблять вкладиші з дощок товщиною 3—4 см. Ширина їх залежить від ширини вушок, але обов'язково між вушками і стінками пазухи повинен бути вільний простір не менше 1 см. Це необхідно для того, щоб при заповненні пазухи розчином, останній з усіх боків щільно закрив скоби і тим самим захистив їх від іржавіння.

Конструкція вкладиша (рис. 2 *ж*) має форму косого шипа, тобто вигляд "ластівкового хвоста", що складається з трьох частин. Найперше виймають першу частину 1, потім другі частини 2 і 7. У першій частині влаштована вирізка із забитою шпилькою (довгий товстий цвях) 3. За цю шпильку зачіпають гачок з арматурної сталі діаметром 5 мм і виймають у такий спосіб першу частину. Інші дві частини виймають відразу за першою, зачіпаючи їх гачком за влаштовані в них отвори 4. Вкладиш кріпиться до дерев'яного щита 5 за допомогою цвяхів 6. Розбираючи форму, тобто знімаючи її з кільця, її перевертають нижнім боком догори, виймають цвяхи, знімають щит і видаляють вкладиш. Видалити з пазухи чи вушка скоби, залиті цементним розчином, — дуже трудомісткий процес.

На (рис. 2 *з*) показана форма пазухи з отвором 1 для заповнення його розчином та ущільнення. Вушко чи скобу 2 розміщують від стінок кільця не менше ніж на 1 см. Покладений розчин ретельно ущільнюють через отвір. Отвір повністю замазують розчином, який розрівнюють і загладжують.

Як уже було сказано, між кільцями розміщують просмолену прокладку, необхідну для ущільнення шва, щоб через нього в колодязь не проникали поверхнева вода та інші забруднювачі води. Прокладка трохи піднімає кільця, залишаючи між ними зазор. Тому виходить ширший шов, який потім заповнюють цементним розчином складу від 1:1 до 1:2. Шов попередньо очищають від пилу і забруднень, промивають водою, дають їй можливість всотатися в бетон і цей вологий бетонний шов заповнюють розчином і ущільнюють. Однак від невеликого перекосу кілець при їхньому опусканні в колодязь розчин може випасти. Щоб цього не сталося, у шві, а простіше по краях кільця, із двох боків рекомендується влаштовувати замки, вибравши заглиблення, показані на рис. 2, *і*. З внутрішнього боку шви заповнюють після облаштування колодязя.

У свіжому бетоні роблять цей замок за допомогою будь-якого інструмента.

ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ФОРМИ

Для виготовлення бетонних чи залізобетонних кілець необхідна форма, яку іноді називають опалубкою, що має вигляд двох циліндрів: зовнішнього і внутрішнього. Форми виготовляють з дощок товщиною 2—3 см. Діаметр форми залежить від діаметра кільця і товщини стінок бетонних чи залізобетонних кілець. Діаметр внутрішнього циліндра форми залежить від товщини стінок колодязя.

Форма може складатися з двох круглих половинок. Але тоді форма повинна бути виконана ідеально точно. Якщо одна половина буде навіть ненабагато більшою, її неможливо буде зняти з бетонного кільця. Тому форму, зовнішню чи внутрішню, треба робити з трьох чи чотирьох частин, тоді вони легше знімаються з виготовлених кілець.

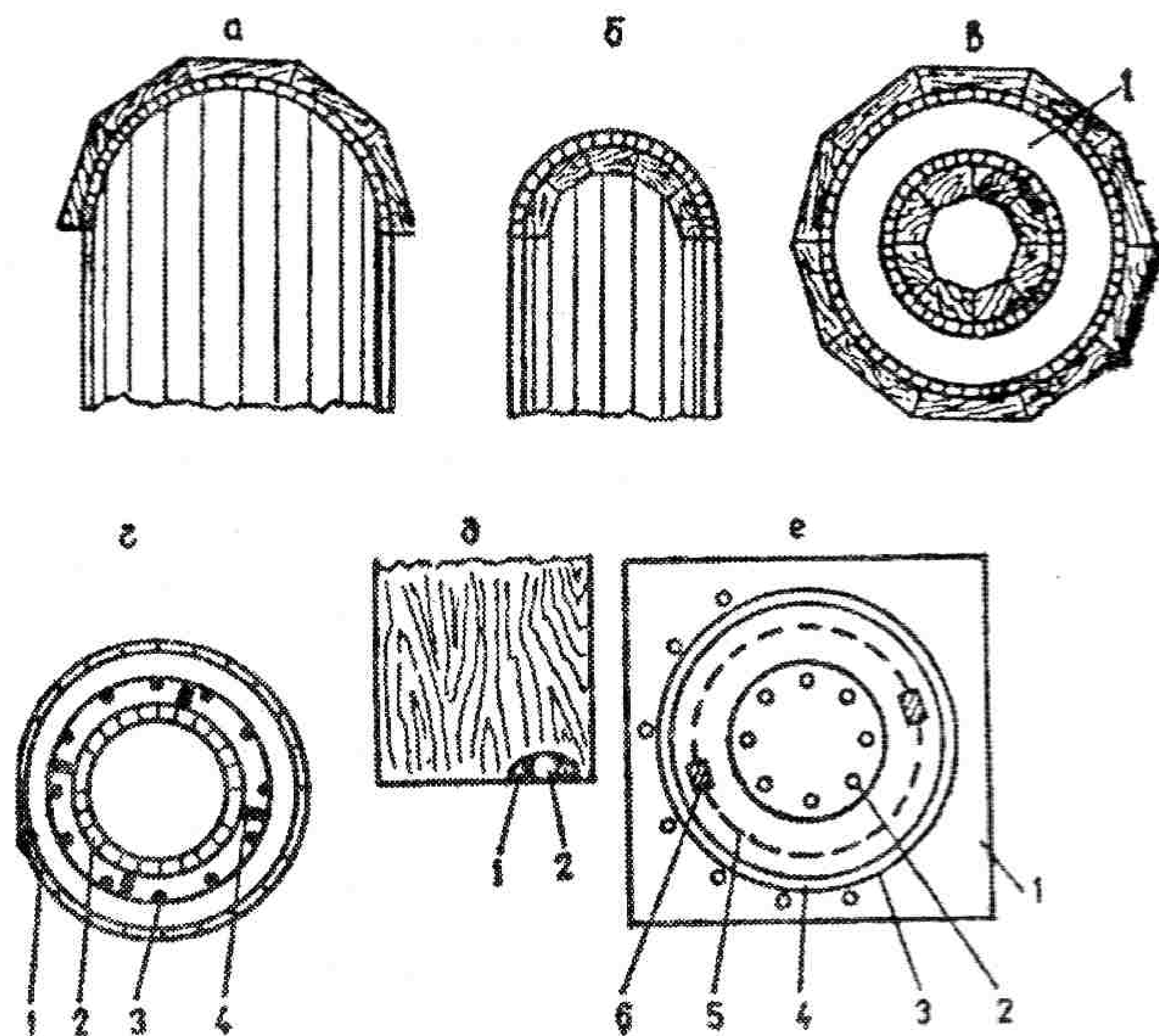

Рис. 3. *Форми для виготовлення бетонних кілець: а — для зовнішньої форми дошки прибивають з внутрішнього боку кільця; б — для внутрішньої форми дошки прибивають із зовнішнього боку кільця; в — якщо внутрішня форма вставляється у зовнішню, утворюється простір (1), який заповнюється бетоном; г — форма з трьох частин з вставленим у неї каркасом; д — кільце (2) на дерев'яному щитку, закріплене дрібними цвяхами (1); е — монтаж форми на дерев'яному щиті.*

Дошки, що примикають до бетону, мають бути струганими.

Форми виготовляють у такій послідовності (рис. 3). Спочатку виготовляють суцільні дерев'яні кільця і розпилюють їх на три чи чотири частини. Для одержання суцільного кільця ці частини скріплюють між собою за допомогою планок і цвяхів. Для зовнішньої і внутрішньої форм необхідно по два повних кільця. Для обшивання (оббивки) кілець форми рекомендується застосовувати вузькі струганi дошки шириною не більше 10 см. Дошки нарізують однакового розміру. Для зовнішньої форми дошки прибивають із внутрішнього боку кільця (рис. 3, *а*), а для внутрішньої форми — із зовнішнього боку (рис. 3, *б*). Якщо внутрішню форму вставити в зовнішню, видно, що між ними є простір 1, який необхідно заповнити бетоном (рис. 3, *в*).

На рис. 3, г показана форма з трьох частин із вставленим у неї каркасом. Між внутрішньою частиною форми і каркасом вставляють 4 чи 6 дощок, щоб каркас був у середині стінок бетонного кільця.

На дерев'яному щитку в потрібному місці укладають кільце 2 (рис. 3, *д*) з арматурної сталі (дроту), закріплюють його дрібними цвяхами 1, щоб воно не зміщувалося з місця. Аби захистити кільця від тиску бетону, його з двох боків промащують глиною, завдяки чому кільце легко виймається зі зміцнілого бетону.

На рис. 3, *е* зображено монтаж форми на дерев'яному щиті 1. Частини форми кріплять на щиті за допомогою цвяхів 2. Зовнішній бік кільця 3 та кільце з арматурної сталі 4 кріплять у першу чергу. Каркас ставлять у середину бетонного кільця 5, вкладиші — під вушка 6. Вкладиші перед вставлянням рекомендується обгорнути толем, руберойдом або щільним папером і обв'язати їх ниткою.

Зовнішню форму можна обв'язати дротом або мотузкою і вбити під обв'язку клин, щоб дріт чи мотузка міцно натягнулися. Внутрішню форму можна не зв'язувати — вона буде стискуватися бетоном при його укладанні й ущільненні.

Щоб бетон дуже щільно прилипав до стінок форми, останні змащують рослинною олією. Можна змастити і машинним маслом, тавотом і т.д., але потім обов'язково їх відмити. Змазана форма набагато легше відходить від бетону.

Необхідно пам'ятати, що дерев'яні форми бажано оббити покрівельною сталлю, пластмасою, щільним картоном, водостійкою фанерою. Картон рекомендується прооліфити або пофарбувати олійною фарбою. З оббитих форм, особливо сталлю, вироби виходять з більш гладенькими стінками, що не потребують оштукатурювання.

Для очищення колодязя і ремонту до нього періодично необхідно опускатися, для чого в кільцях із внутрішнього боку влаштовують скоби на одній вертикальній лінії через 20—25 см одна від іншої. Скоби виготовляють із круглої сталі діаметром 1,5—2 см. Кінці скоб загинають із зовнішнього боку і заливають бетонним розчином. Ширина скоби 20 см з відступом від стінок кільця на 10—15 см, що дасть можливість ставати на неї одночасно двома ногами.

Щоб кільця легше і рівніше опускалися в ґрунт, на першому (нижньому) кільці, що у воді, роблять розширення із зовнішнього боку, тобто потовщують стінки в зовнішній бік на 5—6 см і бажано з металевим ножем. Ніж роблять з кутової сталі зі штирями, які заливають бетоном.

Кільце можна виготовити і без сталевого ножа, надавши йому конусоподібної форми (загостреної), але в такому разі міцність бетону варто підвищити, збільшивши частку цементу на порцію бетону або за рахунок застосування вищої марки — не нижче 500.

Замість бетонного розширення можна застосовувати основу круглої форми у вигляді кільця з товстої деревини зі сталевим ножем. Товщина кільця при цьому має бути не менш як 10 см. Але його можна зробити і товстішим. Для цього придатна березова і кленова деревина, але може бути і дубова за умови, якщо вода в колодязі проточна.

Якщо грунт легкий, можливе довільне опускання бетонної шахти, тому, дійшовши до водоносного шару й опустившись у нього на потрібну глибину, рекомендується спочатку видалити ґрунт із якоїсь невеликої частини кільця, а потім підкласти під нього залізобетонну плиту завширшки не менше 25—30 см, завтовшки 10 см і завдовжки 50—70 см. Після цього такі плити послідовно укладають під усе кільце. Це запобігає зануренню бетонної шахти в ґрунт.

ВІДБИТТЯ ЧИ ВІДЛИВАННЯ БЕТОННИХ ВИРОБІВ – КІЛЕЦЬ

Форми, покриті мастилом, установлюють на щиті і починають заповнювати їх бетонною сумішшю. Якщо суміш густа, то роблять відбивку, а якщо рідка (сметано-

подібна), — то відливку. Каркас або арматура повинні бути суворо в середині стінок кілець, що виготовляються. Тому необхідно тримати каркас в одному положенні, встановивши між ним і стінками форми дошки, які у міру бетонування піднімають вгору. Дошки виймають тільки після надійного закріплення каркасу. Після цього бетонування виконують без дощок.

Бетонну суміш готують на дерев'яному щиті, так званому бойку. Спочатку готують суху суміш і багато разів її перемішують для одержання однорідної маси. Потім їх розрівнюють і поливають водою, щоб одержати бетонну суміш необхідної пластичності чи густоти. Масу знову багаторазово перемішують і тільки після цього використовують. Бетонну масу у вигляді густого тіста укладають шаром завтовшки не більш як 10 см у простір між формами, ретельно ущільнюють сталевим штирем діаметром 1—1,5 см. Уклавши перший шар та ретельно його ущільнивши, піднімають на 15—20 см вставлені дошки, а місця, що залишилися під ними, заповнюють бетоном і ущільнюють. Так поступово заповнюють усю форму.

Особливо ретельно треба ущільнювати бетонну суміш біля вкладишів. Ще раз нагадуємо: чим краще ущільнена бетонна суміш, тим міцніший виріб. Якщо виріб знаходиться на рівному щиті і з рівними кромками, то вгорі його треба дуже добре розрівняти на одному рівні з краями форми, а після цього вирізати заглиблення трикутної форми для замка, що необхідний при заповненні швів або місць стикування одного кільця з іншим. Унизу цей замок утвориться від установленого кільця з дроту, яке легко виймається з бетону, якщо змастити його глиною.

Відбиті вироби виймають з форм через 3—4 доби, відлиті — через 5—7 діб. У відлитих виробах зазвичай буває менше раковин, ніж у відбитих.

Відбивку чи відливання можна виконувати і в інший спосіб. Насамперед на дерев'яному щиті кріплять кільце для утворення замка. Потім установлюють внутрішню форму, завчасно змащену мастилом. Готують цементний розчин середньої густини складу 1:2 і наносять його тонким шаром (від 0,5 до 1 см) на установлену форму, покриваючи її розчином без пропусків. Далі встановлюють зовнішню форму і приступають до відбиття чи відливання виробів. Якщо внутрішня форма оббита сталлю чи іншим металом, то внутрішня поверхня кільця виходить винятково гладенькою, а це дуже важливо при подальшому догляді за колодязем, його очищенням від слизу, зелені та інших забруднень. У будь-якому варіанті на весь процес бетонування має бути витрачено 45 хвилин, максимум година.

Після зняття форми вироби витримують на щиті 3—5 діб, змочуючи їх водою по 3—4 рази в день. Від цього бетон набуває підвищеної міцності.

ВЛАШТУВАННЯ ФІЛЬТРІВ З ПОРИСТОГО БЕТОНУ

Буває, що вода надходить у колодязь не з дна, а через стінки в нижній частині зрубу. У таких випадках у пазах влаштовують отвори.

При спорудженні трубних колодязів із силікатних сегментів, цегли, бутового каменю чи бетону необхідно зробити отвори в нижній частині колодязя, через які буде надходити вода. Якщо вода надходить із дна колодязя, то ці отвори зашпаровують бетоном. Коли ж вода надходить через стінки в нижній частині колодязя, то в ці отвори вставляють фільтри з пористого бетону. Такі отвори називаються фільтрувальними вікнами. Звичайно їх буває 4—6.

Пористий бетон готують із сульфатного портландцементу і заповнювача, що має бути розміром не менше 2—3 мм. Склад за масою 1:8, тобто на 1 вагову частину сульфатного портландцементу беруть 8 вагових частин заповнювача. Це середні дані, оскільки чим крупніший заповнювач, тим більше додають цементу.

Розмір заповнювача для пористого бетону вибирають залежно від середнього розміру заповнювача породи (зазвичай піску) водоносного горизонту.

Місце для фільтрувальних вікон має бути вільним від арматури. Фільтрувальні вікна, зазвичай, влаштовують прямокутної форми. Такими мають бути і фільтри: товщиною за розміром стінок бетонного кільця, приблизно 8—10 см.

Щоб виготовити фільтри, на рівному щиті чи широкій дошці роблять опалубку — з чотирьох боків прибивають дошки відповідної ширини, бажано стругані. Простір між дошками заповнюють пористим бетоном. Після затвердіння бетону протягом 4—5 діб фільтри знімають і вставляють у фільтрувальні вікна, закріплюючи звичайним цементним розчином. Фільтри можна робити на 10—15 мм меншими фільтрувальних вікон як за довжиною, так і за шириною і закріплювати їх звичайним цементним розчином.

Кілька слів про сульфатостійкий портландцемент. Виготовляють його з клінкера зі зниженим вмістом трикальцієвого силікату і трикальцієвого алюмінату. За такого складу цементу підвищується стійкість бетону до сульфатної корозії. Виготовляють сульфатостійкий цемент марки не менше 400.

Оскільки корозія не руйнує бетон, фільтрація буде відбуватися постійно. Застосування звичайного портландцементу не дає потрібного ефекту, тому що через деякий час він перестає фільтрувати воду через забруднення і забивання.

Пропоную...

☑...допомогу в пошуку рослин. Список висилається безкоштовно у вашому конверті.

О.І.Болотських,
Банк даних колекціонерів рослин,
а/с 17, Київ, 02105

☑...реалізуємо декоративні рослини.

О.І.Болотських,
а/с 17, Київ, 02105

☑...сучасні сорти гладіолусів, лілій, тюльпанів, ромашки надранньої майської, середньої, пізньої. Конверт — каталог.

Анатолій Іванович Клюшніченко,
вул. Красноярська, 22, м. Кіровоград, 25004

☑...агроном-виноградар приймає замовлення на саджанці, чубуки комплексностійких сортів. Конверт — каталог.

Едуард Михайлович Олефір,
вул. Авраменка, 18-84, м. Запоріжжя, 69120,
тел. (0612) 67-49-53

☑...саджанці — поштою. Виноград, актинідію, жимолость, малину, кизил, лжину та ін. Декоративні кущі: клематис, кампсис, вейгелу, гортензію та ін. Каталог у вашому конверті.

Олександр Федорович Дейцев,
вул. Жовтнева, 137, с. Садки, Кременчуцький р-н,
Полтавська обл., 39625

☑...використання тепла землі для опалення (3 грн.)

а/с 4, Тараща, Київська, 09500

☑...маточники хризантем: нової групи Сноумакер — Мультіфлора; великоквіткової на зріз; горщечної великоквіткової та середньоквіткової; корейської дрібноквіткової, що зимує у відкритому грунті; голландської гіллячкової. Новинки. Конверт — каталог.

Л.В.Петрусенко,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби, Волинська обл., 45070,
тел. (03352) 92-0-77

☑...суперелітні сорти картоплі: Повінь, Слов'янку, Агаве, Моллі, Санте, Луговську (50), саджанці смородини (15).

Станіслав Антонович Кусторовський,
вул. К.Маркса, 24, кв. 21, м. Шепетівка, Хмельницька обл., 30400,
тел. (03840) 5-45-59

☑...саджанці і чубуки новітніх комплексностійких сортів винограду, смородини, агрусу, малини, суниці. Ціни помірні.

Володимир Аполінарійович Шпак,
с. Федорівка, Карлівський р-н, Полтавська обл., 39531

☑...клематиси, гортензію, гліцинію, троянди виткі, текому, актинідію, гумі та ін. Конверт — каталог.

М.Р.Бережнюк,
вул. Дорошенка, 7, смт Гніздичів, Жидачівський р-н,
Львівська обл., 81740,
тел. 8 (03239) 48101

☑...опеньки, печериці, гливу — для вашого саду, квартири. Високоврожайну картоплю Слов'янку, Повінь, Раю, Кондор. Насіння пряносмакових лікарських рослин, квітів. Папороть зимостійку. Морозник, стевію (сухі).

Борис Олександрович Карпич,
а/с 32, м. Харків, 61052

☑...оновлення саду: восени — укоріненням смородину (56 сортів), обліпиху (5). Взимку та навесні — щепленням: яблуню (96), грушу (56), сливу (28) та ін. Сорти новітні, районовані. Умови, сорти, література в каталозі, який вишлю.

Г.І.Коцюба,
а/с 20, м. Київ, 03141,
тел. (044) 277-79-72

☑...саджанці винограду, гумі, граната, смородинового дерева, безколючкової ожини, чорноплідної малини, великоплідних смородини і суниці.

О.В.Грогуль,
вул. Мічуріна, 18, кв. 27, м. Козятин, Вінницька обл., 22100

☑...накладною платою гофровані гладіолуси 150 сучасних сортів. Реалізація з 20 жовтня. Конверт — каталог.

В.В.Трепачка,
вул. Нагірна, 29, смт Талалаївка, Чернігівська обл., 17200

☑...саджанці найкращих сортів великоплідної чорної смородини (25), порічок, хворобостійкого агрусу (10), малини (6), суниці (7) та картоплі (20).

С.М.Гращенков,
с. Сасівка, Компаніївський р-н, Кіровоградська обл., 28416

☑...високоврожайні смачні сорти картоплі. Конверт — каталог.

Володимир Петренко,
с. Березова Лука, Гадяцький р-н, Полтавська обл., 37342

☑...найкращі сорти суниць...

Тетяна Петрівна Духовська,
вул. Кірова, 39, с. Мошни, Черкаський р-н, Черкаська обл.,19615

☑...детальне рекламне оголошення про надсилання найкращих у світі сортів картоплі (Беллароза та ін.) для розмноження читайте надруковане в журналі "Дім, сад, город" № 7 за 2003 р.

Анатолій Стаднік,
вул. Робітнича, 4, кв. 3, м. Баранівка, Житомирська обл., 12700

☑...зааненські кози.

Л.Ф.Іродіонова,
с. Тептіївка, Богуславський р-н, Київська обл., 09722

☑...найновіші сорти гладіолусів, лілій, велику надранню ромашку.

О.В.Притиковський,
вул. Проектна, 14, м. Чернігів, 14034

☑...нові холодостійкі помідори (70), перець (7), тархун, каву городню, айву, виноград (28), малину (5), ожину, інше (30).

В.І.Никитенко,
вул. Шевченка, 34, кв. 9, м. Тетіїв, Київська обл., 09800

☑...цибулини лілії голландської селекції.

Ольга Василівна Власюк,
а/с 79, м. Павлоград, Дніпропетровська обл., 51400

☑...тюльпани — 150, нарциси — 80, виноград — 100... умови пільгові...

Г.В.Луценко,
пров. Донський, 50, м. Маріуполь, Донецька обл., 87522

☑...тюльпани Апельдорніс Еліта, Парад усі розбори, дітка — 50 грн./кг

Валерій Олексійович Стряпчий,
вул. Ростицька, 26, м. Чернівці-4, 58004,
тел. (03722) 2-15-84

☑...особливий бізнес для присадибників! Займіться вирощуванням раків — і декілька десятків тисяч гривень прибутку за сезон гарантовано. Конверт із з/а — додаткова інформація.

а/с 3, "Інфоком", смт Ст. Вижівка, Волинська обл., 44400

☑...маточники хризантем, гладіолуси, лілії.

Г.І.Степанова,
вул. Пушкіна, 8, м. Ананьїв, Одеська обл., 66400

☑...щорічно оновлювану колекцію найкращих великоплідних сортів суниць, малини, смородини, агрусу. Гурт, роздріб, поштою.

Володимир Федорович Нікіпєлов,
вул. Шевченка, 76, с. Тубільці, Черкаський р-н, Черкаська обл., 19611

☑...поштою саджанці: фундука, персика, аличі, винограду, смородини, айви, малини, обліпихи, кизилу.

Микола Єфимович Пєчной,
а/с 26, м. Кіровоград-19, 25019

☑...саджанці суперсортів великоплідної суниці: Брайтон, Гігант Джорней, Сельва, багато інших. Ягідники: смородина, агрус, малина, виноград комплексностійкий ін. Конверт — каталог.

Борис Масленко,
пр. Комунальний, 3, м. Кіровоград, 25018

☑...насіння айстр групи Матадор, Корида, Серенада, Камелот, Дамаск, вітчизняної та зарубіжної селекції. Маточники великоквіткових і дрібноквіткових хризантем (100). Конверт — каталог.

Іван Іванович Васюта,
с. Зачепилівка, Новосанжарський р-н, Полтавська обл., 39300

☑...здоровий садивний матеріал картоплі. Лілії промислових сортів голландської селекції.

Н.І.Боса,
с. Соснівка, Гадяцький р-н, Полтавська обл., 37352

☑...чубуки, саджанці 50 великоплідних, врожайних, комплексностійких сортів винограду: Аркадія, Лора, Атлант, Деметра, Подарунок Запоріжжю; включно найновішої селекції: Нове сторіччя, СК-28, Вєнчний, Ювілей Херсонського дачника тощо. Великоплідні, врожайні сорти суниці. Ваш конверт — прайс-листи із сортами. Пересилання замовлень безкоштовно.

Ольга Вікторівна Пояреля,
пр. Дзержинського, 32, м. Донецьк, 83014,
тел. 8 (0622) 97-18-57

☑...нові інтенсивні сорти смородини чорної, червоної — 25 сортів, суниці — 10 сортів.

М.І.Шиш,
м. Черкаси, тел. 65-54-63

☑...саджанці супервеликоплідної, високоврожайної, морозостійкої, садової суниці, останні досягнення світової селекції. Конверт — каталог.

Л.В.Москаленко,
вул. Харківська, 4, м. Миргород, Полтавська обл., 37600

☑...оптом та вроздріб широкий асортимент саджанців плодово-ягідних та декоративних культур: троянди, клематиси, капріфоль, актинідія, гумі, садова суниця та багато іншого. Реалізація поштою та на місці. Ціни доступні, існує система знижок. Для каталогу надсилайте підписаний конверт.

Тетяна та Андрій Левицькі,
вул. Корольова, 56-в, м. Вінниця-8, 21008,
тел. (0432) 43-70-11

☑...саджанці плодових для низькорослих скороплідних садів, а також ягідних, винограду. Елітні сорти картоплі. Телефон, умови реалізації, каталог — конверт.

Володимир Антонович Максименко,
а/с 20, м. Кам'янка, Черкаська обл., 20800

☑...голландське насіння, морква рання та пізня, буряки столові, редиска тритижнева, капуста білоголова, червона, цвітна, огірки бджолозапильні, самозапильні та з жіночим типом цвітіння (Наташа, Атлантіс, Паркер, Аякс, Маринда, Матильда, Кріспіна, Пасадена та інші), помідори ранні, пізні, середні, високорослі й кущові, селера, цибуля порей, петрушка кучерява, листкова, коренева, редька чорна зимова, кабачки цуккіні, квіти. А також вітчизняне та аматорське насіння овочів та квітів. Цибулини гладіолусів, лілій, фрезій, бегоній, бульби жоржини та багато іншого. Каталог надсилається безкоштовно в заадресованому конверті з маркою замовника. Ціни доступні, система знижок. Оплата після отримання замовлення.

а/с 87, м. Київ-170, 03170

☑...варотом — для лікування бджіл від вароатозу.

а/с 328, м. Київ, 03148,
тел. 475-80-48

☑...брошуру "Здоров'я з вулика. Всі продукти бджільництва". Ціна 1 прим. — 1 грн. 50 коп. Журнали "Пасіка" за минулі роки за ціною 0,5— 1 грн. за примірник.

пр. Ю.Гагаріна, 17-а, м. Київ, 02094,
тел. 552-95-11

☑...недорого саджанці суниць суперранніх і великоплідних, смородину. Конверт — каталог.

Валентина Іванівна Білоус,
с. Лабушне, Кодимський р-н, Одеська обл., 66033

☑...садивний матеріал та насіння квітів і овочів, сенполії, гіпеаструми.

В.В.Козловська,
вул. Відродження, 8, смт Віньківці,
Хмельницька обл., 32500

☑...перспективний виноград вітчизняної і зарубіжної селекції, а також винні морозостійкі універсальні сорти: Атлант, Бесподобний, Дунав, Деметра, Буффало, Кишмиш Запорізький, Ніжний та ін.

Микола Федорович Туркоман,
вул. Краматорська, 24, м. Костянтинівка, Донецька обл., 85106,
тел. (06272) 4-53-62

☑...окуляри-тренажери "Relax" для відновлення зору (для водіїв, комп'ютерні); розторопшу (борошно).

Тел. (044) 476-08-84 (з 8 по 9 год.)

☑...сорти для вигонки і зрізу — тюльпани та лілії — цибулини та дітки. Для зимової вигонки охолоджені цибулини лілій, тюльпанів, нарцисів, гіацинтів, крокусів, цибулинних ірисів, гладіолусів. Гуртові знижки.

Петро Володимирович Маклюк,
II пров. Калініна, 3, м. Городня, Чернігівська обл., 15100,
тел. (04645) 2-40-78

☑...високоякісну насіннєву картоплю найкращих у світі (саме так) сортів.

Вільгельм Адольфович Хілінський,
вул. Метробудівська, 4-а, кв. 39, м. Київ-65, 03065,
тел. (044) 488-26-32

☑... кращі світові сорти цибулинних: тюльпанів, нарцисів, гіацинтів, крокусів, гладіолусів, голландських лілій, європейське насіння айстр і сухоцвітів. Замовлення надсилайте на адресу:

Ганна Федорівна Андрущенко,
а/с 2, Тернопіль, 46001.

☑... зааненські козенята.

Тел. (05322) 3-89-56.

☑...перепелячі харчові та інкубаційні яйця, молодняк перепелів (японські, фараони), перепелячі тушки; інкубатори автоматичні (на 1200 курячих або 3500 перепелячих яєць); клітки для утримання перепелів, стелажі з клітками на 280 голів.

вул. Київска, 190, с.Горенка, Києво-Святошинский р-н, Київска обл.
тел. (044)431-75-98, 8(04498) 5-95-18,
senenkov@svitonline.com

☑... картоплю Повінь, Слов'янку, Серпанок, Каратон, Санте, Голдіка, Беттіна, Розалінд, Розара. Недорого. Поштою не висилаю.

Іван Іванович Мудрий
вул. Шевченка, 16, с.Мирівка, Кагарлицького р-ну, Київської обл.

Умови розміщення оголошень для приватних осіб

Якщо ви бажаєте розмістити оголошення на сторінках нашого журналу, вам потрібно переказати на розрахунковий рахунок № 26008209802168 в Печерському відділенні Укрсоцбанку м. Києва, МФО 322090, код 25662848 за кожне слово, враховуючи адресу і прізвище, по 2,50 грн. Квитанції переказів і текст оголошення надсилайте до редакції.

Оголошення включаються в черговий номер, якщо вони надійдуть до редакції до 1 числа попереднього місяця (наприклад, у № 8 до 1 липня).

Скорпіон
31.07 (19.01) — 2 (21.32)

Якщо ви висадили розсаду суниці в липні—серпні, то слід перевірити, чи сердечка рослини не засипані грунтом. Це відбувається тоді, коли посадили в не осілий після обробітку грунт. Якщо сердечко затягнуте землею, то слід так поправити, щоб воно було на рівні грунту.

На ділянці з плодоносною суницею у вересні продовжують знищувати бур'яни і розпушують грунт. Слід полити, грунт замульчувати торфом чи перегноєм. Це попередить обмерзання кореневої системи в сувору і безсніжну зиму.

Стрілець 2 (21.32) — 5 (0.52)
☽ Перша чверть Місяця — 3 (15.34)

Продовжують збирати урожай у саду, розпушують грунт у суничнику. Щороку восени висаджують деревця як плодових, так і декоративних культур. Але багато з них не приживлюються через недбалість під час садіння. Викопуючи деревце, намагайтеся не пошкодити корені, не тримати на сонці і вітрі. Слід їх прикопати, а при перевезенні ретельно укрити їхні корені. Під час висаджування корені деревця корисно обмокнути у глиняну бовтанку.

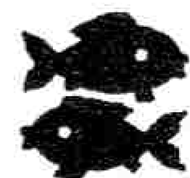
Козеріг 5 (0.52) — 7 (5.15)

Обріжте смородину і агрус, обберіть на кущах смородини бруньки, пошкоджені кліщем, які мають округлу форму і більший розмір, ніж здорові. При цьому не викидайте їх, а спаліть.

Водолій 7 (5.15) — 9 (11.08)

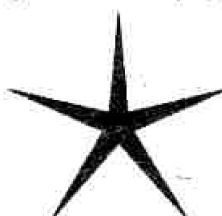
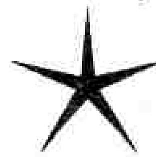
Роботи в саду полягають у тому, щоб підготувати плодові дерева до зими і захистити їх від пошкоджень гризунами. Чим більше на ділянці залишиться рослинних решток, тим більше буде мишей. Ось чому регулярно згрібайте опале листя, огудину, бур'яни і закомпостуйте їх.

Риби 9 (11.08) — 11 (19.10)
○ Повний Місяць — 10 (19.36)

Огляньте ловильні пояси і знищіть шкідників, які там ховаються.

Розкорчуйте хворі і старі маловрожайні кущі смородини. Слід пам'ятати, що граничний вік чорної смородини — 8—9 років, порічок — вдвічі більший, агрусу — 20—25 років. На місці розкорчованих кущів не слід висаджувати саджанці тих самих культур.

Біодинамічний календар

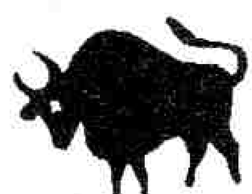
ВЕРЕСЕНЬ

Овен 11 (19.10) — 14(5.50)

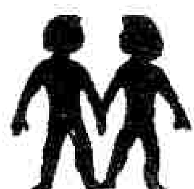
Вносять добрива під кісточкові дерева і обліпиху.

На ділянках з близьким заляганням підгрунтових вод на місці видалених кущів можна викопати півметрової глибини ями. На їх дно покладіть все, що викорчували, а зверху компост, утрамбуйте, засипте землею. Рівень грунту трохи підніметься і поліпшиться його дренаж. Залишки деревини поступово перегниють і збагатять грунт органічними речовинами.

Телець 14 (5.50) — 16 (18.33)

Пора готувати ями для садіння плодових і ягідних культур. Не забудьте в грунт, яким заповнюватимете ями, внести органічні добрива: для яблуні і груші — 3—6 відер, крім того, 2—3 склянки суперфосфату, 6 склянок деревного попелу або 1—1,5 склянки сірчанокислого калію; для вишні і сливи — 1,5—3 відра органіки, 1—1,5 склянки суперфосфату, 3 склянки деревного попелу або півсклянки сірчанокислого калію; для смородини, порічок і агрусу — 1 відро органічних добрив, 1 склянка суперфосфату, 2 склянки деревного попелу або півсклянки сірчанокислого калію. Під час висаджування малини і ожини на 1 погонний метр ряду шириною 0,5 м дози добрив такі самі, як для смородини.

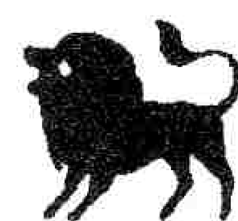
Близнюки 16 (18.33) — 19 (7.08)
☾ Остання чверть Місяця — 18 (22.03)

У цей час практично припиняється ріст надземної частини ягідних культур. Якщо поблизу немає спілих плодів садових рослин, то ягідники обприскують. До самого закінчення листопаду згрібають опале листя і складають його у компостні купи. Розпушують грунт.

Рак 19 (7.08) — 21 (17.03)

Плануючи розміщення саджанців у саду, слід пам'ятати, що під час заміни старого або хворого плодового дерева новий саджанець тієї ж породи можна висаджувати не ближче 1,5 метра від штамба загиблої рослини. Досвід переконує, що на місці викорчуваного дерева новий саджанець буде погано рости і плодоносити навіть у тому разі, якщо посадкові ями добре заправити добривами.

Лев 21 (17.03) — 23 (23.05)

Якщо у вашому саду незимостійкі сорти малини, то подбайте про зберігання її під час зимових холодів. З цією метою пагони малини пригинають до грунту і зв'язують один з одним так, щоб вони були не вище 30—35 см від поверхні грунту.

Діва 23 (23.05) — 26 (1.49)

У районах, де сильні морози на початку зими настають до випадання снігу, пристовбурні круги плодових дерев, особливо на карликових підщепах, слід замульчувати торфом або тирсою шаром 5—10 см. Мульча захистить їхню поверхневу кореневу систему від підмерзання.

Терези 26 (1.49) — 28 (2.53)
● Новий Місяць — 26 (6.09)

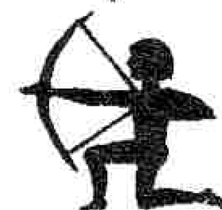
Викопують відсадки і кореневу поросль смородини, порічок, агрусу, видаляють опале листя з саду. Під плодоносними кущами агрусу і смородини перекопують (на 6—8 см, обережно, щоб не пошкодити кореневу систему) з одночасним внесенням добрив, але грудки не розбивають для кращого затримання вологи.

Скорпіон 28 (2.53) — 30 (3.58)

Продовжують збирати плоди яблук і груш, вносять добрива під ягідники, персики, видаляють опале листя.

Якщо вже висадили смородину й агрус, то не забудьте саджанці поливати, а грунт навколо саджанця замульчувати торфом, перегноєм чи просто сухою землею, щоб після поливу не утворилася кірка. В суху погоду поливають через 4 дні.

Стрілець 30 (3.58) — 2.10 (6.22)

Кінець вересня — перші дві декади жовтня — кращий термін для висаджування малини. На плодоносних кущах видаляють пагони, які відплодоносили. При цьому вирізувати старі пагони слід якомога нижче, щоб не залишалися пеньки. Одночасно видаляють усі тонкі слабкі цьогорічні пагони.

ЦЕНТР ПОСЛУГ "ДІМ, САД, ГОРОД" ПРОПОНУЄ КНИГИ – ПОШТОЮ, післяплатою:

Збірники із серії "Бібліотека квітникаря" : "Троянди", "Іриси", "Гладіолуси", "Магнолії", "Клематиси", "Однорічні рослини", "Дворічні рослини", "Водойма в саду", "Ліани в саду", "Сукулентні рослини" (2 книги), "Квітник без шкідників і хвороб", "Кімнатні рослини", "Нарциси", "Старовинні парки Чернігівщини", "Старовинні парки Київщини", "Рододендрони", "Лілії". Ціна одного примірника — 2 грн. "Айстри", "Тюльпани". Ціна — 2.50 грн. "Сенполії" — 3,50 грн.

Збірники з виноградарства та виноробства: "Ода вину" — 1,50 грн.; "Поради майстра виноградаря — початківцям" — 1,50 грн.; "Операції на виноградному кущі" — 1,50 грн.; "Виноград, вино. На здоров'я!" (Історія виноробства, корисні поради, рецепти, лікування вином, інше) — 1,50 грн.; "Виноград на дачі" — 1,50 грн., "Образцовый виноградник" — 2 грн., "Виноград на шатровій шпалері" — 2 грн., календар "Виноград. Вино — 2003 р. Вина МАГАРАЧА" — 2 грн.; "Вино з власного підвалу" — 1,50 грн.

Збірники з питань здоров'я: О. Світко " 800 років рецептам здоров'я" — 1,50 грн. ; О. Світко "Рецепти здоров'я для кожної родини" — 2,50 грн.; М. Амосов "Здоров'я" — 2 грн.; Г. Резнікова "Травы в вашем доме" — 1,50 грн.; "Здоров'я з вулика" — 2 грн.; М. Бузні "Календарь травника"—2 грн.; "З гомеопатією до здорового життя" — 2 грн.

Збірники: "Лимонник та актинідія" — 1,50 грн.; "Малина" — 2 грн.; "Чорна смородина" — 2 грн.; "Суниця садова" — 2 грн.; "Картопля" — 2,50 грн.; "Пряно-лікарські рослини" — 2 грн.; " Пташиний двір. Кури." — 2 грн.; "Пташиний двір. Качки" — 2 грн.; "Пташиний двір. Гуси" — 2 грн.; "Пташиний двір.Індики" — 2 грн.; "Кухоль меду" — 2 грн.: "Ремонтуємо самі" — 0,50 грн.: "Биодом" — 2 грн.; "Сантехнические работы дома" — 2 грн.; "Дичина під чарку" — 1,50 грн.; "Календар рибалки" — 1,50 грн.; "Сад і город без шкідників та хвороб" — 1,50 грн.; "Три урожаї на рік" — 1,50 грн.; "Новосели на городі та в саду" — 1,50 грн.; "Власна оселя" — 15 грн.; "Берег любові". 100 пісень Вадима Крищенка — 3 грн.; "Сонник" — 1 грн.; "Поради дбайливому господарю" — 1 грн.

Добірки журналів: "Квіти України" за 2001 р., 10 шт. — 18 грн.; "Квіти України" за 2002 р., 10 шт. — 18 грн.; "Дім, сад, город" за 2001 р., 10 шт. — 15 грн.; "ДСГ" за 2002 р., 12 шт. — 18 грн.; "Туризм сільський зелений" та "Чумацький шлях", 10 шт. за різні роки — 15 грн.; "Будьмо здорові", 10 шт. за різні роки — 15 грн.; "Наш дім", 10 шт. за різні роки — 15 грн.; "Пасіка", 10 шт. за різні роки — 15 грн.; "Виноград. Вино", 10 шт. за різні роки — 15 грн.; "Яблунька", 10 шт. — 18 грн.; "Чарівна казка", розмальовки, 5 шт. — 5 грн.

Книги (ціни в гривнях, враховуючи пересилку). Замовлення надсилайте за адресою: п/с 208, м.Київ-2, 02002.

КІМНАТНЕ КВІТНИКАРСТВО

1. Г. Янтра. "Цветы в вашем доме". Опис 600 видів кімнатних рослин , 500 кольорових ілюстрацій, 38 таблиць. Подарункове видання — 100 грн.
2. "Все о комнатных растениях. Руководство для любителей комнатных цветов и растений". Опис, агротехніка, поради по догляду, 318 стор. та ілюстр. — 70 грн.
3. Г. Порубіновська. " Пальмы" —30 грн.
4. Б. Макуні, Т. Клевенська. "Сенполии" — 30 грн.
5. Н. Ширяєва. "Узамбарские фиалки" — 30 грн.
6. Н Ширяєва. "Сенполии, глоксинии и другие геснериевые" — 30 грн.
7. В. Воронцов "Комнатные растения. Руководство по уходу" — 30 грн.
8. Серія " Зеленый доктор" . Энгельберг Кьюттер "Комнатные растения. Диагностика болезней". Опис 100 найпоширеніших кімнатних рослин. — 40 грн.
9. Д-р. Д. Г. Хессайон. " Все о комнатных растениях" — 30 грн.
10. Ніко Вермейлен " Иллюстрированная энциклопедия. Комнатные растения". Опис кімнатних рослин з фотографіями до кожного, рекомендації по догляду і поради щодо вирощування. 320 стор. Прекрасне подарункове видання. — 95 грн.
11. З. Клименко, В. Зикова " Пеларгонии в доме и саду" — 30 грн.
12. Большая иллюстрированная энциклопедия "Комнатные растения". Опис 1500 кімнатних рослин в алфавітному порядку, 250 варіантів оформлення інтер'єру, календар квітникаря і словник термінів — 80 грн.

ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА І ДИЗАЙН

1. С. Беррі, С. Бредлі "Подбор растений для вашего сада". Поради по добору та розміщенню рослин (грунти, освітлення, зволоження). Багатоілюстрована, папір крейдяний. —55 грн.
2. "Мини-сад. Архитектура и дизайн" —55 грн.
3. "Ландшафтная архитектура вашего сада." —55 грн.
4. "Цветы в вашем саду" — 55 грн.
5. Пітер Мак-Кой "Альпинарий и водоем" — 55 грн.
6. Ю. Марковський. "Камянистые сады" — 30 грн.
7. Д-р. Д. Г. Хессайон " Все об альпинарии и водоеме в саду" — 30 грн.
8. О. Смирнов, Д. Семенов "Водоемы в саду". Як створити водойму своїми руками, облаштування берегів водойм, вода, газообмін, рослини та тварини, сезонний догляд, ремонт — 30 грн.
9. Е. Немова " Дизайн вашего участка" — 30 грн.
10. Т. Ньюбері "Все о планировке сада" — 35 грн.
11. Н. Тітова " Цветники в вашем саду" — 25 грн.
12. Н. Тітова "Сады на крышах" — 40 грн.
13. Роберт Кетчел "Японский сад за несколько дней". Планування, готові проекти, облаштування. Подарункове видання. —70 грн.
14. "Ландшафтное проектирование" — 35 грн.
15. "Садовый дизайн" — 35 грн.
16. "Ландшафтные работы" — 35 грн.
17. "Основы садоводства. Руководство по благоустройству приусадебного участка" — 35 грн.
18. Д. Г. Хессайон "Все для сада своими руками" — 30 грн.

ДІМ, САД, ГОРОД

1. "Ваш сад. Практическая энциклопедия садовода и цветовода". 346 с. — 70 грн.
2. "Сад и огород. Практическая энциклопедия огородника и садовода" — 70 грн.
3. "Сделай это сам" —70 грн.
4. "Ваш дом" —70 грн.
5. "Большая книга садовода- огородника" —70 грн.
6. Г. Янтра "Фруктовый сад" — 45 грн.
7. Д-р. Д. Г. Хессайон "Все для сада своими руками" — 30 грн.
8. О. Ганічкіна. В. Фатьянов "Энциклопедия садовода-огородника. Практическое пособие для тех, кто имеет собственный участок" — 55 грн.

ВСЕ ПРО КВІТИ

1. Подарункове видання "Прекрасный сад из вьющихся растений" — 68 грн.
2. Н.Левко "Однолетние цветы" — 30 грн.
3. Е.Немченко "Многолетние цветы в саду" — 30 грн.
4. Б.Кузычев и др. "Гладиолусы" — 30 грн.
5. Е.Зайцева-Тушнова "Тюльпаны" — 30 грн.
6. Б. Лисянский, Г. Ладыгина "Тюльпаны" — 30 грн.
7. М.С.Успенськая "Пионы" — 30 грн.
8. Е.А.Константинова "Флоксы" — 30 грн.
9. М.Киреєва "Лилии" — 30 грн.
10. Н.Иполитова "Пионы" — 30 грн.
11. З.Клименко "Розы" — 30 грн.
12. Н.Петренко "Весенние цветы в саду" — 25 грн.
13. Б.Лисянский, Г. Ладыгина "Гладиолусы" — 30 грн.
14. Л.Улейская "Вертикальное озеленение" — 30 грн.
15. Л.Улейская, Л.Комар-Темная "Живые изгороди" — 30 грн.
16. Енциклопедія "Все о розах". Подарункове видання — 120 грн.
17. Д-р. Д.Г.Хессайон " Все о розах" — 30 грн.
18. О.И.Сурина " Розы". Подарункове видання — 60 грн.
19. О.Н.Громов "Гладиолусы". Подарункове видання — 60 грн.
20. Г.И.Родионенко " Ирисы" — 65 грн.
21. Д-р. Д.Г.Хессайон "Все о луковичных" — 30 грн.
22. Д-р. Д.Г.Хессайон "Все о цветах в вашем саду" — 30 грн.
23. Д-р.Д.Г.Хессайон "Все о клумбовых растениях" — 30 грн.
24. Д-р. Д.Г.Хессайон "Все о саде, за которым легко ухаживать" — 30 грн.
25. М.Бескаравайная "Клематисы" — 30 грн.
26. В.Воронцов "Луковичные цветы" — 45 грн.
27. Г.Янтра "Цветущий сад" — 45 грн.
28. Енциклопедія "Цветы" — 80 грн.
29. Э. Дайзер "Цветы на балконе и террасе" — 45 грн.
30. Карин Грайнер, Ангелина Вебер "Цветы, декоративные кустарники и деревья в нашем саду". Енциклопедичне подарункове видання. — 140 грн.
31. Карл Г.К.Людвиг "Вьющиеся растения". Оформлення шпалер, закритих алей, альтанок, загорож, балконів та навісів. Підбір рослин. — 45 грн.

АРАНЖУВАННЯ

1. Ж. Ба " Как сушить цветы и составлять букеты. Материал, техника высушивания, аранжировка" — 45 грн.
2. "101 идея составления букетов". Практичні поради по аранжуванню квітів — 50 грн.
3. Д-р. Д. Г. Хессайон "Все об аранжировке цветов" — 30 грн.
4. Моніка Готьє "Букеты на праздничном столе" — 90 грн.
5. Моніка Готьє "Экзотический букет" — 90 грн.

СУКУЛЕНТІ РОСЛИНИ

1. Справочник "Кактусы и другие суккуленты" — 45 грн.
2. Д. Семенов " Кактусы и другие суккуленты в доме и саду" — 30 грн.

ДЕРЕВА ТА КУЩІ

1. М. Александрова " Аристократы сада. Красивоцветущие кустарники и деревья" — 30 грн.
2. А. Г. Гревцова, Н. А. Казанская " Кизильники в Украине" — 30 грн.
3. М. Александрова " Хвойные растения в вашем саду" — 30 грн.

НОВЕ! На допомогу школярам, студентам, вчителям, абітурієнтам. Учбова література та підручники

1. "2400 задач з хімії" — М.Є. Кузьменко, В.В. Єрьомін . Книга містить 2400 різноманітних задач з хімії. Вона буде корисною школярам та абітурієнтам. 2001 р. — 30 грн.

2 ."Хімія" — В.П. Басов, В.М. Родіонов, О.Г. Юрченко. Книга розрахована для слухачів підготовчих відділень, факультетів довузівської підготовки, абітурієнтів та студентів вищих навчальних закладів. 2003 р. 280 с. — 33 грн.

3. "Загальна й неорганічна хімія. Задачі та вправи" — С.А. Неділько, П.П. Попель. Навчальний посібник для студентів хімічних спеціальностей вищих навчальних закладів. 2001р. 397с. — 35 грн.

4. "Конкурсні задачі з математики" — В.А. Вишенський, М.О. Перестюк, А.М. Самойленко. Навчальний посібник для вступників до вищих навчальних закладів і слухачів підготовчих відділень. 2001 р. 432 с. — 38 грн.

5. "Вища математика. Приклади і задачі" — Л.І. Дюженкова, О.Ю. Дюженкова, Г.О. Михалін. Посібник охоплює всі основні розділи курсу вищої математики. Кожен параграф містить стисло викладений теоретичний матеріал, проілюстрований багатьма прикладами, зразками розв`язання типових вправ. 2002 р. 624 с — 28 грн.

6. "Вища математика. Підручник" — О.І. Соколенко. Підручник відповідає програмам з вищої математики для студентів нематематичних вищих навчальних закладів. 2002 р. 431 с. — 50 грн.

7 ."Практикум по элементарной математике(стереометрия)"— В.Н. Литвиненко.

Книга допоможе ліквідувати розрив між вивченням теорії матеріалу шкільного курсу стереометрії і розв'язанням задач. Представлені майже всі типи шкільних геометричних задач і методи їх розв`язання. 2000 р. 480 с. — 33 грн.

8. "Математика"— О.М. Афанасьева, Я.С. Бродский, О.Л. Павлов, А.К. Сліпенко. Підручник призначений для підготовки у навчальних закладах, де вивчають математику на базі дев`ятирічної школи. Написаний відповідно до діючої програми і враховує зміни, що сталися в шкільному курсі. Викладення теоретичного матеріалу супроводжується розв`язуванням типових задач. 2002 р. 447 с. — 40 грн.

9. "Курс математической физики" — С.Г. Михлин. У

підручнику увага приділяється трьом найважливішим видам класичних рівнянь:еліптичним, параболічним, гіперболічним. 2002 р. 576 с. — 27 грн.

10."Справочник по физике для студентов и абитуриентов" — Т.И. Трофимова. Видання охоплює усі розділи курсу фізики: основи механіки, молекулярна фізика, термодинаміка, електрика і магнетизм, коливання і хвилі, хвильова і квантова оптика, елементи квантової фізики атомів і молекул, елементи фізики атомного ядра і елементарних частин. Довідник допоможе студентам при підготовці до колоквіумів, семінарів, заліків, екзаменів. Буде корисним слухачам підготовчих відділень і учням середніх шкіл. 2001 р. 399 с — 30 грн.

11. "Біологія. Загальна біологія, ботаніка, зоологія, людина та її здоров'я" — А.О. Слюсарєв, О.В. Самсонов, В.М. Мухін. Викладено основні положення загальної біології. Книга призначена для учнів спеціалізованих шкіл, ліцеїв та гімназій. Стане у пригоді абітурієнтам на біологічний, медичний факультети. 2002 р. 622 с. — 35 грн.

12. "Соціально-економічна географія України" — О.І. Шаблій. Крім власне економічної і соціальної географії, в підручнику докладно висвітлені основи політичної географії, етно— і демогеографії нашої держави. Призначений для поглибленого вивчення географії України. 2000 р. 680 с. — 42 грн.

13. "Географія" — П.Г. Шищенко, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, П.О. Масляк.

Навчальний посібник містить програму з географії для вступників на економічний, географічний факультети та інші спеціальності вищих навчальних закладів. Книга містить вичерпні відповіді на всі запитання. Посібник розраховано на школярів та абітурієнтів. 2002 р. 455 с. — 60 грн.

14. "Діловий етикет" — Ілля Афанасьєв. Книжка надасть вичерпані відповіді на всі запитання, які можуть постати з приводу гарних манер, ділового етикету та протоколу. Для підприємців, а також усіх, кого цікавлять установлені правила поведінки у товаристві та міжнародних відносинах. 2003 р. 368 с. — 50 грн.

15. "Історія України" — О.Д. Бойко. Посібник охоплює весь курс історії. Він прислужиться студентам і учням старших класів. Корисним буде всім, хто прагне пізнати суть і наслідки подій минулого нашого народу. 2003 р. 656 с.— 42 грн.

16. "Історія України від найдавніших часів і до XXI століття"— Л.І. Кормич, В.В. Багацький.

У посібнику розглянуті основні періоди формування території, суспільства і держави Україна; політичні, економічні, соціальні і духовні проблеми її розвитку. 2001 р. 480 с. — 31 грн.

17. "Українська мова" — Л.П. Гнатюк, О.В. Бас-Кононенко. Зміст посібника відповідає програмі з української мови загальноосвітньої середньої школи і програмі для вступників до Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Книга містить чітко структуровану систему питань для самоконтролю, вправ для закріплення вивченого матеріалу, зразки фонетичного, графічного, морфемного, словотвірного, морфологічного та синтаксичного розборів. Призначена для абітурієнтів вищих навчальних закладів. 2002 р. 255 с. — 24 грн.

18. "Українська мова для абітурієнтів" — Г.О. Козачук. Якщо ви маєте складати вступний іспит з української мови до вищого навчального закладу— це книжка для вас. У доступній і зручній формі викладено теоретичні відомості. Подано серії вправ і творчі завдання з усіх розділів шкільного курсу мови. 2001 р. 272 с. — 20 грн.

19. "Українська мова. Пунктуація: правила, вправи, диктанти." — Є.М. Ткаченко. Книга містить повний звід основних правил пунктуації. У книжці багато диктантів на всі пунктуаційні правила. 2001 р. 288 с. — 20 грн.

20. "Персональный компьютер. Быстрый старт" — В.Васильева. Книга допоможе швидко і легко покращити знання про персональний комп`ютер, ви навчитесь працювати з найпопулярнішими програмами, дізнаєтесь про можливості Internet і E—mail пошти. 2002 р. 480 с. — 34 грн.

Словники

1."Великий англо-український словник" —М.В. Адамчик. Словник містить понад 120000 слів та виразів сучасної англійської мови, загальновживану англійську й американську лексику, велику кількість спеціальної лексики, фразеології, прислів`їв та приказок, а також слів, що з`явилися в англійській мові протягом останнього десятиріччя. 2002 р. 1152 с. — 80 грн.

2. "Новий англо-український, українсько-англійський словник". 42000 слів. 2002 р. 541 с. — 16 грн.

3. "Новий німецько-український, українсько-німецький словник". Словник доповнений сучасною лексикою з різних галузей життя й діяльності 45000 слів. 2002 р. 543 с.— 16 грн.

4."Орфографічний словник" — А.А. Бурячок. 2002 р. 46 с. — 15 грн.

5. "Словник іншомовних слів" — 2002 р. 664 с. — 25 грн.

НАСІННЯ, ФУРНІТУРА

***НОВЕ!* Італійське елітне насіння квітів та овочів (свіже !)**

Квіти: гербера гібридна великоквіткова (суміш кольорів, 0,3 г) — 12 грн.; петунія гібридна великоквіткова, бахромчаста (суміш кольорів, 0,2 г) —12 грн.; **петунія** гібридна великоквіткова, махрова (суміш кольорів, 0,2 г) —12 грн.; петунія витка (суміш для корзин, балконів, горщечків, 0,4 г) — 6 грн.; петунія великоквіткова (суміш кольорів 0,5 г) — 6 грн.; **гвоздика** Шабо (біла, жовта, червона, рожева, смугаста, суміш кольорів, 0,4 г) — 6 грн.; **стокротка** помпонна (суміш кольорів, 0,25 г) — 6 грн.; **дзвіночок** махровий (суміш, 0,8 г) — 5 грн.; **майори** великоквіткові, махрові (жовті, червоні, білі, суміш, по 1 г) — 5 грн.; **братки** великоквіткові (віола гігантська), кольори білі, темно-червоні, рожеві, жовті, голубі, сині та суміш, 0,25 г, 0,3 г — 6 грн.; **кермек** (прекрасний сухоцвіт для зимових букетів), кольори білий, жовтий, червоний, синій, бузковий, оранжевий, 0,3 г — 6 грн.; **айстри** групи принцеса великоквіткові для зрізу, кольори темно-фіолетова, темно-червона, жовта, 0,8 г — 6 грн.

Кімнатні рослини: аспарагус перистий Plumosus (0,5 г) — 6 грн.; **бальзамін** махровий (1 г) — 6 грн.

Овочі: огірок Паризький корнішон (3,5 г) — 5грн,; помідори низькорослі Сан Марцано, сливка рання (2 г) — 5 грн.; **помідори** високорослі Сан Марцано, довга сливка (1 г) — 5 грн.; помідори великі круглі для споживання свіжими та переробки Сан Пьетро (2 г) — 5 грн.; помідори Рома V/F. Велика сливка , гарна для консервації (2 г) — 5 грн.; помідори гроноподібні, зимові, округла сливка, плоди однакового розміру, добре зберігаються (1,5 г) — 5 грн.; **кавун** ранній Цукристий Малюк (3 г) — 5 грн.; **цибуля** біла, однорічна (4 г) — 5 грн.; цибуля золотиста Денсіті 2, однорічна рання (4 г) — 5 грн.; **капуста**: брокколі (4 г) — 5 грн.; цвітна зимова (2 г) — 5 грн.; надрання (5 г) — 5 грн.; пізня білоголова (5 г) — 5 грн.; червоноголова пізня (5 г) — 5 грн.; **корн-салат** Валеріана голландська (5 г) — 5 грн.; **буряк** Детроїд 2 (10 г) — 5 грн.; **кабачки** ранні генуезькі та міланські (8 г) — 5 грн.; кабачки пізні смугасті (8 г) — 5 грн.; **лагенарія** (3,5 г) — 5 грн.; **квасоля** спаржева, гарна для консервування та споживання свіжою (10 г) — 10 грн.

Газонні трави: "Королівський сад" — суміш низькорослих високоякісних холодо— та посухостійких трав, росте повільно, 100 г — 6 грн.; "Смерканок" — трава для затінку ,

100 г — 6 грн.; "Спортивне змагання" — зносостійка трава, 100 г — 6 грн.; "Спортклуб" — трава для спортивних ігр, 100 г — 6 грн.; "Оксфорд" — травосуміш для квітуючого саду, містить 25% стокротки, 100 г — 7 грн., конюшина дрібнолисткова, газонна, 100 г — 14 грн.; мітлиця пагононосна 100 г — 14 грн. Можливе формування в більших упаковках.

Насіння магнолій: Кобус, Суланжа, Кобус північна, трипелюсткова, оберненояйцеподібна, Лебнера. Ціна однієї упаковки (10 нас.) — 3 грн. Збірник "МАГНОЛІЇ" — 2 грн.

Набір насіння **айстр на зріз** (10 сортів) — 7 грн.

Набір насіння **голчастих айстр** (10 сортів) — 7 грн.

Набір насіння **півонієподібних та трубчастих айстр** для зрізу (10 сортів) — 7 грн.

Набір насіння **декоративних трав** із колекції ботсаду України — 12 грн.

Набір насіння **квітів** (20 найменувань) — 15 грн.

Набір овочів (12 найменувань) — 8 грн. НОВЕ!

ФУРНІТУРА ДЛЯ АРАНЖУВАННЯ ТА ДЕКОРУВАННЯ БУКЕТІВ

Стрічка для декорування букетів з малюнком. Шириною 2 см/100м — 10 грн.; шириною 3 см/100 м —13 грн.; блискуча (лазер), колір різний, золотистий зі смужками, шириною 2 см/50 м — 12 грн.; в бобінах золотиста та кольорова 1см/100 м — 12 грн.

Бантики для декорування букетів: 1 упаковка (25 шт.), кольори різні —12 грн.

Пакети конусоподібні блискучі целофанові для упаковки квітів : 1 упаковка (100 шт.) — 20 грн.;

листи целофанові для обгортання квітів, букетів. Розмір 80 х 60 см з малюнком (50 шт.) — 20 грн.; серветки для декорування букетів: діаметр 20 см, блискучі, 1 упаковка (100 шт.) — 10 грн.; діаметр 50—60 см, блискучі та прозорі (100 шт.) — 28 грн.

Пакети для подарунків (100 шт.) 10 х 15 см — 8 грн.; 25 х 40 см — 25 грн.; 25 х 40 см (кольорові) — 30 грн.

Умови пересилки. Для оформлення замовлення необхідно написати потрібні вам набори , перелік насіння, книги, збірники або добірки журналів. Витрати за пересилку фіксовані залежно від вартості замовлення. Розрахунки зроблені згідно з державними поштовими розцінками. Якщо вартість замовлення становить від 5 до 10 грн., то вартість пересилки +3 грн.; 11—15 грн. + 4 грн.; 16—20 грн.+ 4,50 грн.; 21—35 грн. + 6 грн.; 35—50 грн. + 8 грн.; 61—80 грн. + 9 грн.; 80—100 грн. + 15 грн.

Гроші наперед і в конвертах не надсилайте.

Чітко пишіть повну адресу з новим індексом, ім'я, по батькові.

Замовлення надсилайте за адресою: п/с 208, м. Київ —2, 02002

Не бійтеся дієти

Готувати їжу для хворого — завдання відповідальне. Воно потребує винахідливості, доброзичливості і любові.

У редакції журналу "Дім, сад, город" готується до друку серія книжечок "Не бійтеся дієти". У ній приділено увагу таким поширеним захворюванням, як атеросклероз, діабет, подагра, метаболічним порушенням тощо, при яких хворий лікується вдома, а також харчуванню вагітних жінок, породіль, людей похилого віку. Наведені в книжечках кулінарні рецепти враховують можливість приготування страв у домашніх умовах, не забирають багато часу. Впевнені, що вони сподобаються і здоровим членам родини, бо смачно приготовлена їжа приносить радість і задоволення як хворим, так і здоровим.

Ні про яку їжу не можна категорично сказати, що вона дієтична. Не існує універсального дієтичного продукту, рекомендованого при всіх захворюваннях. Не є, наприклад, такою універсальною їжею манна або рисова каші (вони протипоказані хворим на цукровий діабет). Багато чого залежить і від способу приготування, від комбінації продуктів, їхньої кількості і пропорцій. Складаючи меню для хворого, необхідно керуватися порадами лікаря, який ставить діагноз, визначає стадію захворювання і загальний стан хворого. Необхідно враховувати пору року (адже вибір деяких продуктів визначається сезоном), звички хворого, його смаки і можливість приготування страви, а також загальну мету і результат, якого ми очікуємо від дієти. Харчування має задовольняти хворого, страви слід чергувати, уникаючи одноманітності. „Можна" і „не можна" — це лише відносна рекомендація, чинна на короткий термін. Те, що спочатку було заборонено, через якийсь час може бути дозволено. Варто зазначити, що деякими дієтами, наприклад щадною для органів травлення, можна користуватися при багатьох захворюваннях, скажімо шлунка, жовчного міхура, підшлункової залози тощо. Інші, страви яких включені у дієту при порушенні обміну речовин (метаболічна дієта), коли важлива кількість споживаної їжі, призначають особам, які страждають на цукровий діабет і ожиріння, яким потрібно скинути вагу, у період видужання, а також як раціональне харчування для здорових людей. Людина здорова зазвичай вибирає страви, які їй смакують, відповідно до своїх знань про правильне харчування, звичок і сімейних традицій. Людина ж хвора мусить вибирати собі страви, зважаючи на хворобу. Ось у цьому виборі ми і прагнемо вам /" допомогти, створивши серію книжечок "Не бійтеся дієти".

Першою з цієї серії вийде "Протисклеротична дієта". До речі, у розділі "До записника" ви знайдете і деякі поради-рецепти, як боротися з цією недугою, з народної та сучасної медицини, а також використання у харчуванні та лікуванні культурних та дикорослих рослин.

Серія "Не бійтеся дієти" адресована не тільки хворим, але і тим, хто хоче зберегти здоров'я або уникнути певних захворювань та їх наслідків. Бажаємо доброго здоров'я і Смачного!

Г.Коваленко

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ МАЙСТРУ ПРО ДЕРЕВИНУ

БУДОВА

Основну масу матеріалу для виконання найрізноманітніших теслярських і столярних робіт одержують із стовбура дерева. Щоб мати уявлення про будову деревини, вивчають три основних розрізи стовбура: поперечний, радіальний і тангенціальний (рис. 1).

Поперечний розріз проходить перпендикулярно до осі стовбура, радіальний (поздовжній — уздовж осі) стовбура через його серцевину, а тангенціальний (дотичний) — уздовж осі стовбура на якомусь віддаленні від серцевини (по дотичній до річних кілець).

На поперечному розрізі розрізняють такі шари деревини: ядро, заболонь, камбій, луб, корковий шар, а також серцевину і серцевинні промені.

Ядро — це центральна частина стовбура, що має, як правило, темніше забарвлення і найбільшу щільність. Породи деревини, що мають чітко означену ядрову частину стовбура, називають ядровими. Такими є біла акація, вишня, дуб, ' кедр, модрина, горіх, горобина, сосна, тис, тополя, яблуня, ясен. Ядро складається із змертвілих клітин і має найбільшу твердість.

Зовнішній, світлий шар деревини називається заболонню. Цей шар фізіологічно активний і здатний проводити соки. Породи деревини, що не мають чітко означеної ядрової частини, називають без'ядровими, або заболонними. До таких належать береза, бук, граб, груша, ялина, клен, липа, вільха, осика, ялиця й інші породи. Їхня деревина має однорідну структуру, колір і текстуру.

Кора являє собою багатошарову зовнішню тканину стовбура дерева, що складається з двох основних шарів: зовнішнього (коркового) і внутрішнього (луб'яного). Корковий шар виконує захисну функцію, а вздовж луб'яного шару рухаються органічні речовини.

Шар камбію розташований між корою і заболонню (власне деревиною). Він складається з живих клітин і забезпечує ріст дерева в товщину, утворюючи річні кільця (шари) деревини.

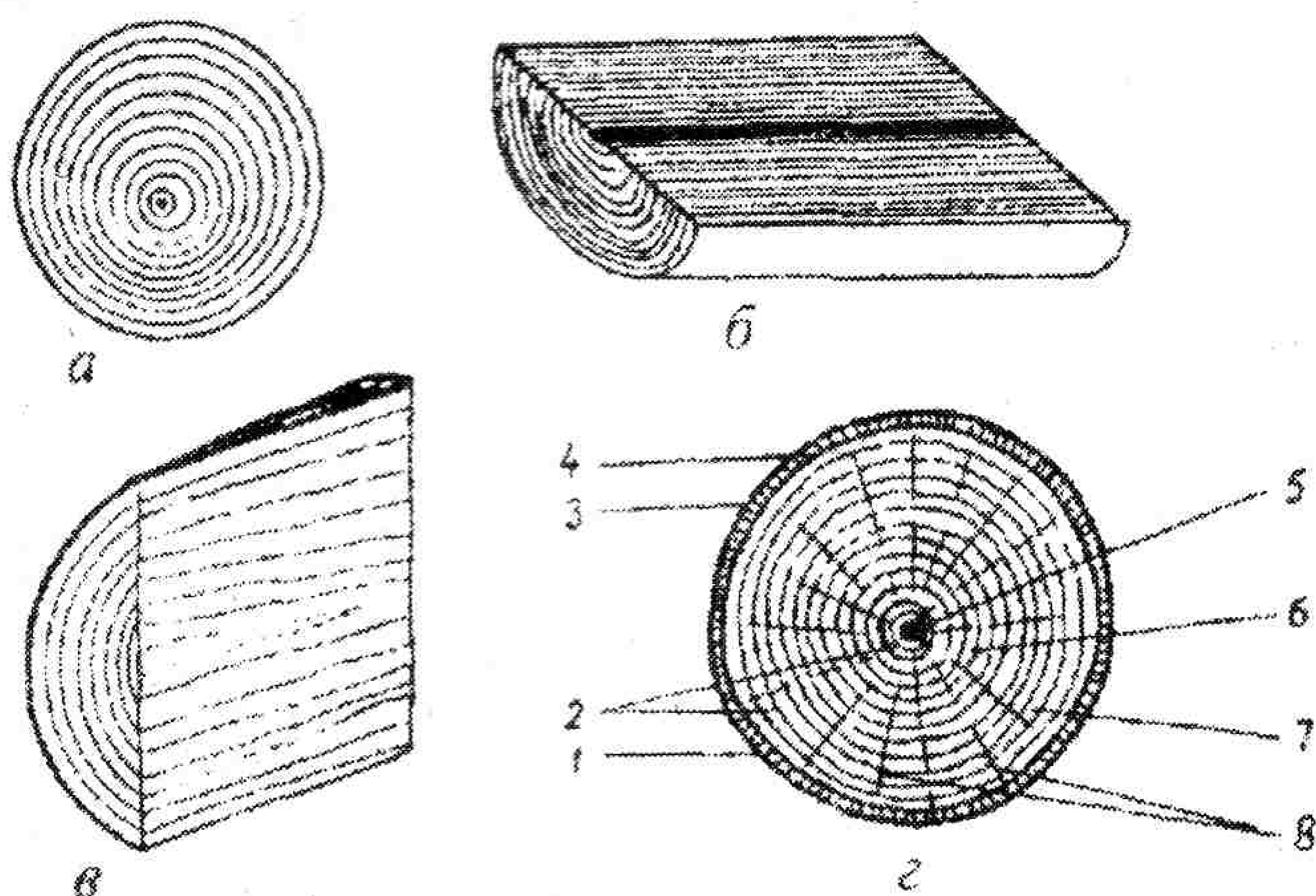

Рис. 1. Будова деревини: а, г — поперечний розріз; б — радіальний розріз; в — тангенціальний розріз; 1 — луб'яний шар кори; 2 — річні кільця; 3 — корковий шар кори; 4— камбій; 5— серцевина; 6 — ядро; 7— заболонь: 8— серцевинні промені.

Центральну частину стовбура складає серцевина — доволі м'яка тканина, що легко піддається гниттю.

У поперечному розрізі стовбура можна розрізнити серцевинні промені — дрібні штрихи чи вузькі смужки, спрямовані по радіусах від серцевини до кори. Вони слугують для живлення дерева в горизонтальному напрямку.

Радіальний розріз стовбура дає змогу встановити текстуру деревини — малюнок, що виникає на зрізі після перерізання волокон річних шарів і серцевинних променів. Текстура — одна з найважливіших характеристик якості деревини, яка використовується для виготовлення та оздоблення меблів, художнього різьблення та мозаїки.

Однією з найважливіших властивостей деревини є її мікроструктура або щільність; від якої значної мірою залежать інші важливі якісні показники (міцність, оброблюваність і т.п.). Чим більша щільність, тим важча і твердіша деревина, вища її міцність і складніша її обробка. Щільність деревини різних порід коливається в широких межах— від 0,15 т/м^3 у бальзового дерева (з нього був побудований пліт "Кон-Тики" Т. Хейердала) до 1,1 т/м^3 у самшиту і гваякового дерева, що використовуються для виготовлення деяких деталей у машинобудуванні.

Можливість використання тієї чи іншої деревини залежить не тільки від її мікроструктури (щільності розташування деревних клітин), а й від наявності нерозвинутих пагонів, наростів, сучків і тощо, що утворюють макроструктуру деревини. До макроструктури відносяться також річні кільця і серцевинні промені.

ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ

Колір деревини визначають дубильні, барвні та смолисті речовини. Він може змінюватися від білого до чорного залежно від кліматичних умов, у яких зростає дана порода. Так, у районах з жарким кліматом деревина має яскравіше забарвлення, ніж у помірних широтах. У межах однієї кліматичної зони деревина окремих порід має певні відтінки. Наприклад, граб має деревину білого чи ясно-сірого кольору, ясен — бурого, а волоський горіх — від ясно- до сіро-коричневого.

Колір деревини може змінюватися і під дією навколишнього середовища — повітря, води, мікроорганізмів. Так, деревина щойнозрубаної вільхи має білий чи ясно-рожевий колір, а після нетривалого перебування на повітрі стає жовтувато-червоною. Морений дуб (чорного або темно-коричневого кольору) набуває такого забарвлення після тривалого перебування у воді. Змінюється колір і з віком дерева — темнішає.

Найбільше значення має колір деревини при виробництві меблів, музичних інструментів, а також у художньому різьбленні по дереву. За потреби колір змінюють відбілюванням, моренням та іншими способами.

Текстура — це малюнок на розрізі деревини при перерізанні її волокон, річних шарів і серцевинних променів. Найбільш чіткий і найцікавіший малюнок звичайно на тангенціальному розрізі. Текстура визначається шириною річних шарів, наявністю серцевинних променів, розташуванням волокон та іншими особливостями будови деревини певної породи. За текстурою і забарвленням деревини майже завжди можна визначити її породу.

Чим виразніша і різноманітніша текстура, тим вища декоративна цінність деревини. Для поліпшення текстури іноді застосовують штучні прийоми: радіальне стругання, лущення фанерних кряжів під кутом до напрямку волокон тощо.

Вологість деревини — це відношення маси вологи, що перебуває в даному об'ємі деревини, до маси абсолютно сухої деревини, виражене у відсотках. Волога в деревині просочує клітинні оболонки (гігроскопічна чи зв'язана волога) і заповнює порожнини клітин та міжклітинні проміжки (вільна або капілярна, волога). Під час сушіння деревини випаровується спочатку вільна волога, а потім зв'язана.

У столярній справі використовується деревина таких ступенів вологості:

- повітряно-суха, тривалий час перебувала на відкритому повітрі (вологість від 15 до 20%);
- кімнатно-суха (вологість від 8 до 12%);
- суха (вологість менше 8%).
- Вологість деревини змінюється по висоті та радіусу стовбура зростаючого дерева. Вона залежить також від віку і породи дерева, пори року та інших факторів.

Усушкою деревини називається зменшення її лінійних розмірів (і об'єму) при її висиханні. Усушка починається після видалення з деревини вільної вологи та з початком видалення зв'язаної вологи.

Найбільша лінійна усушка спостерігається в тангенціальному напрямку (6—10%), найменша — уздовж (не більше 0,5%). Існує також поняття об'ємної усушки — зменшення об'єму деревини за випаровування зв'язаної вологи. Маловсихаючими породами (з коефіцієнтом об'ємної усушки не більше 0,4%) є ялина, ялиця сибірська, кедр сибірський, тополя біла. Средньовсихаючі — це дуб, в'яз, вільха чорна, осика, ясен, тополя чорна, липа дрібнолиста. До сильновсихаючих порід (0,47% і більше) належать береза біла і плакуча, бук, граб, модрина сибірська, клен гостролистий та інші.

Щільність деревини характеризується відношенням маси деревини до її об'єму і виміряються в кілограмах на 1 м^3 і в грамах на 1 см^3. Пориста деревина має меншу щільність. Із збільшенням вологості щільність деревини підвищується. Чим більша щільність, тим вища міцність деревини.

Застосовувану в столярній справі деревину за щільністю можна розподілити на три групи:

- малощільна (до 450 кг/м^3): сосна, ялина, ялиця, кедр, тополя, липа, вільха, оксамитове дерево, горіх маньчжурський;
- средньощільна (550 — 740 кг/м^3). До цієї групи входять береза, модрина, дуб, в'яз, бук, клен, ясен, карагач;
- високощільна (понад 740 кг/м^3): самшит, граб, акація біла, береза залізна, кизил.

Твердість деревини — це здатність чинити опір проникненню до неї твердіших тіл. Вона значною мірою залежить від вологості деревини: при зміні вологості на 1% твердість змінюється на 2—3%. Твердість торцевої поверхні на 30—40% вища тангенціальної і радіальної. За ступенем торцевої твердості деревину поділяють на три групи:

- м'яка (ялина, сосна, липа, ялиця, вільха, осика, кедр);
- тверда (бук, береза, клен, модрина сибірська, ясен);
- дуже тверда (самшит, кизил, береза залізна, акація біла, граб).

Твердість деревини має значення під час обробки її різальними інструментами — пиляння, довбання, фрезування, стругання, лущення, при влаштуванні підлоги, сходів, де вона піддається стиранню, а також коли кріплять дерев'яні деталі цвяхами і шурупами.

ДЕФЕКТИ ДЕРЕВИНИ

Деревина, призначена для столярних і теслярських робіт, має бути не лише міцною, а й "здоровою": однорідною за кольором, без слідів ураження жуком-точильником та іншими шкідниками, без будь-яких ознак гниття чи ураження грибком.

Вадами також вважаються всілякі відхилення у зовнішньому вигляді: будові стовбура та формі дерева, різні пошкодження, які можуть виникати як на зростаючому дереві, так і в процесі зберігання та переробки деревини. Причиною дефектів можуть бути і несприятливі умови в період зростання дерева та механічні пошкодження, вплив мікроорганізмів, а також природне старіння та інші фактори.

Найпоширеніша вада деревини — сучкуватість, яка є наслідком наявності основ гілок (сучків) — живих чи відмерлих у період росту дерева. Сучкуватість порушує однорідність структури, зменшує міцність деревини, погіршує її зовнішній вигляд, ускладнює обробку. Деякі сучки міцно зростаються з масою деревини, позбутися їх можна лише шляхом видалення цілої ділянки пиломатеріалу; інші відділяються від маси деревини легко і під час сушіння готового виробу можуть випасти, зіпсувати його зовнішній вигляд.

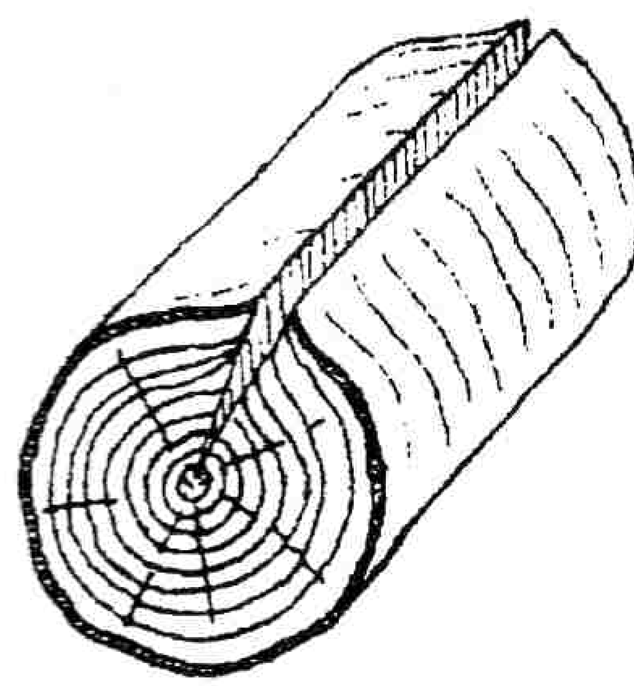

Рис. 2. Морозна тріщина

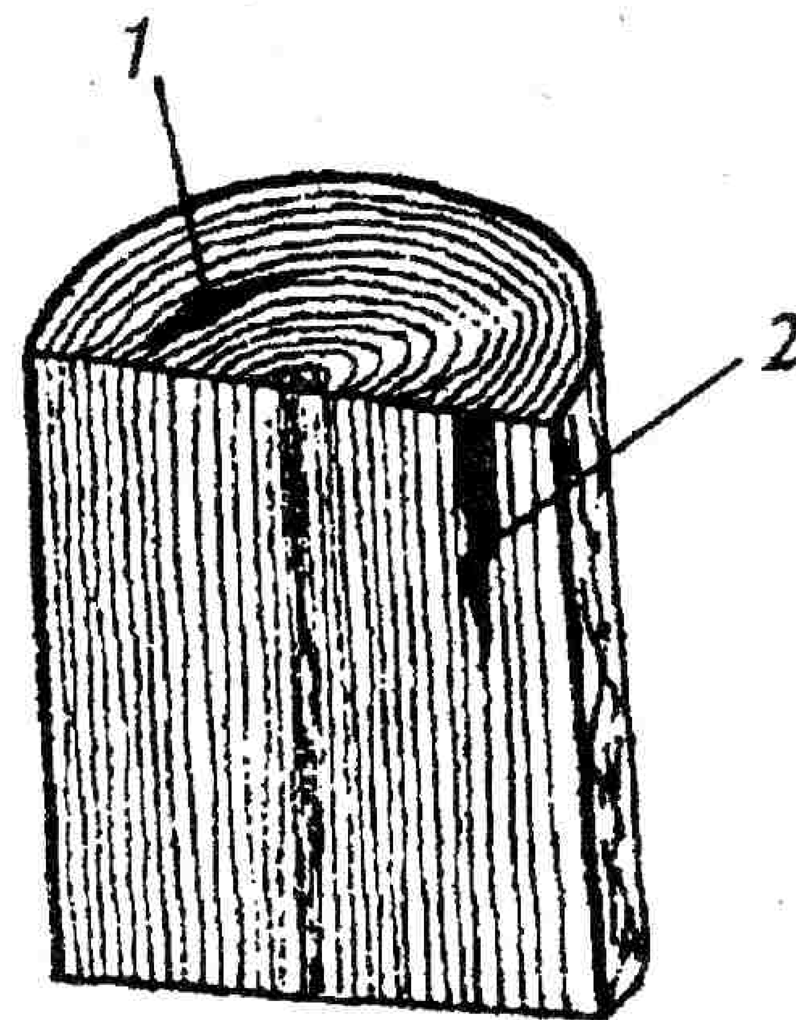

Рис. 3. Смоляна кишеня: 1 — на поперечному зрізі; 2 — на поздовжньому розрізі.

Кривизна — викривлення стовбура вздовж осі, може бути як простою, так і складною — з кількома вигинами в різних напрямах . Вона є причиною великого відходу деревини під час обробки.

Завилькуватість — це хвилясте і плутане розташування волокон деревини в окоренковій (нижній) частині стовбура. Вона значно зменшує опірність деревини вигину, стисканню і розгинанню, ускладнює механічну обробку. Завилькувата деревина характерна для берези, клена, горіха.

Косошарість (російською — косослой), або нахил волокон характеризується гвинтоподібним (косим) розташуванням волокон у стовбурі відносно його поздовжньої осі. Косошарість може з'являтися внаслідок як природних, так і механічних впливів і трапляється майже в усіх порід дерев.

Ця вада призводить до жолоблення пиломатеріалів, погіршує їхні механічні властивості.

Для хвойних порід характерний також крен — вада, що виникає в деревині викривлених і похилених стовбурів. Він сприяє жолобленню деревини, збільшує усушку, знижує міцність.

Прорість — це цілком чи частково заросла рана, заповнена залишками кори або сухої деревини. Здебільшого прорість робить деревину непридатною для виготовлення лицьових деталей меблів.

Тріщини — розриви деревини уздовж волокон — з'являються внаслідок впливу низьких і високих температур у період росту дерева та у процесі зберігання деревини. Вони знижують міцність і погіршують зовнішній вигляд матеріалу, можуть зробити його непридатним для виготовлення будь-яких виробів.

Морозні тріщини утворюються лише взимку за сильних морозів. Вони йдуть від зовнішнього краю всередину стовбура.

Тріщини при усиханні йдуть від центра стовбура до зовнішнього боку впоперек річних кілець (рис. 2).

Кишеня — це порожнина між річними шарами або всередині них, заповнена смолою чи смолоподібною водорозчинною речовиною — камеддю. Цей дефект псує зовнішній вигляд деревини, знижує її міцність, ускладнює обробку (рис. 3).

Засмолок являє собою ділянку стовбура, дуже просочену смолою. Засмолені ділянки характерні для хвойних порід, вони мають темніший колір.

Засмолки знижують механічні властивості матеріалу, ускладнюють його обробку й облицювання. Окремі ділянки засмолків можуть мати ненормальне для деревини синьо-сіре та синьо-зелене забарвлення — синяву. Вона не тільки псує зовнішній вигляд матеріалу, але і знижує його механічні властивості, наприклад опірність ударам, стисканням тощо.

Хто виправить помилку?

Наш батько все життя пропрацював у колгоспі й з колгоспу вийшов на пенсію. Помер батько у серпні 1995 року, а Державний акт на землю колгоспу було видано в грудні минулого року.

Коли складали списки на розпаювання землі, то помилково батька до списків не внесли.

Будь ласка, дайте відповідь, до кого нам, дітям, звернутися, щоб цю помилку виправили і батька внесли до списків, аби нам як спадкоємцям наділили батьківський земельний пай?

***П.Самійленко**, Одеська обл.*

Право на земельну частку (пай) можуть мати члени сільськогосподарського підприємства, а також пенсіонери, які раніше працювали в даному підприємстві і не перестали бути його членами на час вручення підприємству Державного акта на право власності на землю.

Право на земельну частку (пай) безпосередньо не залежить від стажу роботи чи виробничих показників громадянина, від особистих заслуг і навіть місця проживання на час паювання землі.

Список осіб (членів сільськогосподарського підприємства) складається самим підприємством, розглядається і затверджується загальними зборами членів підприємства і підписується головою підприємства та головою місцевої ради.

Ваш батько, як видно з листа, мав право на внесення до списку-додатку до Державного акта на право власності підприємства на землю, але його не було внесено до нього, тож вважаймо, що це сталося помилково.

Батько має право на поновлення у вказаному списку.

Рішення про відновлення його у списку може прийняти той орган, який затверджував даний список.

Отже, з цього питання Ви повинні звернутися до цього органу.

Разом з тим землі сільськогосподарського підприємства уже розпайовані. Тому особам, котрі пропущені у списку громадян на право на земельну частку (пай), їхня частка може бути виділена за рахунок земель запасу, поліпшених пасовищ та багаторічних насаджень, що є на території сільськогосподарського підприємства, а також, як виняток, із земель резервного фонду.

І тут треба мати на увазі, що вказані вище землі перебувають у розпорядженні місцевої ради і має бути відповідне рішення з цього приводу сесії місцевої ради.

Згідно із роз'ясненням Держкомзему України підставою для надання права на земельну частку (пай) із земель резервного фонду особам, які були помилково не внесені до списку-додатку до Державного акта на право колективної власності на землю, може бути лише рішення суду.

Чи є такий закон?

Якось так склалося, що на нашому кутку села люди викупили городи й почали під плівками (в каркасах) вирощувати огірки, а навесні, коли ці господарі вмикають свої потужні калорифери, то вони, ці прилади, створюють такий страшенний шум, що жити стає просто нестерпно.

І ще. Останнім часом нещадно нищаться дерева. Наше село ще не так давно славилося тим, що потопало в зелені. І колись були створені спеціальні бригади, які висаджували дерева, а тепер чомусь дерева винищуються, довколишня природна краса захаращується смітниками.

Серце кров'ю обливається, коли на все це дивишся.

Тож хочу запитати юриста "ДСГ", чи є такий закон, який би забороняв у тих місцях, де живуть люди, створювати шуми та вирубувати дерева?

*З повагою пенсіонерка **В.Сердюк**,*
Дніпропетровська обл.

Такий закон є. У земельному кодексі України (ст 103) передбачається, що власники та землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їхнього цільового призначення, за яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей (затінення, задимлення, неприємні запахи, шумове забруднення тощо).

Власники та землекористувачі земельних ділянок можуть вимагати припинення діяльності на сусідній земельній ділянці, здійснення якої може призвести або призводить до шкідливого впливу на здоров'я людей (ст. 104 Земельного Кодексу України).

Зазначені спори, тобто спори щодо дотримання громадянами правил добросусідства, розглядаються органами місцевого самоврядування (ст. 158 Земельного Кодексу України).

Відповідно до ст. 12 Земельного Кодексу України сільські, селищні, міські ради повинні здійснювати контроль за використанням та охороною земель комунальної власності, дотримуванням земельного та екологічного законодавства, з охороною земельних насаджень на території населеного пункту.

З метою посилення охорони зелених насаджень та інших об'єктів озеленення у межах населених пунктів Кабінетом Міністрів України (постанова від 28.06.1996 р.) затверджені такси для визначення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням та іншим об'єктам загального використання у межах населених пунктів внаслідок їхнього знищення або пошкодження, а також влаштування сміттєзвалищ, засмічення водойм тощо.

Розмір шкоди установлюється за вказаними таксами працівниками органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища та інших органів державної виконавчої влади, яким надано право складання протоколів про адміністративні правопорушення.

Продовжуємо активний догляд за садом

Збиранню плодів і ягід у серпні приділяємо основну увагу. Але не слід забувати, що у дерев відбуваються активні ростові процеси. У молодих, добре доглянутих рослин триває ріст пагонів у довжину, у дорослих дерев і ягідних кущів потовщуються однорічні пагони та багаторічні утворення, активно закладаються плодові бруньки, ростуть і наливаються плоди осінніх та зимових сортів яблук і груш.

Тому в останньому місяці літа слід продовжувати активний догляд за садом, виконуючи комплекс агротехнічних заходів.

Плодоносні дерева

Грунт у пристовбурних смугах (кругах) у черговий раз розпушують, не допускаючи травмування коренів: біля штамба на глибину 4—5 см, на відстані 0,5—1 м від нього — на 7—8 см, а в міжряддях — до 12—14 см.

Яблуні і груші пізньоосінніх та зимових сортів із щедрим урожаєм слід підживити. У цей період вносять фосфорні та калійні добрива. За 3—4 тижні до збирання врожаю дерева третій раз обприскують сечовиною (карбамідом): яблуню 0,5%-ним, грушу 0,3%-ним розчином. Це запобігає передчасному обсипанню плодів.

Наприкінці місяця для підвищення зимостійкості плодових дерев рекомендується внести в пристовбурні смуги фосфорно-калійні добрива за допомогою гідробура на глибину до 40 см (300 г суперфосфату та 50 г калійної солі на 10 л води; калійну сіль можна замінити попелом — 1 склянку на 10 л води).

Щоб збільшити закладання плодових бруньок, дерева обприскують 1%-ним розчином сірчанокислого калію.

У поточному посушливому вегетаційному періоді за відсутності дощів полив плодових дерев слід продовжити. Аби зменшити випаровування вологи з грунту, слід широко застосовувати мульчування пристовбурних смуг (кругів).

За необхідності потрібно додатково встановити чатала під гілки з великим навантаженням урожаєм. Виламування сильних пагонів, що ростуть догори і загущують крону, сприятиме кращому освітленню та інтенсивнішому забарвленню плодів.

Збирання плодів краще починати з падалиці, затим плоди знімають з нижнього ярусу крони дерева, а вже потім із середньої частини і закінчують у верхній частині дерева, використовуючи садову драбину або плодознімач.

Після закінчення збирання плодів пристовбурні смуги удобрюють перегноєм, перекопують, а в посуху ще й поливають. Плодові рослини, що слабо плодоносять або зовсім без урожаю, підживлювати не слід, щоб не викликати вторинний ріст.

Видаляють прикореневу поросль і жирові пагони.

Молоді дерева

Продовжують формувати крони плодових рослин, відгинаючи гілки до горизонтального положення, пінцируючи, прищипуючи та скручуючи молоді пагони. Видаляють прикореневу і штамбову поросль. Підживлюють фосфорно-калійними добривами, що сприяє кращому визріванню пагонів і позитивно впливає на перезимівлю.

Грунт у пристовбурних смугах підтримують у розпушеному стані, достатньо зволоженим і чистим від бур'янів. Мульчування пристовбурних кругів обов'язкове.

Ягідні кущі

Малину підживлюють мінеральними фосфорно-калійними добривами (суперфосфату дають 25—30 г/м², калійної солі — 12—15 г/м²).

Пагони, що відплодоносили, вирізують на рівні грунту, не залишаючи пеньків, слабкорослі і ослаблені — також видаляють, залишаючи по 10—12 штук на погонний метр рядка. Щоб прискорити визрівання молодих пагонів, їхні верхівки в середині місяця прищипують, видаляючи 10—15 см трав'янистої частини.

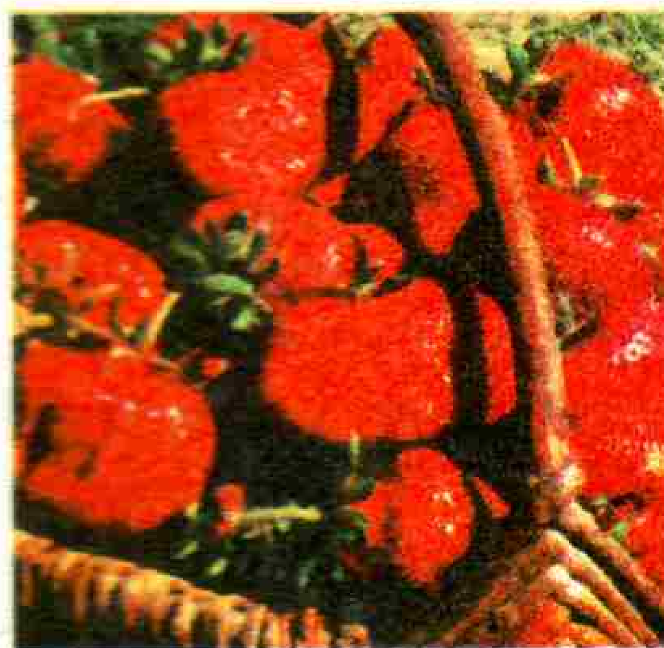
Після вирізування старих та проріджування молодих пагонів і внесення добрив грунт у міжряддях неглибоко перекопують, а рослини поливають. Молоді пагони, залишені на плодоношення в наступному році, підв'язують до шпалери, міжряддя мульчують торфом, тирсою, солом'яною різкою тощо.

На агрусі та смородині після збирання врожаю слід своєчасно видаляти, не залишаючи пеньків, старі 4—6-річні гілки, уражені склівкою, та слабкі прикореневі пагони.

Про старіння пагонів судять за зовнішніми ознаками: якщо приріст слабкий (менше 10—12 см) або за достатньої довжини пагін тонкий, із слаборозвинутими бруньками по всій довжині, то таку гілку слід видалити. Визначають старіння і за багаторічними плодовими гілочками. Вони, будучи численними, відмирають і всихають, а в живих кільчаток є лише одна — єдина верхівкова брунька і до того ж вона слаборозвинута. У старих гілок кора темно-бура, майже чорна; на молодих світло—сіра. Гілки вирізують біля основи, не залишаючи пеньків; видаляють також гілки, що розташовані біля поверхні грунту і загущують кущ. У цей же час проріджують молоді прикореневі пагони, залишаючи у порічок і агрусу 3—5 сильних і рівномірно розміщених пагонів, на заміну вирізаних старих.

Перед післязбиральним розпушуванням грунту під кожний ягідний кущ слід внести по 30—40 г суперфосфату і по 15—20 г калійної солі і загорнути в грунт. Видаляють бур'яни, при сильному висушуванні грунту (що має місце у поточному році) поливають рослини і мульчують грунт.

Суниця

Після закінчення плодоношення у суниці настає період підготовки до урожаю наступного року: наростає нове листя, закладаються плодові бруньки, посилюється коренеутворення. Тому для одержання високого врожаю рослини в цей період мають бути особливо добре доглянуті і забезпечені елементами живлення та вологою. Догляд за рослинами слід розпочинати з видалення вусів, якщо вони не потрібні як садивний матеріал.

Після видалення вусів рослини підживлюють. При цьому слід пам'ятати, що суницю дуже легко "перегодувати", а це так же шкідливо, як і нестача живлення. При надлишку живлення рослини різко посилюють ріст вусів і листя, кущі дуже загущуються, плодові бруньки закладаються погано. Тому на родючих грунтах і на гарно удобрених ділянках перед садінням суниці підживлення не застосовують. Підживлення розпочинають давати лише на 3—4-й рік після садіння, якщо експлуатація суничника триває понад указаний строк.

Найкраще питання про застосування підживлень вирішувати, виходячи із спостережень за станом рослин. Якщо врожай на ділянці перевищував 1,5—2 кг з 1 м², рослини добре розвинуті, листя має зелене соковите забарвлення, вусоутворення добре, то підживлювати не варто. І навпаки, коли на молодому суничнику, де була внесена недостатня кількість добрив, рослини мають світло-зелене листя, слабо плодоносили — підживлення обов'язкове. На 1 м² ягідника в середньому вносять 20—30 г суперфосфату і 10 г сірчанокислого калію, який можна замінити попелом (50 г/м²). Можна застосувати і комплексне добриво, зокрема нітроамофоску — 40 г/м².

Якщо листки уражені хворобами і пошкоджені шкідниками, їх скошують, суничник обробляють карбофосом і утримують чистим від бур'янів, забезпечуючи достатнє зволоження грунту.

О.В.Романов

Де росте кизил?

Уявлення більшості людей про кизил пов'язане з півднем нашої країни, зокрема, з Кримом. Саме там, протягом серпня і вересня вздовж автомобільних доріг з Сімферополя до Алушти і Ялти, до Феодосії і Керчі, а також в інших напрямках, на залізничних станціях можна бачити кошики, відра, відерця з чудовими червоними, чорними плодами кизилу.

Приємні, кисло-солодкі на смак із специфічним ароматом плоди кизилу часто споживають свіжими, а досвідчені господині поспішають купити кизил, щоб приготувати вишукані варення, желе, джеми, соки, компоти, мармелади або просто засипати плоди цукром і зберігати. Традиції використання плодів кизилу як лікарської і дієтичної сировини в Криму давні.

Природні ресурси кизилу скорочуються

Унікальні властивості кизилу і багатогранність його використання як плодової, медоносної, декоративної рослини відомі з давніх-давен. Щоправда, плоди дикорослого кизилу невеликі, маса одного плоду 2—2,5 г, рідше до 3 г. І лише іноді в Бахчисараї та на привокзальному базарі у Сімферополі мені довелося бачити плоди масою 4—6 г. Це — культурний кизил, рослини якого ще подекуди збереглися на присадибних ділянках у багатьох селах Бахчисарайського, Білогорського, Сімферопольського районів.

На жаль, ресурси дикорослого кизилу зараз значно зменшилися. Площі його, як і продуктивність, змінюються під впливом діяльності людини. Безконтрольне збирання плодів призводить до обламування гілок, всихання дерев, зменшення насіннєвого поновлення кизилу в природних умовах. Природному поширенню кизилу перешкоджають викошування трави на галявинах — знищується самосів і молода поросль. Лісові культури, до яких входить кизил, створюються рідко. Рослини кизилу в лісі вирубуються на різні вироби і навіть на дрова. Вже майже вирубана ущелина Кизилова за селом Фонтани під Сімферополем, де були рештки кримських кизилових гаїв.

Багато форм народної селекції

В Криму ж багато садових форм кизилу. Більшість з них — надзвичайно цінний матеріал як для розмноження, так і подальшої селекції. Плоди обстежених нами рослин у приватних садах, на дослідних станціях відзначаються різноманітністю за багатьма показниками — формою, величиною, забарвленням, смаком, строками достигання.

У Криму відмічається винятково велике багатство форм народної селекції. В селах Соколине, Голубинка, Щасливе, Мале Садове Бахчисарайського району, Перевальне, Петрівка, Ново-Павлівка Сімферопольського, Черемисівка, Кизилівка, Синькам'янка Білогорського району та їх околицях є багато цікавих форм. Тут кизил вирощують здавна, іноді розмножують вегетативно. Частіше в особистих господарствах використовують його самосів.

Традиції окультурення кизилу є і в багатьох регіонах України — у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій, Вінницькій, Черкаській, Полтавській, Житомирській, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Дніпропетровській, Херсонській областях.

Шукали ми культурні форми кизилу у різних регіонах, тяжіючи більше до півдня (склалася думка, що найпоширеніший кизил в Криму), обстежили й західні, центральні регіони країни. Знаходили цікаві форми у Хмельницькій, Вінницькій областях, менше — у Львівській, Тернопільській, ще менше — у степових регіонах.

У селі Лавринівці Шепетівського району Хмельницької області та в с. Ягідному Мурованокуриловецького району Вінницької області ми знайшли жовтоплідні форми кизилу, які за величиною і формою (одна — з овальними, інша — з пляшкоподібними плодами) подібне до плодів червоного кизилу з тією лише різницею, що вони забарвлені в чудовий жовто-бурштиновий колір, красиві і надзвичайно смачні.

У селі Березова Рудка Пирятинського району, Полтавської області при радгоспі-технікумі є парк, заснований у другій половині XVII ст. В одному з кварталів парку росте понад 150 дерев кизилу, висаджених у чотири ряди по 40 дерев. У селі Козацьке Звенигородського району Черкаської області в парку, заснованому в XVIII ст., поряд з дубом, кленом, осокором, кінським каштаном, липою є кизиловий гай. На Тернопільщині, біля Почаївської Лаври кизил утворює алею зі струнких (їх тут добре доглядають) 100-річних дерев кизилу, з різними плодами, що не дерево — то сорт. Ми часто знаходили кизил у святих місцях — на територіях колишніх монастирів, приходських шкіл — монахи завжди закладали в монастирях плодові сади. У селі Боримець Млинівського району Рівненської області у старому панському саду росте 8 дерев 120-річного віку. Внуки й правнуки того, хто посадив цей кизил, насолоджуються його плодами через століття! Адже кизил живе і родить до 150—200 років!

У степовій зоні України ще в минулому столітті були створені лісові культури дуба з участю кизилу. Найцікавіші насадження є у селі Рацинська Дача.

Є кизил і в селі Ширівці Хотинського району Чернівецької області у садибі Віталія Сидоровича Улюка, 40-річні дерева щороку рясно родять. Ще багато-багато місцезнаходжень кизилу в культурі можна було б назвати. Він звичайний у культурі у тих регіонах, де ще й досі є у природі, хоч і у невеликих кількостях — у Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Тернопільській областях.

Та, виявляється, в культурі він зростає і набагато північніше, зокрема, у Житомирському Поліссі. Село Березівка Любарського району: старий панський сад, закладений наприкінці XIX ст. добродієм Барановським, місцевим землевласником. Чого тільки не було в тому саду — яблуні, груші, сливи і кизил. Усі сорти, як тоді було заведено, були іноземні, кизил завезли з Франції. Багато часу минуло... Лише кілька кремезних яблунь та груш нагадують про чудовий сад, та ще — кизил, який перебуває у доброму стані. Велика красива поляна, призначена для банкетів, довжиною 250 і шириною 50 м, обсаджена кизилом. Його тут більше як 1200 рослин! Місцеві жителі розповідають: кизилу збирали так багато, що приїздили закуповувати його з Бердичева. Тут же, у Барановського плоди сушили, варили варення, консервували. Про це розповів нам місцевий старожил Семен Якимович Поліщук. Кизил ще й досі рясно родить завдяки місцевим трударям. Очолює бригаду КСП Микола Іванович Мамчур. Вони доглядають за кизилом — проріджують, обрізують, а відтак він може родити ще сто років. Були спроби знищити цей унікальний кизиловий сад, щось збиралися будувати на тому місці та люди захистили рослини і вони щедро віддячують їм за піклування.

На околиці Житомира по вул. Каракульній, 39 у Олександра Григоровича Губаря ростуть кілька 50—150-річних дерев кизилу. Плоди різні за формою і розміром, від темно-червоних до чорних, достигають з середини серпня до кінця вересня. Розкішні дерева утворюють шатро, під яким може розміститися кілька десятків людей. Урожай минулого року (ми були там 27 серпня), як і щороку, такий, що за ягодами не видно листя. Історія цього кизилу іде від поляків Абрамцевських, які у середині XIX ст. посадили його у себе на са-

садибі; звідки вони його привезли, ніхто не знає. Зараз на цій садибі росте найстаріше 200-річне дерево кизилу. Та виявляється, що й на всій вулиці у кожній садибі росте кизил, щоправда, дерева молодші — 50—70-річні: висаджені вже після того, як поляки—господарі виїхали звідси. А поки вони були, то кизилу — ні плодів, ні саджанців, ні під яким приводом нікому не давали.

За багатством культурних форм народної селекції на перше місце треба поставити Крим, це логічно, адже в природі кизил росте в усіх районах гірського і передгірного Криму. Саме в цих регіонах, очевидно, відбувалось "одомашнення", окультурення, тривала селекція. Завдяки любительському садівництву зберігається велика кількість винятково цінних форм кизилу.

Але здавна відомий кизил і на півночі України. На околицях Києва, у районах Подолу, Куренівки, Звіринця, Приорки, Корчуватого, на території Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка трапляються 100—150-річні дерева, які ще рясно родять. Є достовірні дані про походження окремих осередків кизилу в Києві. На початку XX ст. (у 1905 р.) на садибі київського художника Фотія Красицького на Куренівці (вул. Брюсова, 20), родича Тараса Шевченка, часто була в гостях Леся Українка. Українська поетеса і великий природолюб привезла кілька рослин кизилу в Київ з Кавказу. Історію їх садіння і вирощування зафіксовано у листуванні сестер Косач.

Досі рясно родять ці кизилові рослини у Києві. Декілька кущів Леся Українка відвезла до сімейного маєтку в село Колодяжне на Волині, там і досі ростуть кілька дерев. Можна припустити, що багато рослин кизилу на Куренівці беруть свій початок саме звідси, від Лесиного кизилу.

За останніми даними, природний ареал (межа зростання дикого кизилу) являє собою вузьку придністровську смугу від західного кордону Івано-Франківської до північної частини Одеської областей, в Криму кизил вважається однією із звичайних диких плодових рослин, окремі місцезнаходження його є в Закарпатті і Прикарпатті.

У регіоні півдня Правобережжя України проходить північна і північно-східна межа природного зростання кизилу. У 1995 р. ми обстежили природні місцезнаходження кизилу на околицях села Деренківець Корсунь—Шевченківського району Черкаської області, а також "Чорний ліс" в Кіровоградській області, де кизил добре родить на галявинах, на осонні, утворюючи ж підлісок дубового лісу, часто затінюється і слабо плодоносить. Звичайно в цих районах поширення кизилу зумовлене діяльністю людини, в результаті якої часто створюються екстремальні умови для його зростання.

Кизил невибагливий

У штучних насадженнях за межами України кизил зустрічається у Брянській і Орловській областях Росії, заходить у Прибалтику, відмічений у Москві і С.-Петербурзі, культивується у Білорусії. Північна межа успішного плодоношення кизилу в Україні проходить через Чернігів — Глухів.

Такий широкий культурний ареал кизилу свідчить про його невибагливість до грунтово-кліматичних умов і достатньо високу зимостійкість не зважаючи на походження його з Передньоазіатського центру, де проходило його багатовікове становлення.

Широке поширення його в нових умовах зростання сприяло виникненню форм, пристосованих (адаптованих) до різних кліматичних умов. Практично не спостерігається пошкодження деревини, плодових бруньок, що забезпечує щорічне (без періодичності) його плодоношення.

Верхньою межею поширення кизилу в гірських умовах є 1200—1400 м над рівнем моря.

У порівнянні з іншими плодовими рослинами кизил мало вибагливий як до механічного складу грунту, так і до його родючості. Найвищої врожайності кизил досягає на відкритих ділянках з родючим грунтом, особливо багатим на кальцій, тобто вапнякових грунтах. Надзвичайно добре реагує на достатнє зволоження грунту — біологічна продуктивність його в цих умовах становить 50—80 кг (у зрілому віці — 15—25 років), а 50—100-річні дерева здатні давати до 150—200 кг з дерева. Урожай, зазвичай, залежить від загального стану дерева, його віку, сорту, умов середовища і догляду. За доброго освітлення, достатньої вологості плоди соковиті, красиві, при повному достиганні солодкі, а рослини розвивають міцну кореневу систему, дають гарний приріст (до 70—80 см за вегетаційний період), утворюють добре розвинуті крони. Потужна коренева система залягає, однак, неглибоко (20—120 см від поверхні грунту). Вертикальний корінь, часто погано виражений, заглиблюється в грунт всього на 80—100 см, горизонтальне ж коріння значно довше, добре розгалужене і утворює густу, активну мичку. Основна частина скелетного коріння знаходиться на глибині 10—60 см. У верхньому шарі зосереджено 40—60% фізіологічно активних коренів.

Для поверхневої кореневої системи кизилу важливе значення має мульчування пристовбурних смуг. Для мульчі використовують будь-який матеріал — зірваний соковитий бур'ян (без насіння), перегній, солому, сіно, тирсу. Особливо ефективне мульчування піщаного грунту. Розташоване близько до поверхні грунту коріння кизилу під мульчею краще захищене від холоду взимку і посухи влітку. Перегній або гній, що використовуються для мульчування пристовбурних смуг, створюють настільки добрі умови вологості і живлення, що потреба у внесенні інших добрив відпадає.

Кизил — швидкоросла рослина

Існує необґрунтована думка, що кизил повільно, або, як часто говорять, "тупо" росте. І лише у кількох авторів знаходимо, що кизил — "быстрорастущий кустарник". І це насправді так. Хибна думка про повільний ріст кизилу склалася через те, що в перший рік після садіння (особливо на відкритому місці) кизил майже не дає приросту, він формує кореневу систему, яка уже в перший рік досягає значних розмірів, утворюється велика кількість обростаючих всисних корінців, завдяки чому уже наступного і в послідуючі роки кизил дає гарний приріст — у середньому до 80—120 см, звичайно, в оптимальних умовах. Дво—трирічні саджанці кизилу вже здатні формувати урожай у межах 3—5 кг.

У подальшому рослини кизилу дуже швидко розростаються і в 7—10-річному віці сягають розмірів 3—4 м. Звичайно, у найпродуктивнішому періоді, 15—30 років, коли кизил дуже швидко нарощує врожаї, щорічний приріст зменшується, крона уповільнює ріст у висоту, але значно збільшується окружність крони за рахунок обростаючих гілочок, що формують урожай. У період повного плодоношення кизил потребує санітарного обрізування — видалення сухих, поламаних, таких, що переплітаються, гілок. Рослини дуже добре реагують на омолодження, швидко відновлюють крону і рясно плодоносять.

Перехресне запилення обов'язкове

Дуже важлива деталь: як і більшість видів плодових рослин кизил самобезплідний, а відтак для гарного перехресного запилення на присадибній ділянці потребує не менше двох рослин, а в промислових насадженнях — садіння кількох сортів, які б забезпечували достатнє перезапилення і добрий урожай.

Сортові властивості кизил, як і всі плодові рослини, зберігає при вегетативному розмноженні. Ефективні всі способи розмноження — весняне і літнє (окулірування) щеплення, розмноження зеленими живцями і відсадками. Найефективніший спосіб — розмноження окулірованням, приживлення вічок при цьому становить 92—97%. Техніка окулірування така сама, як і в інших плодових рослин, строк — з другої половини липня до кінця серпня — першої половини вересня у різних регіонах. Підщепою для кизилу слугують сіянці дикого або дрібноплідних форм культурного кизилу.

Кизил стійкий до хвороб і шкідників, що дуже важливо для садівників, які відмовилися від застосування хімічних засобів захисту.

С.В.Клименко,
доктор біол. наук

Ставок з джерельним водопостачанням

За останні роки ландшафтний дизайн присадибних і дачних ділянок зазнав істотних змін. Зелені газони, декоративні дерева, красиві альтанки і квіткові клумби, які потіснили овочеві грядки, нині нерідко є невід'ємною їхньою частиною. А басейн або невеликий присадибний ставок сприяє створенню ефекту повного злиття людини з природою.

Нині мистецтву дизайну ландшафтної архітектури вчать у багатьох вищих навчальних закладах, але це не завадить будь-кому з власників присадибних ділянок випробувати свої сили ландшафтного архітектора. Безперечно, побудувати величезні басейни з фонтанами через економічні негаразди може дозволити собі далеко не кожний, а облаштувати невеличкий ставок з карасями, коропами, товстолобиками, білим амуром та іншими видами риб, вважаю, зможе більшість власників дачних і присадибних ділянок.

Проте варто зазначити, що всі водойми (басейн з фонтанами із замкнутим водопостачанням чи невеликий ставок у земляній оправі з проточною водою тощо) незалежно від походження можна створювати лише згідно з законами екологічної рівноваги. Адже, окрім риб, яких ви оселите у водоймі, в ній житимуть мільйони і мільярди інших мешканців, без існування яких комфортне життя ваших риб буде просто неможливим.

За мільйони років еволюції риби пристосувалися до існування у певних умовах. Будь-який, часом навіть найнезначніший вплив на їхню водойму або прибережну зону, може порушити сталі зв'язки, внаслідок чого рівновага, яка встановилася між рослинами й організмами, що живуть на березі й у товщі води, втратиться. Це, в свою чергу, може призвести до зникнення одного певного виду, а слідом за ним зникатимуть все нові й нові представники сформованого співтовариства. А що далі? Пройде не так багато часу і гарна колись водойма перетвориться на смердюче болото.

Ось чому, розпочинаючи будівництво присадибної водойми чи навіть невеликої копанки, варто замислитися над тим, як створити прийнятні життєві умови для всіх її мешканців.

Найпростіше і за порівняно невеликих капіталовкладень можна облаштувати штучну водойму для дорощування або розведення риби, якщо земельна ділянка прилягає до річки, озера чи ставка. Тоді у господаря є всі можливості для створення високорентабельної присадибної водойми. Але попередньо необхідно визначитися з її розташуванням, розмірами, конфігурацією, способом утримання води і формою ложа. Крім цього у водоймах із джерельним водопостачанням потрібно передбачити, в який спосіб під час їхньої експлуатації розчищатимете ложе від мулу і повністю відкачуватимете воду для дезінфекції дна. Необхідно врахувати також можливість просочування води через захисний насип і ґрунт ложа на ставках із струмковим водопостачанням під час піднімання води за рахунок дамби.

Вибір місця

Для водойми придатні болотисті й перезволожені землі, бо підґрунтові води, а часом і великі джерела, на таких ґрунтах знаходяться близько до поверхні землі.

За відсутності перезволожених місць варто оглянути ділянку, щоб визначити глибину залягання підгрунтових вод і наявність джерел у прибережній зоні. Зробити це можна за допомогою бура для водяних свердловин або скористатися рибальським буром (ним можна зробити отвори глибиною до 1 м). За необхідності рибальський бур можна подовжити за допомогою додаткових 1/2- або 3/4-дюймових трубчастих штанг до 3 м.

Першу свердловину бурять на відстані 3—5 м від прибережної крайки води водойми, що прилягає до вашої ділянки. Наступні свердловини бурять через 4—5 м від першої, поступово рухаючись у глиб ділянки. За рівнем води в них можна встановити глибину залягання підґрунтових вод. Найприйнятнішим місцем для штучної водойми або невеликого ставка (копанки) буде та ділянка, де рівень води у просвердленій свердловині найближче до поверхні землі. Важливо також, щоб він був вищим, ніж у водоймі або річці, що прилягає. Від цього залежатиме щільність зариблення штучної водойми, а також вибір порід риби для розведення і вирощування. Чим вищий рівень води штучної водойми порівняно з річкою, що прилягає, тим більше шансів у рибовода досягти успіху.

Щоб перевірити співвідношення рівня води, необхідно прокопати рівчак від свердловини до водойми. Постійний відтік води до водойми вказуватиме на наявність джерела. Проте найкращим місцем для штучної водойми буде саме та ділянка, де вода витікає через верхній зріз свердловини.

Правильно роблять ті господарі, що будують свої штучні водойми на місці старих прибережних колодязів. Зазвичай, вода з них відзначається особливою чистотою і тече до річки через їхні верхні бруствери.

Ще простіше вибрати місце для водойми, якщо через вашу ділянку протікає струмок. Тоді можна спланувати цілий каскад красивих невеликих водойм із водоспадами і фонтанами. Варто лише проявити трішки фантазії.

Якщо ж під час буріння свердловини джерела не виявлені, а рівень підґрунтових вод знаходиться на рівні річки, то штучну водойму краще обладнати ближче до неї. Такі водойми сполучають з річкою двома рівчаками або трубами: перший — вище за течією (надходження води) і другий — нижче за течією (витікання води).

Безперечно, наявність прибережної зони — ідеальний варіант для влаштування штучної водойми, але, на жаль, більшість власників дачних і присадибних ділянок позбавлені такої можливості.

Невелику водойму, на зразок басейну, можна обладнати і коли немає джерел, забезпечивши пода-

дання води до неї з водопроводу, колодязя або свердловини. Проте розведення риби в такій водоймі порівняно з прибережною не може бути рентабельним.

Важливе значення для спорудження штучної водойми мають ґрунти. Найкращими у прибережній зоні є торф'яні, бо вода просочується знизу через їхню товщу, вона особливо чиста, а береги водойми під час дощів не руйнуються.

Придатні також глинисті та суглинкові ґрунти, що належать до слабофільтруючих і добре утримують воду під час літньої спеки. Слабко пропускає воду і чорноземний ґрунт, однак він сприяє утворенню мулу, що, в свою чергу, погіршує капілярне піднімання води знизу. Недоцільно обладнувати водойми без захисту їхнього дна і бічних стінок на кислих ґрунтах, які створюють несприятливі умови для життя більшості видів риб.

Визначаючи місце для водойми (міні-ставка або копанки), не можна, не враховуючи, що крім господарського, вона матиме і неабияке естетичне значення. Тому, влаштовуючи її в зоні відпочинку, слід досягти максимальної гармонії з навколишньою природою, рослинністю. Однак необхідно пам'ятати, що дерева, які оточують водойму, забруднюють її опалим листям, хоча, з іншого боку, під час літньої спеки риби потребують затінку. І це не випадково, адже не всі види риб витримують високу температуру. Тому 25—30 % водойми повинно затінюватися будівлями, надводною рослинністю, деревами.

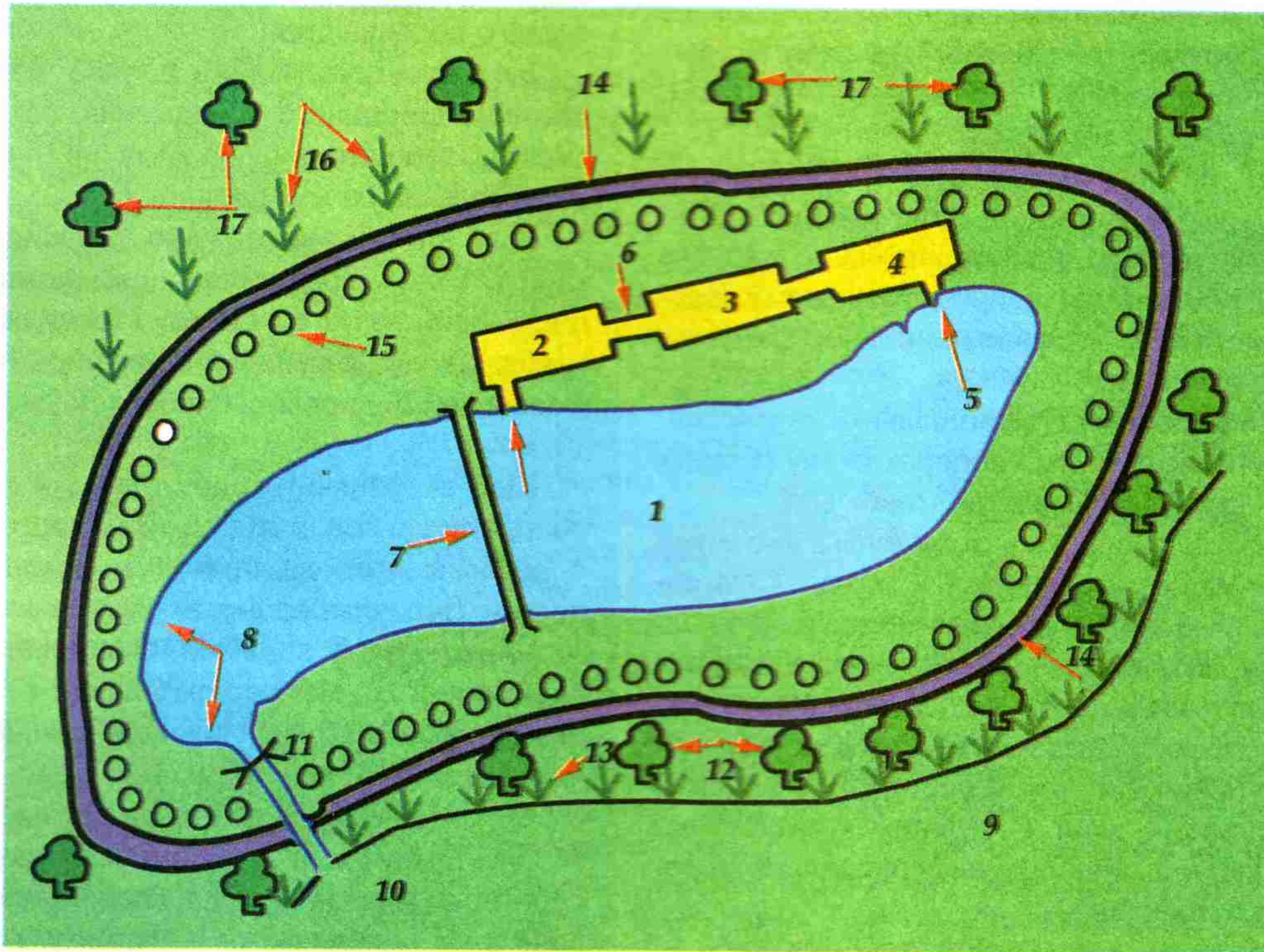
Висаджувати фруктові дерева і плодоягідні кущі у безпосередній близькості до водойми небажано, позаяк це створює певні труднощі щодо догляду за ними та обробки проти шкідників і хвороб, а плоди, які падатимуть у воду, забруднюватимуть її. А от береза та лоза надзвичайно оздоровлюють водойми.

Розміри водойми

Площа водойми, насамперед, залежить від площі вашої земельної ділянки, рельєфу місцевості і водоприпливу. За наявності в ній джерел, що забезпечують самовільний відтік води, її розміри можуть бути від 8 до 300 м^2 і більше (якщо дозволяє рельєф місцевості і розміри ділянки). Визначаючи розміри водойми, варто також враховувати високу вибагливість деяких видів риб до вмісту кисню у воді. Тому, вирощуючи таких риб, як товстолобик, сом, судак, щука тощо, площа водойми (ставка) має бути не менше 100 м^2, а якщо вирощується форель, то площа ставка має бути понад 150 м^2 з кількома каскадами та проточним подаванням води з перепадом 20—40 см.

Для форелі добре підійде ставок із струмковим водопостачанням. Ось чому найпридатнішим для її вирощування в Україні є Карпатський регіон. Наявність тут великої кількості струмків, що стікають з гір, забезпечує можливість створення такого каскаду ставків.

Глибину водойми визначають, враховуючи зниження рівня підґрунтових вод у посушливий період року. На 60—70% від загальної площі водойми рівень води не повинен опускатися нижче 1 м.

***Варіант розташування штучної водойми у саду на присадибній (дачній) ділянці з джерельним водопостачанням**: 1 — штучна водойма; 2 — дафнієва яма глибиною 0,6 м; 3 — дафнієва яма глибиною 0,45 м; 4 — дафнієва яма глибиною 0,3 м; 5 — сполучні канали між дафнієвими ямами і штучною водоймою; 6 — сполучні канали між дафнієвими ямами; 7 — місток через штучну водойму; 8 — підводна рослинність; 9 — річка (озеро); 10 — сполучний канал (труба) між штучною водоймою і річкою (озером); 11 — ґрати в каналі, що перешкоджають виходу риби із штучної водойми; 12 — березові насадження; 13 — насадження з лози; 14 — захисний бруствер (земляний вал), що запобігає потраплянню до водойми шкідливих речовин під час дощу або повені; 15 — квітник; 16 — плодоягідні кущі; 17 — фруктові дерева.*

Для забезпечення нормальної життєдіяльності більшості видів риби прийнятною є глибина по центру водойми 1,4—1,8 м. Однак, враховуючи сильне прогрівання води у південних регіонах України і значний шар промерзання в північних регіонах, найприйнятніша глибина в центрі водойми 1,8—2 м. Вперше створюючи водойму, не можна не враховувати майбутню її замуленість за рахунок зсування берегів і земляних наносів ґрунтовими водами. Тому спочатку глибину в центрі збільшують на 50—80 см від заданої, а через 2—3 роки вона вже відповідатиме запланованій.

Конфігурація водойми

Мені доводилося бачити чимало штучних водойм, але, на жаль, далеко не всі вони вписуються у загальний ландшафт місцевості і гармонійно поєднуються з навколишньою рослинністю. Штучна водойма, створена без урахування такої гармонії з навколишньою природою, виглядає відчужено. Основна причина цієї потворності, гадаю, криється у неправильно підібраній для водойми конфігурації, що псує естетичний вигляд ділянки.

На кожній дачній чи присадибній ділянці форму водойми слід вибирати індивідуально й виважено. Так, у садах з формовим садінням дерев, коли на плані ділянки переважають прямі лінії, на рівнинному або з невеликим нахилом рельєфі місцевості підійде водойма геометричної форми у вигляді квадрата, прямокутника, трикутника, п'ятикутника тощо. А садам з так званим абстрактним садінням дерев більше пасують водойми з криволінійними обрисами — круглими, серпоподібними, звивистовитягнутими, відповідно до рельєфу місцевості.

Дуже красивий вигляд мають штучні водойми з острівцями, напівострівцями та фонтанами. Пофантазувати можна під час планування цілого каскаду ставків з насипними дамбами при струмковому водопостачанні. Тут будуть доречними не лише фонтани, а й невеликі водоспади.

Якщо рельєф місцевості вашої ділянки хвилястий, ставок має бути витягнутим упоперек схилу (уздовж річки), щоб "захопити" більше ґрунтових вод.

Щодо профілю, то водойма може бути з високими берегами або майже утопленими в землю. Слід зазначити, що високі береги з великими насипами, що утворилися під час копання водойми екскаватором, добре захищають її від повеней і дощових вод, які часто несуть з собою мул, різні нечистоти, мінеральні добрива, отрутохімікати, якими обробляють фруктові дерева, плодоягідні кущі й овочеві культури від шкідників та хвороб, а іноді й нафтопродукти — результат миття автомобілів.

Усе це становить велику небезпеку для риби — може спричинювати різні її захворювання і навіть її загибель. Окрім цього, риби акумулюють отрутохімікати та інші токсичні речовини, а відтак стають причиною отруєння людини, яка їх споживає.

Особливо небезпечні для риб бітумні смоли, якими накривають дахи житлових і господарських будівель. У 2001 р. я став свідком, як після дощу бітумні смоли потрапили в одну з присадибних водойм на Вінниччині: протягом двох діб уся риба загинула. Не менш небезпечними є фекалії, що потрапляють до водойм, і стоки із свиноферм та корівників, які спричинюють у риб різні інфекційні захворювання.

Високі береги з земляним насипом можуть добре захистити від подібного впливу навколишнього середовища, але все ж таки водойми з низькими або навіть затопленими берегами виглядають набагато естетичніше і практичніші щодо обслуговування. Вони краще вписуються у навколишній ландшафт і зручніші для вирощування водяних рослин і риб. Щоб до таких водойм не потрапляли нечистоти під час танення снігу і дощів, на відстані 5—6 м навколо водойми необхідно насипати невеликий земляний вал заввишки 25—30 см і завширшки 50—60 см. У місцях ймовірного розмивання його варто зробити вищим і ширшим, виходячи з рельєфу місцевості.

Ложе водойми

Більшість рибоводів-аматорів, обладнуючи ложе своєї водойми, користуються архітектурним планом, запропонованим рибоводом В.Козловим, згідно з яким при вирощуванні різної за розмірами та віком риби влаштовують укоси у вигляді триступінчастого амфітеатру.

По периметру вздовж берега ложе повинне мати мілководну зону шириною 0,6—1 м і глибиною 20—25 см, а потім ще сходинку шириною 1,0—1,5 і глибиною 1—1,2 м (у центрі 1,4—1,8 м). Першу мілководну сходинку по периметру засаджують підводною і надводною рослинністю.

Така конструкція ложа штучної водойми подібна до озер природного походження, оскільки дає можливість залишати рибу на зиму (на глибині) і вирощувати мальків (на мілководді).

Коли ставки влаштовують з насипними дамбами та струмковим водопостачанням, ложе повинне мати поступовий нахил до центру і місця скидання води у греблі під час звільнення ставка при повному виловлюванні риби і проведенні його дезінфекції.

Дафнієві ями

Щоб забезпечити рибу і мальки живим кормом, неподалік від водойми (1,5—3 м) варто обладнати 2—4 дафнієві ями, де розводити планктон і личинки дафній. Величина дафнієвих ям та їхня кількість залежать від розмірів водойми, влаштування ложа і його зарибленості. Найраціональніші є дафнієві ями розміром 3х2х0,5 м. Найкраще розвиватимуться личинки дафній і планктон у ямах різної глибини (0,3—0,6 м), сполучені між собою каналами. Аби прискорити їхній розвиток, в 1—2 ями закладають 4—12 відер перегною, компосту або підіпрілого сіна. Періодично воду з ям переливають у водойму. Але, як свідчить досвід останніх років, за нормального відтоку води при джерельному або струмковому водопостачанні, дафнієві ями по ланцюжку можна замкнути з водоймою каналами (див. рис.) для вільного відвідування їх мальками і дорослою рибкою.

(Далі буде.)

В.В.Тарасюк

Здорова вівця — здорове ягня

Суягна матка спокійніша й обережніша за несуягну. Випасають її на пасовищах, ближчих до кошари, щоб не перевантажувати тривалими переходами. Під час осінніх приморозків вівцям не можна давати натще замерзлі залишки картоплі і буряків, бо це може спричинити аборт. Тому краще на ніч у ясла класти солому. Напувають суягних овець відстояною водою. З кошари їх виганяють не поспішаючи, щоб вони не тіснилися у дверях і не завдали собі шкоди.

Суягних овець годують повноцінними кормами. Запліснявілий і затхлий корм також може спричинити захворювання й аборт. Корми повинні містити достатню кількість вітамінів. Кращий корм — вітамінне сіно трав, скошене до їхнього цвітіння. Таке сіно за правильного сушіння містить усі необхідні вітаміни. Воно придатне і для найменших ягнят. Слід пам'ятати, що у підмоклому сіні вітамін А руйнується. До речі, нестача вітаміну А також може спричинити аборт.

Вівці ягняться у кошарі, де й утримуються. Тому перед окотом кошару треба побілити і продезінфікувати (інвентар, перегородки і місця біля них тощо), тобто підготуватися до прийому ягнят.

Має бути і підстилка, до того ж така, яка б створювала достатній теплоізоляційний шар. Ягніння в жодному разі не повинно відбуватися на холодній землі. Якщо в господарстві кілька маток, то можна виготовити кілька плетених щитів розміром 1,5x1,5 м, щоб захищати ними немовлят від протягів. Щити розташовують з південного боку, далі від воріт. Загорожа з цих щитів потрібна для маток, котрі гірше приймають ягнят. Це насамперед стосується маток-первісток.

Наближення часу ягніння можна визначити за зовнішніми ознаками у тварини. У неї набрякає піхва, вона збільшується і подовжується. Зв'язки тазу розслаблюються, чіткіше виступає крижова кістка. Живіт опускається, боки впадають і останні ребра, реберні відростки тазових хребців і тазові кістки стають виднішими. Вим'я набрякає, вівця стривожена, бекає, оскільки в неї починаються перейми. З піхви витікає слиз. Після цього починається ягніння (у родових шляхах спочатку з'являються навколозародкова оболонка і через прозору стінку видно ніжки ягняти. У результаті активних скорочень м'язів матки живота, що тривають 30—40 хвилин, а коли народжується двійня — то і до двох годин, відбувається виведення плоду, що триває 4—8 хвилин. Через 2—3 години виділяється послід.

У більшості випадків окіт проходить нормально і не потребує допомоги. Якщо народжується велике ягня, допомога іноді потрібна. У разі неправильного положення плоду потрібно викликати ветеринарного лікаря або досвідченого чабана.

Після народження ягнят потрібно очистити від оболонок, видалити слиз з рота і ніздрів. Якщо пуповина не обірвалася, її треба перерізати на відстані 60—80 мм від черева, видавити з неї вміст і кілька разів занурити її кінець у дезінфікуючий розчин (йодна настойка, спирт із формаліном) або використовувати аерозольний дезінфікуючий засіб.

Ягня слід обтерти чистою і сухою соломою або чистим і сухим простирадлом, особливо, якщо повітря холодне, і дати матері облизати.

Після окоту вівці потрібен відпочинок. Через дві години можна дати їй високоякісне сіно і тепле пійло з пшеничних висівок, лляної макухи і кормової солі. Можна дати і теплу воду, й окремо суху суміш концентратів. Напувати вівцю слід не менше трьох разів на добу і частіше годувати.

Матку з ягням утримують на огородженій території. Вовну навколо вимені в неї обстригають, щоб ягнята краще знаходили соски і не звикали ссати вовну (це може спричинити захворювання). Варто обстригти і забруднені місця біля хвоста та на ногах. Вим'я потрібно обмити теплою водою і витерти рушником. Із сосків необхідно здоїти до окремого посуду перші краплі молозива, забруднене бактеріями і підстилкою. Послід у вівці повинен виділитися через 2—6 годин після ягніння. Якщо цього не станеться через 10 годин, потрібно викликати ветеринарного лікаря. Послід виносять у визначене для цього місце.

Ягня відразу ж після народження шукає маму і намагається ссати молоко. Потрібно допомогти йому і переконатися, чи воно справді ссе. Це видно з вертіння хвостиком і рухів голови. Під час ссання потрібно допомогти ягнятам, у яких матері неспокійні, лоскітливі або первістки. Ягня повинне одержати молозиво, що має проносну дію і пришвидшує виділення первородного калу.

Молозиво містить захисні речовини і дуже багато поживних речовин, що сприяє зміцненню і ростові ягнят. Якщо у вівці мало молока й у неї народилася двійня, то одне ягня потрібно підсадити до багатомолочної матки з одним ягням або до вівці, у якої ягня загинуло. З двійні для підсадки доцільніше вибирати сильніше ягня. Воно краще подбає про себе. Підсадженому до чужої вівці ягняті потрібно допомогти, поки вона не звикне до нього.

Першим кормом ягнят, звісно, є материнське молоко. Якщо ви правильно годували овець, то нестачі в молоці ягнята не матимуть. Важливо дотримуватися і гігієни ссання. Ягнята від маломолочних маток підсаджують до багатомолочних або годують сисунів кілька разів на день коров'ячим молоком (температура має бути 35—39°). Під час годування потрібно дотримуватись необхідної гігієни.

З віком ягнята відчувають потребу у більшій кількості поживних речовин. У цей період маткам потрібно забезпечувати спокійний відпочинок і регулювати допуск до них ягнят. Ягнят поступово привчають до інших кормів. Щоб вони навчилися їсти, їм слід згодовувати доброякісне сіно і концентрований корм, який тримають в особливому відділенні, так званому дитячому садочку. Ягнята заходять сюди через отвори в загорожі. Такі відділення обладнують для ягнят у віці 2—3 тижні. Поки ягнята утримуються разом з матками, вони можуть ссати материнське молоко досхочу. З дитячого садочку їх у віці до одного місяця підпускають до маток п'ять або шість разів на добу, через рівні, приблизно тригодинні, інтервали часу, залишаючи їх на півгодини, у віці до двох місяців — чотири рази, до трьох — тричі на добу. На ніч ягнят до маток не допускають.

Своєчасне підгодовування ягнят пришвидшує розвиток їхнього травного тракту, головним чином передшлунків, і підтримує ріст і розвиток. Якісне сіно вони повинні одержувати досхочу; добова даванка концентратів поступово збільшується, так щоб до кінця відлучення вона становила 0,5 кг. Харчову сіль дають лизати ягнятам досхочу.

Племінні ягнята повинні ссати матку до 90—100-денного віку. Правильно вирощені ягнята до відлучення мають досягти половини маси матки.

На плем'я ягнят відбирають кілька разів. Уже у віці 6 тижнів можна попередньо визначити, чи задовольняють вони передбачуваним вимогам щодо вовни або м'яса. Ярочок з густою довгою вовною, особливо на спині, зазвичай, залишають на плем'я. Звертають увагу на ягнят, що народилися раніше, оскільки вони життєздатніші, від пізніше народжених. На плем'я залишають найкращих ярочок гарної структури, з добрими властивостями руна, від гарних маток і відмінних батьків. І останній добір, проведений після відлучення — лише орієнтовний, оскільки в молодому віці ще не можна оцінити всі необхідні особливості вовни екстер'єру.

Загальний принцип добору племінних ягнят полягає в урахуванні походження, продуктивності батьків та прабатьків, живої маси, статури, типу, стану здоров'я, продукції вовни, пігментації, складчастості шкіри, наявності остьового волосся й оброслості тіла. Перевагу віддають індивідуумам, із двійнят, щоб підвищити плодючість.

Якщо хочуть одержувати від овець овчину, то відбирають ягнят з гладкою шкірою, без складок. Овчина із складками під час обробки розривається.

Ягнята з грубим кістяком або слабкої конституції, з вадами вовни та екстер'єру і баранчиків-крипторхидів вибраковують на відгодовування.

Правильно вирощувані ягнята повинні важити за відлучування у віці 100 днів відповідно мериноси: ярочка — не менш 21 кг, баранчик — 23 кг, цигайські — відповідно 20 і 22 кг, волоські: не менше 18 і 20—21 кг, східно-фризькі — понад 21 і 23 кг.

З чеського досвіду
підготувала ***Г. Коваленко***

Диво свинка і... не тільки

Десь у 50-х роках, коли жив і працював у Яришеві, купив у Молдавії двоє поросят на відгодовування. Одне, як кажуть, капловухе, схоже на Миргородську породу свиней, а інше - чистої білої української породи.

Спочатку українське дещо відставало в розвитку від свого партнера, хоч годували їх однаково. Та й до їди воно було порівняно неквапливе. Посмокче трохи та й кружляє на подвір'ї або в загорожі.

Та якось діти залишили на подвір'ї ляльку "Ванька-встанька". Важило в ній поставлене так, що як би не кинув ту ляльку, вона тут же вирівняється.

Свинка підкинула рийкою ту ляльку раз-вдруге, а вона знову встає, вирівнюється. Тварина повторно нападає на неї, а лялька встає. Тоді свинка вже з люттю накидається на неї та цяцька не піддається.

Ту дивну картину спостерігав близько години. А коли ляльку підняв і заніс на веранду, - свинка мерщій побігла до корита і тепер пожадливо їла все, що там було.

Через два-три дні, коли свинка знову висмоктувала з годівниці лише рідину, мати кинула їй ляльку. Свинка поваляла її теж близько години, а тоді мерщій до корита. Тепер лялька стала "апетитною приправою".

А невдовзі українська свинка обігнала в рості миргородську і тепер добре їла уже й без ляльки. Хоч мати, як кажуть, зрозумівши, що й до чого, перед тим, як почати годувати, неодмінно проганяла свинок по подвір'ю та вулицях не менше години.

Щоденний, а іноді й два-три рази на день, моціон давав свої результати. Свинки добре їли і швидко росли. Першою досягла забійної маси свинка української білої степової породи. Незабаром пішла під ніж і миргородська.

Той досвід з лялькою повторили, коли натомість знову привіз з ярмарки дві однакові свинки. Ляльку по черзі валяли обидві, довільно паслись на вигоні, а коли вертали до корита, то їли так, ніби кілька днів нічого не бачили.

Є й інші дивні речі, які додають апетиту свиням. Якось приніс з лісу пізніх їстівних грибів, а коли почистив і ті лишки викинув під дерево, свинки не тільки з'їли ті очистки, а навіть землю довкіл перерили. Тоді спробував відварити очистки, а потім домішати до корму. Теж дієво: коритце вмить спорожніло. Тепер уже спеціально йшов до лісу по добавки. Збирав, правда, тільки їстівні гриби, побоюючись отруїти свинок. І так... аж до приморозків.

А ще було й таке. Коли після дощу на городі виповзають слизні, равлики, а на деяких рослинах вони прилипли на стовбурах чи гілках, свинки нестямно шукають ті ласощі. Отож, коли бував у лісі чи взагалі на сільській природі, неодмінно збирав те до окремої торби і приносив додому. Мати дозувала ту приправу до кормів. Свинки поїдали все.

Не скажу чому, але свинки набагато краще поїдають будь-які корми, коли вони приготовлені на дощовій, сніговій та навіть річковій воді. Можливо тому, що криничну чи водопровідну воду здебільшого хлорують. Але факт залишається фактом. Навіть спробував таке.

Приготував дві бовтанки. Одну на дощовій, а іншу — на водопровідній воді. Все інше відповідно. Поставив посудини поряд. Свинка накинулася на ту, що приготовлена на дощовій воді. А іншу лише понюхала і залишила.

А ось бобових, зокрема квасолі, свинки не їдять. Навіть борщу не хочуть, якщо там варилася квасоля.

Здавалось би, свиня! Але теж має свій норов і неабиякий, що, на мій погляд, слід би враховувати. Адже, якщо свинка добре, апетитно їсть, то сала та м'яса вона набирає швидко. А це — головне.

Та коли вже зайшла мова про відгодовування, думаю, варто сказати й таке. Краще ростуть і набирають масу свинки, коли в раціоні є молочні корми, зокрема, перегін молока, пахта, сироватка. Та й м'ясо і сало з таких тварин неперевершене.

Зрозуміло, що до молочних продуктів додають борошно, висівки, дерть, а також рослинні корми, до того ж, краще варені або хоч напівварені. А ось дерть кукурудзи слід варити не менше 6—8 годин. Сиру дерть кукурудзи шлунок тварини практично не перетравлює і не засвоює. Користі з того ніякої.

З певною увагою та пересторогою потрібно згодовувати свиням комбікорм, макуху, шроти та інші продукти переробки олійних культур. Наявність у раціоні цих кормів позначається на якості м'яса і сала. Воно порівняно тверде, погано уварюється, втрачає смак. А сало, коли й прохолоне, не біле, а майже прозоре, особливо ближче до шкірочки. Те ж саме спостерігається, якщо свинці постійно згодовувати кухонні відходи, чого не буває, коли тварина відгодовувалася на зернових кормах.

Певну особливість має беконне відгодовування свиней. Але то вже тема для окремої розмови.

Г.А. Скоряк

Інфекційні захворювання у шиншили

Кишкові інфекційні захворювання у шиншил трапляються рідко, однак господареві необхідно знати їхні симптоми, щоб завчасно почати лікування за потреби.

Шиншили можуть заразитися лямбліями чи кокцидіями. Ці паразити існують у вегетативній (звичайно) і цистній формі (стан спокою). За несприятливих умов навколишнього середовища ці мікроорганізми втрачають воду, зморщуються й утворюють нову, товстішу оболонку (цисту). Вони залишаються в такому стані тривалий час, витримують холод і відсутність води. Коли умови навколишнього середовища знову стають сприятливі, мікроби поглинають воду, руйнують свою внутрішню стінку і знову паразитують. Саме властивість лямблій і кокцидій утворювати цисти, зберігатися в несприятливих умовах тривалий час є причиною високої інфекційності. Ці паразити не є небезпечними для життя шиншили, а стають причиною проносу і поганого набирання маси молодих тварин.

Лямбліоз. Лямблії — найпростіші одноклітинні мікроорганізми, що паразитують у тонкому кишківнику. За допомогою диска, що присмоктує, вони прикріплюються до епітелію кишківника і харчуються розчиненими поживними речовинами. За переходу з тонкої кишки до товстої вегетативні форми утворюють цисти, що виділяються з випорожненнями і можуть тривалий час зберігатися у зовнішньому середовищі.

Лямблії дуже стійкі до несприятливих умов навколишнього середовища, за підвищення вологості цисти зберігають життєздатність протягом кількох днів і витримують обробку традиційними дезінфікуючими засобами. Основна проблема під час лікування лямбліозу — повторне зараження через фекалії хворої тварини. Може відбутися зараження самця, а від нього і всієї родини.

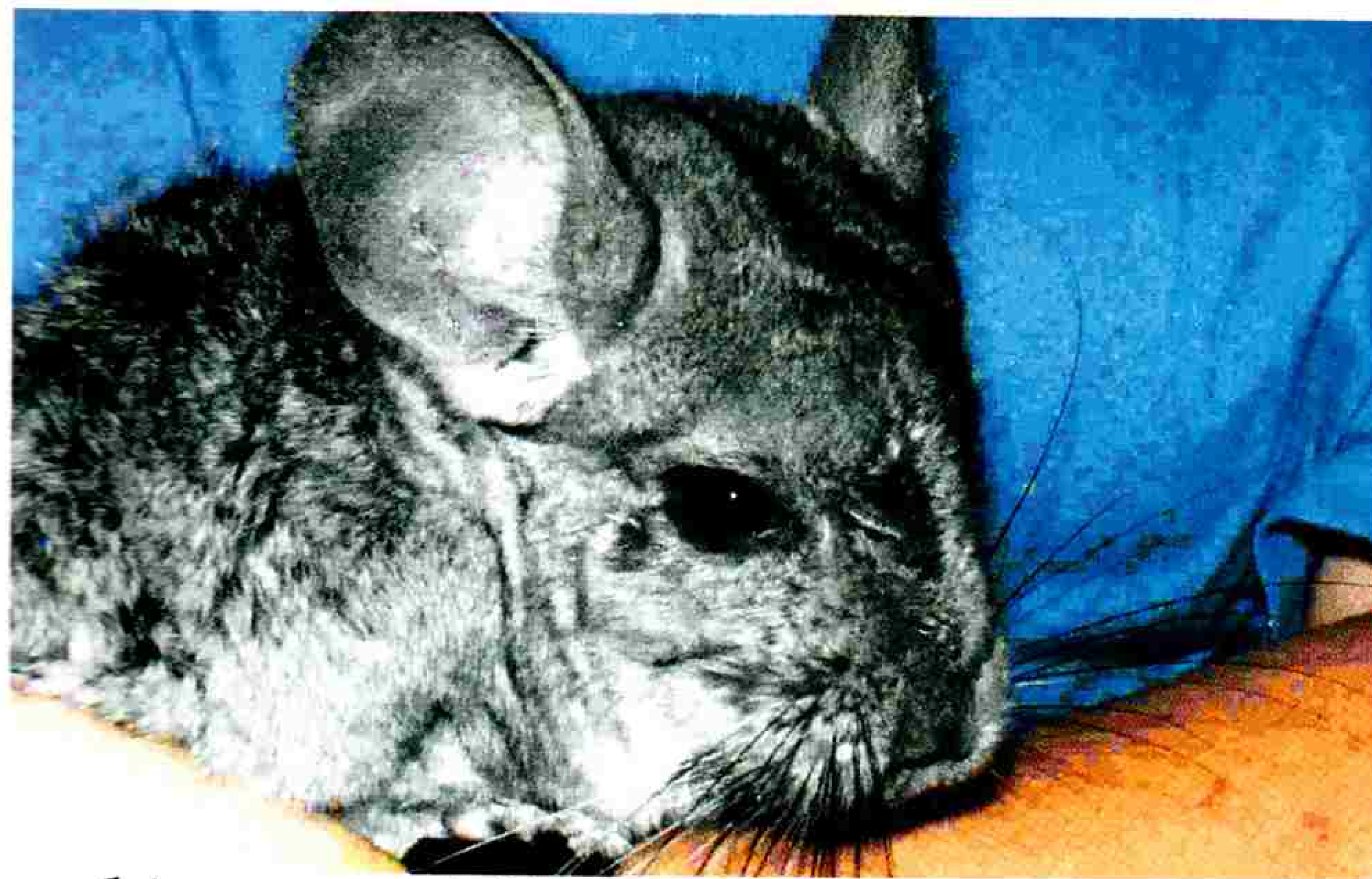
Лямблії не є тканевими паразитами, не зумовлюють структурних змін слизової кишківника і не виділяють токсинів.

Основне джерело зараження лямбліями — питна вода чи забруднений корм. Лямблії легко передаються від хворих тварин до здорових.

Лямбліоз можна запідозрити, якщо, незважаючи на підвищений апетит, тварина худне, має тьмяну вовну. Характерною особливістю лямбліозу в шиншил є рясний пронос, до того ж блискучий і слизуватий. Порушується усмоктування поживних речовин слизовою оболонкою кишківника, що призводить до авітамінозу та виснаження. Тривалий пронос, у свою чергу, призводить до зневоднювання.

Для лікування лямбліозу застосовується альбендозол (ветпрепарат) чи метронідазол (можна придбати в аптеці). Іншими препаратами лямбліоз не лікується. Хворій шиншилі необхідно підсилити харчування, давати достатньо питва, краще дитячі соки. Лікування відбувається швидко, за 2—3 дні. У цей період хвору тварину необхідно відокремити від інших. Змінювати підстилку у хворого потрібно якнайчастіше. Краще це робити два рази на день, аби уникнути повторного зараження.

Щоб запобігти захворюванню на лямбліоз, необхідно напувати шиншил тільки кип'яченою водою. Оскільки лямбліоз дуже поширене захворювання гризунів (пацюків та мишей), необхідно позбавити їхній доступ до корму шиншил. Після видужання клітку хворої шиншили

необхідно продезінфікувати паяльною лампою чи крутим окропом. Застосовувати традиційні дезінфікуючі засоби (хлорне вапно, хлорамін, лізол і т.д.) не рекомендується. У вигляді дезінфікуючого засобу можна використовувати гарячий розчин кальцинованої соди.

Кокцидіоз. Кокцидіоз зумовлюється найпростішими мікроорганізмами кокцидіями, що паразитують у кишківнику. Кокцидії досить стійкі до несприятливих умов навколишнього середовища, добре зберігаються за підвищеної вологості приміщення у випорожненнях, грунті, мокрій підстилці. На них не справляють бажаної дії дезінфікуючі розчини у звичайній концентрації.

Джерелом зараження кокцидіями можуть бути хворі шиншили, корм, питна вода, інвентар. Якщо господар використовує як добриво на своїй ділянці пташиний послід, необхідно знати, що кокцидіоз — дуже поширене захворювання птахів. Коренеплоди, що використовуються для годування шиншил, необхідно ретельно мити, тому що в грунті кокцидії зберігаються до 15 місяців.

Внаслідок неправильного чи неповноцінного годування у шиншил може загинути мікрофлора кишківника, що призводить до розвитку бродильних гнильних процесів і сприяє розвитку кокцидіозу.

Симптомами кокцидіозу є тривала втрата апетиту і перемежована діарея (тобто пронос проходить, а потім з'являється знову, потім зникає без лікування і знову усе повторюється). Іноді діарея може бути настільки сильною, що зумовлює кровотечу через ушкодження слизової оболонки кишківника. Звичайно захворювання перебігає в легкій формі, але може тривати довго і призвести до зневоднювання, втрати маси, геморагічного ушкодження кишківника, загального погіршення стану шиншили. Якщо хвору шиншилу не лікувати, можливе зараження здорових. Крім того, поширенню захворювання сприяють вогкість у приміщенні, погана вентиляція.

Для лікування кокцидіозу в шиншил використовується сульфадиметоксин (можна купити у звичайній аптеці). Після лікування потрібно відновити мікрофлору кишківника (див. у попередніх публікаціях). Хвору шиншилу необхідно ізолювати, краще годувати, напувати соками. Після видужання клітку продезінфікувати паяльною лампою чи крутим окропом.

Мало хто знає, що відмінним антикокцидіозним засобом є деревій. Його можна використовувати як для лікування, так і для профілактики захворювання. Своїм шиншилам я даю деревій цілоічно: улітку свіжий, а взимку у вигляді сіна.

Профілактика кокцидіозу така ж, як і лямбліозу.

Ірина Сергіївна Царинна, *м. Дніпропетровськ*

треба було брати цілий мішок харчів для себе й для помічників, що несли клітку з птахами. Відповідно шалено зростала ціна казуарів: пташеня коштувало до ста доларів, а красивий дорослий птах — до п'ятисот (річний прибуток селянина вдесятеро менший). Зараз в усіх поселеннях долини Менді утримується близько тисячі казуарів,— як гроші в банку.

І раптом між сусідніми племенами-поселеннями назріває конфлікт: в руки беруть списи, гострять ножі, натягують тятиву луків — ось-ось розпочнеться війна. Але тут втручаються сусіди — посередники, нейтральна третя сторона, щоб погасити суперечку.

Вони ходять від села до села, розмовляючи з ворогуючими, і встановлюють день зустрічі племен. На великому сільському майдані виставляють рядами клітки з казуарами (інколи, якщо селище багате, ряди розтягуються до ста метрів).

З'являються воїни-супротивники у супроводі сімей та односельців. Вони грізно вимахують зброєю, співають пісні, де з їдкою іронією висловлюють образи супротивникам, потім виконують бойовий танець.

Друга сторона, тобто господарі, відповідають тим самим, перелічуючи всі прикрощі, що зазнали від ворогів, погрожують зброєю.

Після танців і співів найшанованіша людина племені підходить до кліток з казуарами і знайомить супротивників з власниками птахів. Молоді воїни забивають декілька казуарів, м'ясо смажать і починається загальна трапеза з веселощами, співами і танцями. М'ясо казуарів дуже смачне, проте готують страви з цих птахів лише на найбільші свята.

Але це тільки перший крок до миру. Через тиждень вся церемонія повторюється в селищі супротивників, тільки після цього конфлікт вважається вичерпаним, причому кожна сторона намагається приголомшити іншу багатством і щедрістю.

Після цих веселощів люди влізають у борги, продають найнеобхідніше, щоб придбати нових казуарів, адже традиція — головне.

Уряд країни дійшов висновку, що тисяча птахів підтримує мир і спокій у долині Менді краще від такої ж кількості поліцейських. Але катастрофічне знищення казуарів занепокоїло вчених-зоологів. У 1975 р. у країні заснували казуарову ферму. Там вирощують птахів, а потім продають населенню за помірнішою ціною — сто доларів. Звичайно, це теж дорого, але справа у тому, що казуари не плодяться у неволі, яйця доводиться відшукувати в лісових хащах, а на фермі — тільки вирощувати пташенят.

Живуть казуари до 60 років. Якщо ви завітаєте до Київського зоопарку, то зможете помилуватися цим великим, красивим птахом. Цей казуар — найдавніший мешканець столичного зоопарку, він живе тут уже понад 40 років!

ДОРОГОЦІННИЙ КАЗУАР

Населення Папуа—Нової Гвінеї складається з сотень племен і етнографічних груп, які споконвіку вороже ставилися до чужинців: кожен папуас, що потрапляв у незнайому долину, не знав, чи повернеться додому живим. Проте велику мальовничу долину Менді заселяє кілька племен, що живуть між собою в мирі і злагоді,— та все завдяки казуару.

Казуар — понурий чорний птах, який не вміє літати, але швидко бігає, ростом сягає 1,8 метра. Він сильний та агресивний, з міцними ногами і сталевими пазурами.

Надзвичайно сильний внутрішній палець казуара з довгим і гострим, мов кинджал, кігтем — грізна зброя, якою птах наносить важкі рани супротивникові. Він може навіть одним ударом розпороти живіт мисливцю.

Голову казуарів захищає твердий гребінь — "шолом", за що цих птахів звуть шоломоносними. У самичок шолом менший. Чим старший птах, тим вищий у нього гребінь-шолом.

Гніздо у казуарів влаштовує самець, він же і насиджує та охороняє кладку з 3—6 зеленкуватих великих яєць, масою до 500 грамів.

Казуар завжди був найціннішим трофеєм папуасів, адже полювання на нього вимагало від мисливця відчайдушної сміливості, спритності, сили і багато часу, адже птаха неодмінно доставляли живим. Заможність родини визначалася кількістю казуарів, що утримувалися в клітках біля хатини. Навіть за наречену викуп платили птахами: за молоду гарну дівчину — два казуари.

З часом птахи відступали від людських осель далі й далі у лісові хащі, відловлювати і доставляти їх ставало все важче. Стокілограмових птахів несли у важких дерев'яних клітках, як дорогоцінний скарб. На дорогу йшли тижні, на всі дні

За матеріалами
дитячого журналу «Яблунька»

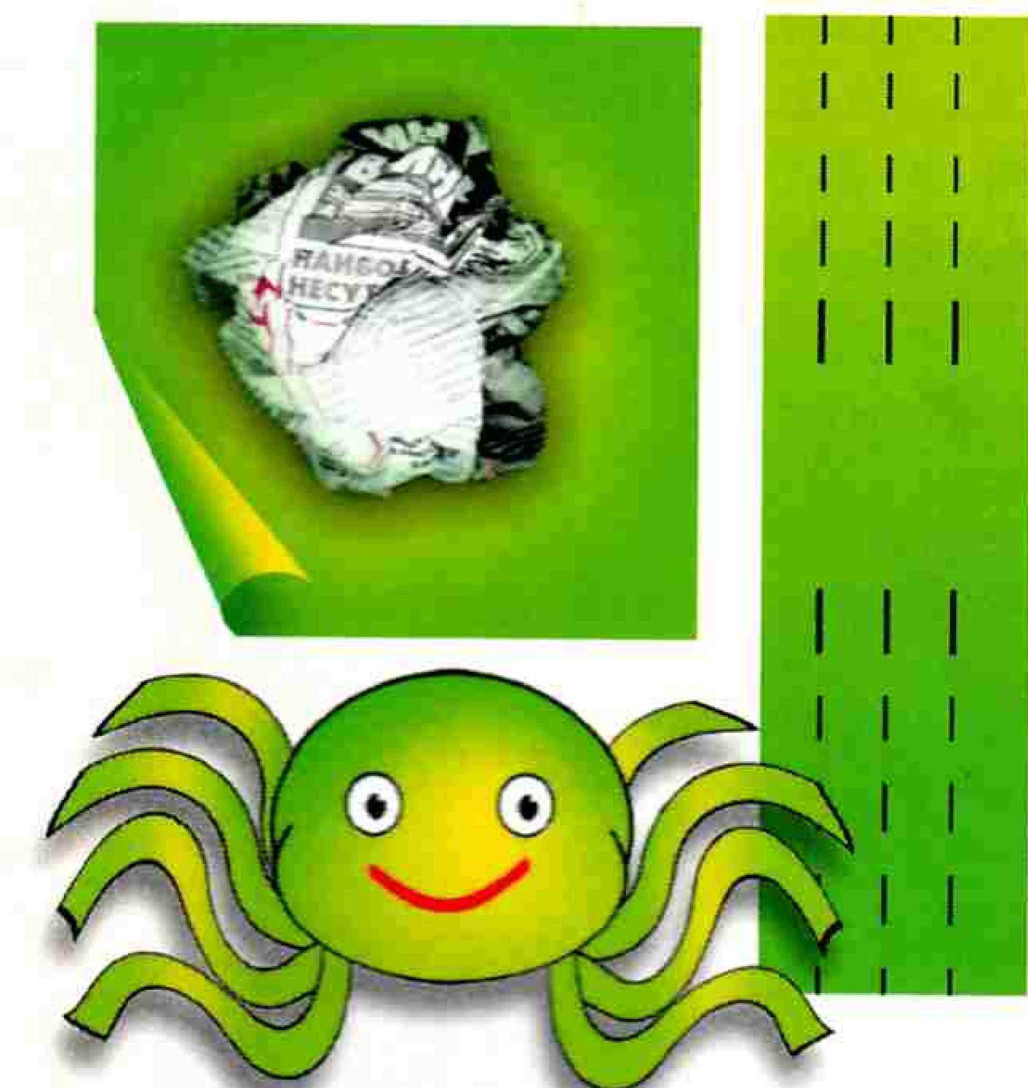

Акваріум

Із дитячого журналу «Яблунька»

Любі наші друзі! Пропонуємо вам влаштувати у вашій оселі красивий акваріум з екзотичними рибками. Запросіть до цієї роботи старших! Це дуже захоплююче і цікаво.

Необхідні матеріали: коробка, пластмасова пляшка, різнокольоровий папір, ножиці, клей, олівці, нитки, фарби.

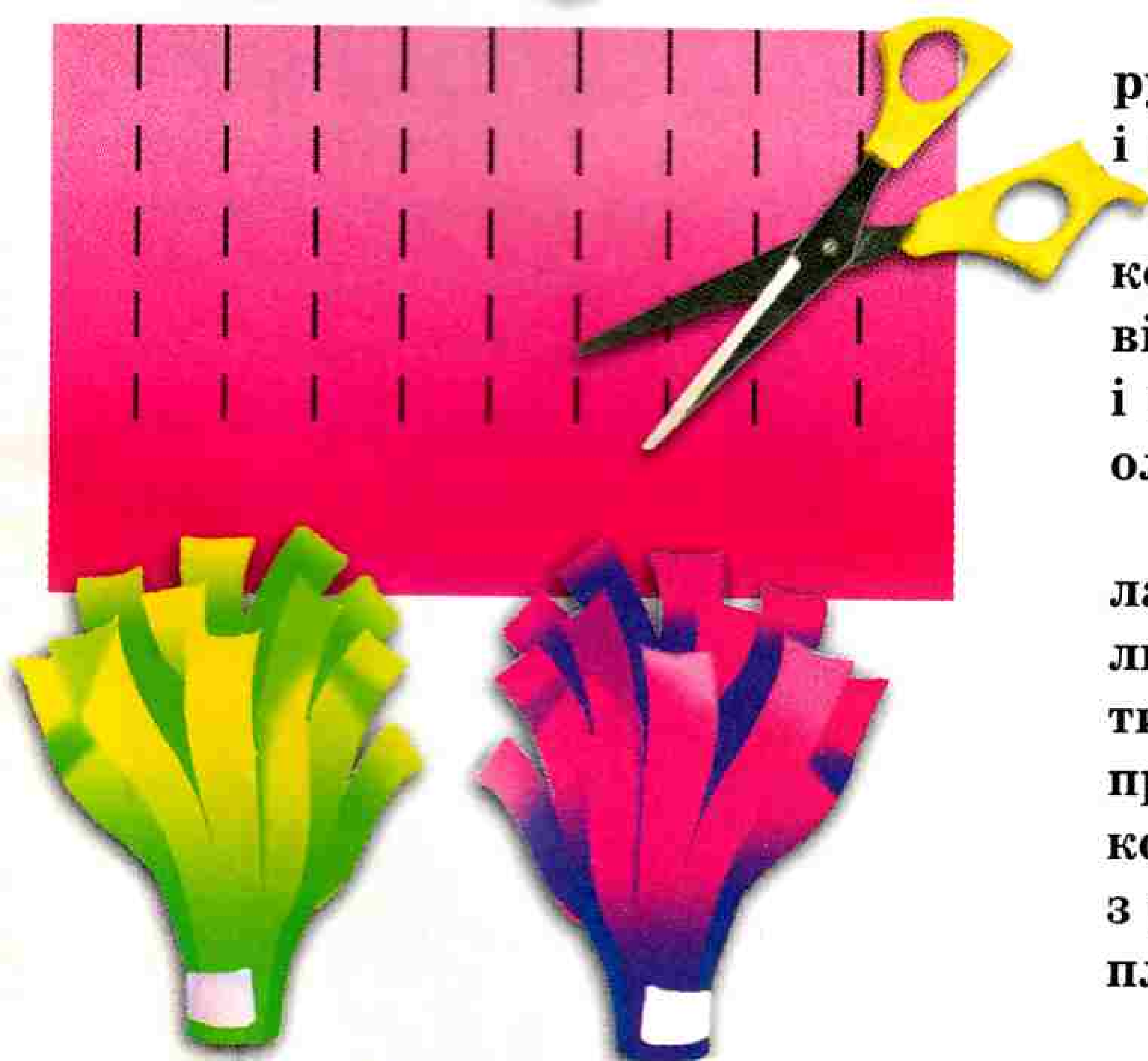
Акваріум. **Візьміть коробку і обережно з допомогою старших виріжте у ній отвори спереду (екран) і зверху (див. малюнок). Середину коробки обклейте синім папером або розфарбуйте самі.**

Назбирайте невеликих камінців, помийте і обсушіть їх, а потім пофарбуйте прозорим лаком або силікатним клеєм. Прикрасьте акваріум намистом, черепашками, мушлями (якщо є вдома), красивим листям, мохом тощо.

Рослини. **На прямокутнику кольорового паперу накресліть рисочки-смужки. Надріжте смужки, скачайте папір трубочкою і закріпіть скотчем, а смужки розправте (див. малюнок). Зробіть декілька різнокольорових рослин і закріпіть їх між камінцями на "дні" акваріуму.**

Восьминіг. **Скачайте з паперу кульку, загорніть її у кольоровий папір і заклейте скотчем (див. малюнок).**

Смужку паперу того ж кольору надріжте смужками і приклейте знизу. Закрутіть "ніжки" восьминога з допомогою круглого олівця. Намалюйте очі і ротик.

Медуза. **Намалюйте медузу на тонкій серветці або поліетиленовому пакеті. Розріжте прозору пластикову пляшку, покладіть на неї "медузу" і відмалюйте на пластику лише її голову. Виріжте з пластику форму-голову і наклейте її на медузу. Проколіть "медузу" голкою і причепіть ниткою до олівця."Ніжки" медузи будуть ворушитися.**

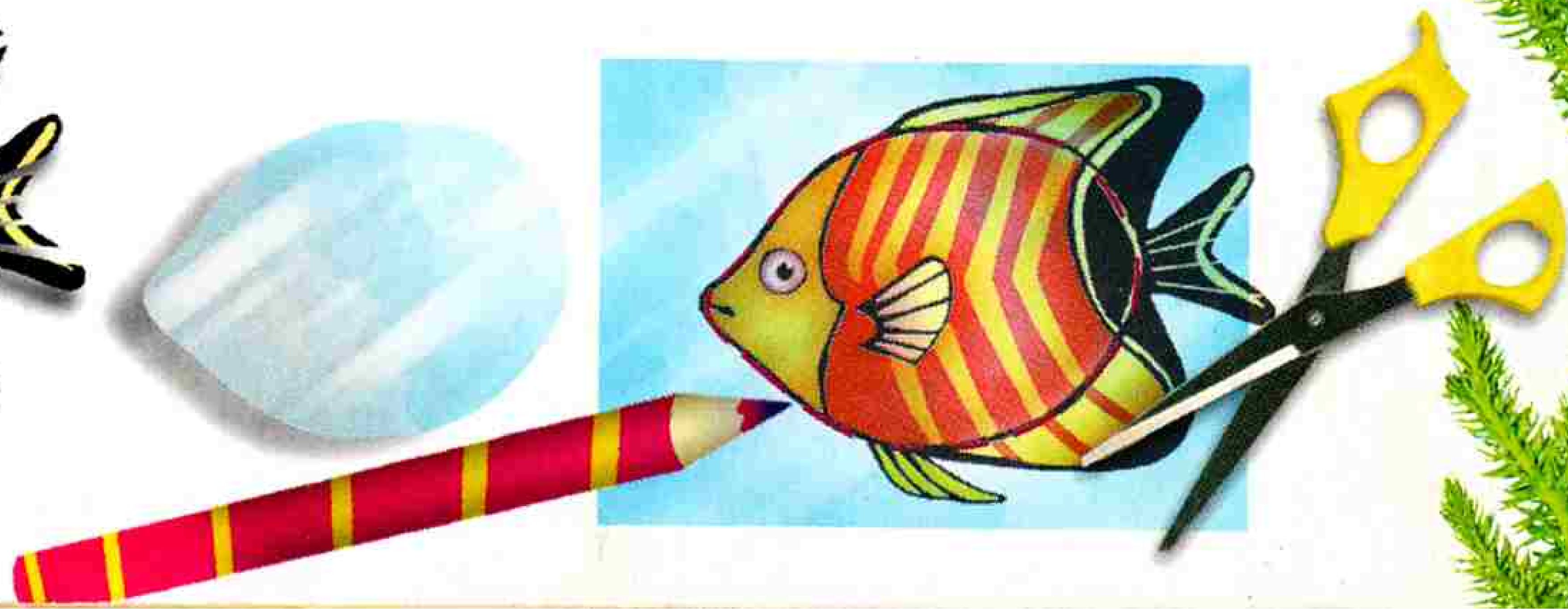

Рибки і морський коник. **Намалюйте рибок і морського коника. Покладіть їх на шматок прозорого пластика і обведіть тулуб олівцем (див. малюнок). Виріжте форми з пластика і наклейте на тулуб кожної рибки. Хвости і плавці рибок надріжте тонкими смужками. Зробіть у рибках дірочки і прив'яжіть їх нитками до олівців (див. малюнок). Ваші рибки і морський коник будуть гойдатися і "плавати" від найменшого подиху повітря. Олівці з рибками можна переміщувати. Екран акваріума можна закрити прозорою плівкою (заклеїти чи закріпити скотчем).**

Бажаємо успіху!

Бойко Надія Миколаївна з міста Чернівці у листі до редакції пише: "Добрий день, творці улюбленого журналу "Дім, сад, город"! Ви справді наші помічники в домі в саду і на городі.

У серпні перед добрими господарями стоїть проблема: як зібрати і зберегти врожай. Пропоную рецепти, які стануть у пригоді господиням. Маючи великий досвід, я зрозуміла, що при консервації важливе значення має вода. Вважаю, що з водопроводу — не годиться. От і доводиться моєму чоловікові Миколі їздити "за тридев'ять земель" за джерельною водою. Мої рецепти позитивно оцінили друзі і знайомі нашої сім'ї.

Помідори з цибулею

Маринад готую з розрахунку на 3-літрову банку. В каструлю наливаю 1,5 л води і додаю 40 г 6%-ного оцту, 3 столові ложки (без верху) цукру, 1,5 столові ложки солі, перець, кріп, 2 зубки часнику. Найкраще підходять помідори "сливки". Співвідношення між помідорами та цибулею: 2/3 — помідори, 1/3 — цибуля. Цибулю нарізую кільцями. Вважаю, що чим більше цибулі, тим смачніші помідори. Все вкладаю в заздалегідь простерилізовану трилітрову банку. Два рази заливаю крутим окропом. Окріп зливаю і третій раз заливаю в банку киплячий маринад. Накриваю кришкою і закатую. Перевертаю банки догори дном, накриваю ковдрою і добу раджу банки не чіпати.

Огірки і кабачки

Рецепт подаю з розрахунку на літрову банку. До 440 г води додаю по одній столовій ложці солі без верху та цукру, 40 г 6%-ного оцту. Спеції: 2 зубки часнику, листочки і гілочки вишні і чорної смородини. В чисту банку закладаємо огірки або кабачки. Можна при бажанні їх скомбінувати. Банки накриваємо кришками і ставимо на водяну баню стерилізувати на 10—12 хв. Після того кришку закатати.

Кетчуп "Зоря" і "Сонечко"

Уварити вдвічі мелені помідори. До 3 л такого соку додаємо 600 г меленого болгарського перцю, 0,5 склянки меленої цибулі, 100 г меленого часнику, 1 гіркий перець, 4 столові ложки цукру, 100 г 6%-ного оцту, 0,5 чайної ложечки кориці, 0,5 чайної ложечки гвоздики, сіль і горошинки перцю розтираємо і додаємо за смаком. Все ретельно вимішуємо і розкладаємо в стерильні півлітрові банки. Накриваємо капроновими кришками і зберігаємо в холодильнику. Коли для приготування кетчупу беру помідори і перець червоні, то називаю його "Зоря", якщо помідори і перець жовті, то називаю "Сонечко".

Помідори зелені

Рецепт подаю з розрахунку на дев'ять літрових банок. Сироп для заливки готую так: чотири літри води, 1 склянка без верху солі, 1,5 склянки цукру, 250 г 6%-ного оцту. Через м'ясорубку пропускаю 10 салатних перців, 2—3 шт. гіркого перцю, 1 пучок петрушки, 1 пучок кропу, 200 г часнику. У зелених помідорів (8 кг) гострим ножем зрізую верхівку, чайною ложечкою вибираю м'якуш, нафаршировую приготовленою сумішшю, складаю у банки, заливаю сиропом, накриваю кришками і стерилізую на водяній бані 10 хв. Після чого закатую.

Квашені огірки

Огірки мию, а потім запарюю крутим окропом на 5 хв., зливаю воду і даю огіркам охолонути. На дно літрових банок кладу верхівки гілочок кропу, 2—3 зубки часнику, корінець хрону, гіркий перець (все це за смаком, хто як любить). На 1 л сирої води кладу 40 г солі. Заливаю банки, прикриваю отвори марлею і даю прокваситись дві доби. В цьому стані огірки можна вживати як малосольні, але щоб отримати квашені, злити воду і залити банки один раз крутим окропом, дати постояти 5—7 хв. Воду злити і залити киплячим розсолом. Закатати кришками, накрити ковдрою і дати охолонути.

Закуска із жирної свинини і квасолі

У багатьох господарів є свої поросята. Якщо вони мають автоклав, то проблем з переробкою свинини не буде.

Щоб отримати 16 літрових банок чудової закуски, треба взяти 18 склянок квасолі і залити її теплою водою, так щоб уся квасоля була покрита водою і залишити на 14—15 годин. Потім воду злити, квасолю порівну розкласти в 16 банок. 6,5—7 кг жирної свинини порізати досить великими шматочками і покласти в банки поверх квасолі. В кожну банку додати 7—8 горошин чорного перцю, два лаврових листочки, одну чайну ложечку солі, долити 110 г води. Банки накрити кришками. На дно автоклаву налити 2,4 л води, поставити банки. На всяк випадок я кладу 2 запасні кришки. Коли вода в автоклаві закипить, я примічаю час і даю покипіти 2 години. Після цього автоклав виключаю і він закритим охолоджується 70—80 хв. Після цього ми з чоловіком швидко закатуємо банки кришками. Банки мають холонути не перевернутими.

Пропоную увазі читачів кілька овочевих страв.

Салат – торт

Беремо по 200 г червоного столового буряка, яблук, картоплі, солоних огірочків, моркви, чорносливу. Буряк, картоплю і моркву відварюємо, охолоджуємо та чистимо. Всі складові тремо шарами на блюдо в тому порядку, в якому вони перелічені. Кожний шар поливаємо майонезом. Формуємо у вигляді торту. Чорнослив нарізуємо соломкою. Боки овочевого торта змащуємо майонезом. Готувати такий салат-торт краще ввечері, на ранок він буде смачнішим.

На основі відвареного буряка і моркви я готую різні закуски, які охоче їдять діти. Основа: *200 г буряка або моркви, 2–3 зубчики часнику. Смакові приправи: 100 г горіхів або 200 г добре віджатого сиру.* Можна використати такий варіант: *100 г сиру, 50 г горіхів, 50 г чорносливу, або 150 г сиру і 50 г зеленого кропу.* Вибрані складові перемелюємо через м'ясорубку, додаємо сіль і майонез за смаком, перемішуємо в однорідну масу. Страва готова, але можна сформувати кульки, котрі обваляти в тертому сирі або в подрібнених горіхах чи в подрібненій зелені. Такі кульки прикрасять будь-який стіл.

Маринований виноград

Обривати виноградинки з грона треба обережно, ніби відкручуючи ягідку. Перед маринуванням слід ретельно їх помити, дати воді стекти і розкласти в чисті півлітрові банки, не трамбуючи, щоб не пошкодити ягоди. На дно кожної банки попередньо кладемо 3—4 горошинки духмяного перцю, 2—3 гвоздички. За бажанням можна додати дрібку кориці. Вона надасть неповторного присмаку. Підготовлені банки накриваємо кришками і ставимо у велику каструлю для стерилізації. Для півлітрових банок — на 15 хв.

На 10 півлітрових банок треба приготувати не менше 1,5 літра маринадної заливки і на цей об'єм додати столову ложку оцтової кислоти.

Рецепт маринадної заливки: для приготування 1,5 л маринаду в емальовану каструлю наливаємо 5 склянок води і додаємо 420 г цукру. Суміш кип'ятимо 15 хв.,

після чого фільтруємо. Сироп переливаємо в чисту емальовану каструлю, знову кип'ятимо, охолоджуємо до 400 С і додаємо 19 г оцтової кислоти міцністю 80%.

Кекс з вівсяних пластівців

Збити 80 г маргарину до білого кольору і поступово підмішати 50 г цукру, 1 пакетик ванільного порошку, 1—2 яйця, 70 г горіхів, склянку (200 г) вівсяних пластівців, 75 г борошна і 1/4 чайної ложечки соди. Однорідне м'яке тісто розкачати, викласти на деко і випікати на середньому вогні. Коли охолоне, вирізати формою прямокутники, які з'єднати, попарно переклавши мармеладом або змастивши кондитерською масою "Лукулл".

Римський полководець Лукулл (I ст. до н.е.) ввійшов в історію не тільки переможними битвами, а й неперевершеним кулінарним талантом. Лукуллові бенкети людство недаремно згадує понад дві тисячі років.

Кондитерська маса "Лукулл"

Щоб приготувати цю масу, яка придатна до будь-якого торта, треба мати: 150 г несолоного вершкового масла, 60 г цукрової пудри, 25 г какао, 1—2 яйця. Розтопити вершкове масло на слабкому вогні. Тим часом перемішати цукрову пудру, какао і яйця. Влити до цієї суміші невеликими порціями охолоджене масло і помішувати, поки не отримаєте однорідний крем. Цей крем використовують для прикрашання тортів, тістечок і печива, яке можна швидко перетворити на тістечко. Цю масу можна намастити на корж торта чи прикрасити нею торт зверху.

Реклама

Життя без хвороб

За межею відомого чарівного віку кожна жінка вступає в цікаву, але не завжди легку пору життя, яка має назву — клімактеричний період. З одного боку, клімакс — це такий же фізіологічний процес, як й інші, такі як статеве дозрівання, вагітність і пологи, але він не завжди відбувається легко для жінки. Клімактерій — це доволі тривалий період життя жінки, під час якого на фоні загальних вікових змін в організмі згасають функції репродуктивної системи, які включають припинення спочатку дітородної, а потім і менструальної функції. Через рік після останньої менструації встановлюється час менопаузи. В Україні середній вік настання менопаузи — 49—52 роки. Таким чином, приблизно третину свого життя жінка проводить в постменопаузі і досить часто зустрічається з проблемами, притаманними цьому вікові. Зниження вмісту естрогенів у організмі може викликати вегето-невротичні порушення, урогенітальні розлади, ризик остеопорозу та ішемічної хвороби серця тощо.

Якщо у віці 50 років кожна друга жінка відчуває певний дискомфорт у сечостатевих органах, то після 75 років — лише одна жінка з п'яти не має скарг на роботу урогенітальної системи. Найчастіші скарги — це нетримання сечі при чханні і часті позиви на сечовипускання, біль під час статевого акту, сухість, свербіння та неприємні відчуття у піхві. Циститі, вагініти й цервіцити у жінок у постменопаузальному періоді, зазвичай, мають рецидивуючий характер і дуже важко виліковуються. Жінки найчастіше ходять до різних спеціалістів і випробовують найрізноманітніші антибіотики, чим порушують і далі природну мікрофлору всього організму й сечостатевої системи зокрема. До того ж, названі проблеми призводять до зниження інтересу до статевого життя, провокують припинення статевих стосунків і можуть стати причиною психологічних розладів у жінок та напружених відносин у шлюбі.

Якщо згадати, що в основі урогенітальних розладів найчастіше є припинення вироблення жіночих гормонів організмом, то цілком логічним і виправданим буде призначення жінкам у найменших дозах тих гормонів, яких не вистачає. Відомо, що в групі природних естрогенів існує гормон естріол, який є унікальним завдяки своїй спроможності вибірково зв'язуватися з рецепторами різних органів сечостатевої системи. Естріол діє тільки місцево, без системної дії на організм, до того ж він ефективний у дуже малій дозі і його використання безпечне для організму. У сучасній фармації існує тільки один препарат, що містить естріол — це Овестин. Вже тридцять років у світовій медичній практиці Овестин успішно використовується для лікування дистрофічних захворювань уретри та вікових вагінітів і цервіцитів. З 1991 року низькодозовані естрогени для місцевого застосування були визнані в Європі гідними для використання без рецепту лікаря. В Україні Овестин з'явився десять років тому і зарекомендував себе як дуже ефективний і безпечний препарат, що швидко полегшує страждання жінок і не викликає побічних дій з боку всього організму. Овестин можна купити у вигляді крему та свічок без рецепту, та у вигляді таблеток — після консультації з гінекологом.

Ольга Компанієць,
лікар-терапевт

Адреса для листування: 01030, м.Київ, вул Б.Хмельницького, 52, Представництво компанії "Органон".

У номері:

***На 1-й стор. обкладинки Наталя Лосицька. Фото С.Лосицького** (с.Алтинівка Сумської обл.).*

„Дім, сад, город"
виробничо-практичний журнал
№8, серпень, 2003 р.

Головний редактор
М.І.Халимоненко
Головний художник
Т.П.Колодницька
Заступники головного редактора
Б.К.Донгаш, І.Ф.Куштенко
Редактори **А.М.Капітульська, О.В.Кисленко**
Дизайн, верстка
В.О.Пономаренко
Комерційний директор
Г.А.Донець, тел. 552-90-45
Реклама, оголошення
В.О.Давидко, О.К.Шевченко, тел. 552-95-11
Розповсюдження, маркетинг
Т.І.Лазебник, тел.552-94-60
Видання зареєстровано, серія КВ, №3536 від 23.10.98

Підписано до друку 18.07.2003 р.

Загальний тираж 148 300 прим.
(у тому числі: російською мовою і в комплектах з іншими журналами — 28 600 прим.)
Ціна договірна.
Адреса: пр.Гагаріна, 17-а, Київ-94, 02094.
Тел. (044) 552-95-13
E-mail: dsg@iptelecom.net.ua; dsg@i.kiev.ua

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город».
Надруковано у Державному видавництві «Преса України».
03148, Київ-148, вул.Героїв Космосу, 6.
З. 0118308

Передплатні індекси комплектів журналів у складі:
«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Наш дім» — 21871.
«Дім, сад, город» + "Чумацький шлях»+ + «Вокруг света» — 21843.

Індекс 74142

20-24 серпня

Національний Сорочинський ярмарок 2003

**село Великі Сорочинці
Миргородського району
Полтавської області**

ЛАСКАВО ПРОСИМО!

З ПИТАНЬ УЧАСТІ ТА ВІДВІДУВАННЯ ЗВЕРТАТИСЯ

НАЦІОНАЛЬНИЙ СОРОЧИНСЬКИЙ ЯРМАРОК ПРОВОДИТЬСЯ ПІД ПАТРОНАТОМ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ РОЗПОРЯДНИК ЯРМАРКУ – НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС "ЕКСПОЦЕНТР УКРАЇНИ"

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС
"ЕКСПОЦЕНТР УКРАЇНИ"
Україна, м. Київ,
проспект Академіка Глушкова, 1
Тел.: (044) 251 9106, 251 9116, 251 9221
E-mail:expo@nvc.ukrsat.com
www.expocenter.kiev.ua

ТОВ "Сорочинський ярмарок"
36000, Україна, м. Полтава,
вул. Червоноармійська, 3, офіс 5
Тел.: (0532) 50 8212,
тел./факс : (0532) 50 8211
e-mail: yarmarok@kot.poltava.ua,
www.yarmarok.poltava.ua

№8, 2003, 1-48 с. Ціна договірна